

Erikois- **AAKUSTI**

Savolaesuuren äänenkannattaja
1/07 *Maaliskuu 2007* 18. vsk.

Aleksanteri II:n patsas katsoo etelään Helsingin Senaatintorilla. Valtioneuvoston linna vasemmalla, Helsingin yliopiston päärakennus oikealla kädellään ja takanaan Tuomiokirkko. Kuvasi Seppo Suhonen.

SISÄLLYS	Sivu		Sivu
<i>Suomen kieli ja suurmiehet</i>	3	<i>Tieteen hiljaiset taustavoimat</i>	38
<i>Snellman-juhlavuoden päätyessä</i>	5	<i>Snellman-juhlavuoden yhteenveto</i>	42
<i>Kieliasetus 1863, ruotsiksi</i>	7	<i>Kultti också på svenska</i>	43
<i>Kieliasetus suomeksi</i>	8	<i>Välj´merkki -kulttuuripalkinto</i>	44
<i>Kieliasetus 1863</i>	9	<i>Arvokas lahjoitus museolle</i>	45
<i>Suomen kieli ruotsin rinnalle</i>	11	<i>Karanka ja Käränkä</i>	46
<i>Virkamiesten kieli, uudistuspyrkimys</i>	12	<i>Nerkoo</i>	48
<i>Suomi hallinnon kielenä</i>	16	<i>Kielen tarkkailua</i>	49
<i>Murretietokirjoja ilmestynyt</i>	19	<i>Savon historia VI valmistunut</i>	50
<i>Lakikielen koukeroita</i>	20	<i>Elämää Tarinanmäellä</i>	52
<i>Ymmärretäänkö sanomasi</i>	25	<i>Tarinoo tallessa</i>	54
<i>Kapulakieli hillitsee muutosta</i>	26	<i>Savonia Tiaiselle</i>	55
<i>Luomuviljelijä EU:n rattaissa</i>	28	<i>Marin matkoja</i>	55
<i>Poliisi ja kapulakieli</i>	30	<i>A-B-C -juhlaruno</i>	56
<i>Eino Leino ja Freya</i>	33	<i>Savolaisen laulu uusin sävelin</i>	57
<i>Kirkon kieli</i>	34	<i>Maaherran juhlahumussa</i>	58
<i>Pyhyiden kokemus ja kieli</i>	36	<i>SM-murrekisat lähestyvät</i>	58

Seuraava Aakusti ilmestyy toukokuussa.

Aakusti 1/2007

Savolaesuuven äänenkannattaja, 18. vuosikerta. ISSN 1456-3827, www.savonkielenseura.fi

Kultti ry:n jäsenlehti (www.kultti.net)

Julkaisija: Savon Kielen Seura ry. Perustettu 1982.

Päätoimittaja: Osmo Hänninen, Kuopion yliopisto, PL 1627, 70211, KUOPIO, P. (017) 163 080, osmo.hanninen@uku.fi; **Toimittaja:** Marja-Riitta Saastamoinen Julkulanniementie 2 N 34, 70260 KUOPIO, P. 050 381 5384 marja-riitta.saastamoinen@dnainternet.net

Toimituskunta: Osmo Hänninen, Jorma Julkunen, Osmo Pekonen, Asko Ruuskanen, Alpo Räsänen, Seppo Suhonen, Marja-Riitta Saastamoinen

Piirtäjä: Jukka Lappalainen, Lapinlahti

Ulkoasu: Marja-Riitta Saastamoinen

Tilaukset ja jäsenasiat: Mirja Smith, Julkulanniementie 2 R 47, 70260 KUOPIO, P. 050 518 5324, mirja_smith@hotmail.com

Hinnat: Vuosikerta 4 numeroa 15 e. Savon kielen seuran jäsenille lehti sisältyy jäsenmaksuun. Irtonumero 5 e.

Ilmoitushinnat: 1/1 sivu on 250 e, 1/2 sivua: 125 e

Pankkiyhteys: Riistaveden OP 539 708-20012 821

Painopaikka: Kuopion painatuskeskus

Savon Kielen Seura ry:n hallitus 2006-2008 (Suluissa erovuosi)

Varsinaiset jäsenet:

Puheenjohtaja Osmo Hänninen (07), varapuheenjohtaja Pekka Ropponen (08), Anna-Liisa Happonen (07), Seppo Kononen (07), Jukka Lappalainen (08), Marja Linnove (07), Eila Ollikainen (08), Leo Puurunen (08), Olavi Rytkönen (07), Aune Räsänen (07), jäsenasiat Mirja Smith (08)

Varajäsenet:

Minna Hakaoja (08), rahastonhoitaja Kaija Heiskanen (07), Jorma Julkunen (07), Ritva Kokander (07), Eija Luostarinen (07), Erkki Ryynänen (07), sihteeri, Aakustin toimittaja Marja-Riitta Saastamoinen (07), Matti Väisänen (08)

Suomen kieli ja suurmiehet

J.V. Snellman -juhlavuoden jo päätyttyä järjestettiin lauantaina 13.1.2007 Kuopion kaupungintalon juhlasalissa suomen kieltä käsittelevä seminaari. Suomen kielen asema oli Snellmanille hyvin merkittävä kysymys, ja hänen roolinsa oli aivan keskeinen sen edistämässä kaikilla tasoilla. Tämä *Aakustin* numero on omistettu suomenkielen asemalle ja sen kehittämiseksi Snellmanin hengessä.

Kirkko oli jo kolmisen sataa vuotta ennen Snellmania ymmärtänyt kansan kielen tärkeyden uskon asioiden hoidossa. **Mikael Agricola** oli kirjoittanut *ABC-kiriansa* ja kääntänyt *Uuden testamentin* suomeksi. Kirkon järjestämissä kiertokouluissa opetettiin lukemaan. Mutta vasta vuoden 1863 kieliasetus teki suomen kielestä virallisten asioiden hoidossa kelpoisen. Seuraavassa esitellään yhä edelleenkin ratkaisuiltaan kesken olevan ongelmanvyyhden merkkipaaluja ja esitetään käytännöllisiä ratkaisuja.

Ensimmäinen yliopistomies, joka vaati suomen kieltä opetuskieleksi yliopistossa ja asioiden hoidossa oli **Adolf Ivar Arwidsson**. Arwidsson oli viettänyt kesän 1818 Iisalmen pappilassa ja kerännyt kansanrunoja. Viimeistään Iisalmessa Arwidsson ymmärsi, että Suomessa puhutaan ja tulee puhua suomea. Arwidsson tapasi myös Suomen kansakuntien joukkoon nostaneen keisari **Aleksanteri I:n** Iisalmessa.

Arwidsson toi ajatuksensa julki muun muassa 1821-23 *Åbo Morgonblad*-lehdessään. Aloitteesta seurasi erottaminen yliopistosta ja karkotus maasta. Suomen instituutiot olivat ruotsinkielisten käsissä.

Mutta jo vuosi 1822 oli oleva sekä suomen kielen että koko kansallisen kulttuurimme kannalta merkivuosi. Tuolloin kirjoittautuivat Turun akatemiaan opiskelijoiksi **Elias Lönnrot, Johan Ludvig Runeberg** ja **J. V. Snellman**.

Suomenkielen ja suomalaisen kulttuuriin kehittymisen kannalta tärkeä Lauantaiseura kokoontui aikanaan lauantaisin. Sen järjestäytynyt seuraava askel oli Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, joka syntyi 1831. Tuon seuran syntysanojen lausuja **Martti Lindfors** nukkuu ikuista untaan Kuopion hautausmaalla. Seuran julkaisuista kauaskantoisimman *Kalevalan* ensimmäinen painos ilmestyi 1835. J.V. Snellman liittyi seuraan 1836. - Seuran ensimmäinen naispuolinen jäsen oli aikanaan hänen kuopiolaisjuurinen puolisonsa **Johanna Snellman**. Häntä esitti seuran jäseneksi samoin kuopiolaisjuurinen **August Ahlqvist**, jonka kunniaksi lehtemme nimi on *Aakusti*.

Vuonna 1833 aika oli jo hieman kypsempi suomen kielen aseman edistämiseksi. Laadittiin keisarille adressi suomen kielen saamiseksi opetuksen ja lain kieleksi. Snellman oli yksi kirjoittajista. Aloite ei kuitenkaan nytkään toteutunut.

J. V. Snellman koki oikeastaan saman kohtalon kuin Arwidsson. Virka loppui yliopistossa. Oli parasta siirtyä ulkomaille. Filosofin **Friedrich Hegel** (1770 - 1831) oli tullut pohdintoissaan johtopäätökseen, että kansakunta tuhoutuu, jos sillä ei ole kansallishenkeä. Hegelin ajatuksiin syventynyt Snellman ymmärsi, että vain sivistyneistön kielen suomalaistaminen pelastaisi Suomen kansan. Kuopion vuodet olivat Snellmanille ja koko Suomen tulevaisuudelle tärkeitä.

Vuonna 1844 Snellman kirjoitti juuri Kuopiossa *Saima-lehdessään* toivovansa, ettei kuluisi kahtakaan sataa vuotta siihen, että Kuopiossa olisi yliopisto. Hänen sanojaan voidaan nyt toistaa ja toivoa, ettei kuluisi kahtakaan sataa vuotta, että Suomen virkamieskunta käyttäisi

sellaista kieltä, jota kansa ymmärtäisi, kun tällä hetkellä eivät edes virkamiehet ymmärrä lainsäätäjän käyttämää kieltä.

“Nykylait ovat vaikeaselkoisia alan ammattilaisillekin”

Pia Rinne

Sosiaali- ja terveysministeriö, *Taloussanomissa* 10.1.2007

Erityisen sopivaa tämä kieleen liittyvä pohdiskelu on Suomen kirjakielen isän Agricolan juhluvuoden alussa ja juuri Kuopiossa lähestyessämme 7. helmikuuta, Kuopion seurakunnan vuoden 1549 aikaista perustamisvuosipäivää.

Tuleva keisari **Aleksanteri II** oli 7-vuotiaana tullut Helsingin yliopiston kansleriksi. Hänen hallituskautellaan saatiin yliopistoon suomen kielen professuuri vuonna 1851. Viran ensimmäinen hoitaja oli **Matias Aleksanteri Castren** ja toinen Elias Lönnrot.

Suomalaisen kirjallisuuden seuran pitkäaikainen sihteeri, *Kalevalan* kokoaja Elias Lönnrot, Snellmanin läheinen ystävä ja työtoveri ja sukulainen, oli lopulta ensimmäinen professori, joka yliopistossa piti suomenkielisen esitelmän v. 1856 eli 151 vuotta sitten.

Vasta 151 vuotta sitten, eli samana vuonna kuin Lönnrot piti tuo esitelmänsä, aikanaan maanpakoon joutunut Arwidsson matkusti ensimmäisen kerran Tukholmasta Suomeen.

J.V. Snellman tapasi keisari Aleksanteri II:n Parolassa 29.7.1863. Elokuun ensimmäisenä 1863 Suomen Senaatti hyväksyi keisarisuurriruhtinaan Aleksanteri II:n jo allekirjoittaman kieliasetuksen, joka sekä suomeksi että alkukielellä ruotsiksi on lehdessämme. Asetuksen luki juhlaseminaarissa suomeksi **Jaakko Salonoja**.

Asetuksen oli määrä tulla voimaan 20 vuoden siirtymäajan jälkeen, mutta vastustus oli sitkeää ja menestyksestä.

Vasta 1936 yliopistolaki määräsi, että Helsingin yliopiston opetuskieliset olivat suomi ja ruotsi.

Mutta suomen kielen matka ja tulo kansan ymmärrettäväksi on kuitenkin edelleenkin kesken, vaikka sen asemaa ei tällä hetkellä uhkaa mikään. Se on myös yksi Euroopan Unionin virallisista kielistä, mutta tuossa yhteisössä sitä vasta asiat osataan sanoa asiat monimutkaisesti.

Tässä *Aakustin* numerossa pohditaan eri näkökulmista, millaisia ongelmia suomen kielen käytössä on ja miten sitä voidaan edistää.

Yksi ratkaisu on suomenkielisen ilmaisun nykyistä parempi opettaminen korkeakouluissa. Mutta kenties vieläkin tärkeämpää olisi, että Eduskunnan valiokunnat käsitellessään hallituksen lakiesityksiä sanoisivat mietinnössään parilla kolmella lauseella ytimekkäästi kansan kielellä, mistä ao. laissa puhutaan ja mitä laki tarkoittaa. Eduskunta edustaa kansaa ja samalla kansakunnan korkeinta päätösvaltaa. □

Osmo Hänninen

Sivistyksen voimaa Snellman 200 -juhlavuoden päättyessä -Pääsihteerin tuntemuksia juhlavuoden päättyessä Pääsihteeri Raimo Savolainen

Johan Vilhelm Snellmanin syntymän 200-vuotisjuhla eli suomalaisen sivistyksen juhlavuosi päätettiin virallisesti 19.12.2006 Yleisradion Isossa pajassa Snellmanin sävellettyjen rakkausrunojen, virtuaali-Snellmanin, uusien näkökulmia herättävän kirjallisuuden seurassa höystettynä herkullisella aikalaismenulla.

Näin lehdistölle ja valmistelutahoille järjestetty päätösmatinea keskittyi juhlavuoden helpommin avautuviin tuotteisiin, mutta pitkällä tähtäimellä juhlavuodella tulee olemaan vielä runsaampia ja monipuolisia seurauksia ympäri maata. Tämä kävi hyvin ilmi, kun ennen päätösjuhlaa Ison Pajan auditoriossa puhemies **Paavo Lipponen** johti juhlavaltuuskunnan viimeinen kokouksen, jossa oli läsnä valtaosa valmistelutahoista. Yhdessä päästiin tarkastelemaan juhlavuoden aikana toteutettua laajaa ja monipuolista ohjelmaa, joka on huolellisesti dokumentoitu juhlavuoden verkkosivuille (www.snellman200.fi). Verkkosivut esittelevät 158 vuorokauden aikana 257 eri puolilla Suomessa ja ulkomailla järjestettyä juhlavuoden tilaisuutta, joissa on liitetiedostoina tilaisuuk-sien ohjelma, kuvat, puheet ja esitelmät.

Valtuuskunnan kokouksessa puhemies Lipponen kiitti juhlahankkeen kaikkia 31 tahoa monipuolisesta ja runsaasta ohjelmasta. Erityisesti Snellman-kaupungit, ensimmäisenä luonnollisesti Kuopio, ovat olleet tehokkaita, kansalaisyhteiskunta on selvästi saatu liikkeelle, tietoa, taitoa ja rahaa on panostettu. Hänen mielestään verkkosivut todistavat tämän saavutuksen; täytyi vain toivoa, että ne jäävät elämään juhlavuoden perintönä todellisena sivistyksen palveluportaalina kansalaisille. Verkkosivujen, koottujen teosten ja **Savolaisen** Snellman-elämäkerran kautta kansalaisyhteiskunta voi nyt konkreettisesti oivaltaa, millaista on toimiminen uskollisena juurilleen mutta ajatella samaan aikaan kosmopoliittisesti.

Kansalaisten tavoittamisen ovat taanneet juuri Snellman-kaupungit, jotka ovat kunnian-

Raimo Savolainen

himoisesti tarttuneet Snellmanin elämänvaiheisiin ja jalostaneet tuoreen ”Sivistyksen voimalla” -elämäkerran annin erilaisiksi tilaisuuksiksi. Lapsuudenkaupunki Kokkolan merkitys on korostunut varhaisen sivistyksen kaupunkina lukuseuran kirjaston merkityksen vuoksi lukevalle pikkupojalle, jonka patsas nyt Kaarlenkadun Kokkokiven päällä muistuttaa siitä, mihin ”nuori sielu avoimena” johtaa. Koulukaupunki Oulu on tullut vahvasti esiin kansalaisyhteiskunnan kartuttajana ja elinikäisen tiedonjanon istuttajana. Turun akatemian aika perehtymisenä teologiaan tuo hegeliläiseen filosofiaan hengellisen näkökulman. Helsingin yliopiston aika korostuu taas henkisen vapauden heräämisen aikana, joka yhteentörmäyksenä viranomaisten kanssa johti pitkään ulkomaanmatkaan.

Eurooppalaiset inspiraatiot tuottivat oivalluksen sivistyksen voimasta, jonka käytännön julistustyön hän tuli vapaaehtoisesti toteuttamaan Kuopioon, kaupunkiin jossa oli henkisesti vireä seurapiiri, varma virka yläalkeiskoulun rehtorina, paljon kauniita, naimattomia säätyneitoja ja ennen kaikkea sisämaan ensimmäinen kirjapaino. Perustamallaan *Saimalla* hän kansallisti sivistyneistön ja sivistin kansan. Oma käytännön työ käynnistyi filosofian professorina ja valtiovarainsenaattorina, jossa hän

toimi **Aleksanteri II:n** uudistusten käsikirjoittajana ja toteuttajana sen ohella, että luennoissa ja lehtikirjoituksissaan hän teki selväksi mitä on työ isänmaan eduksi. Juhlavuoden aikana on oivallettu, että nämä ajatukset eivät ole vanhentuneet. Oman kansakunnan hoitaminen vaatii kultakin sukupolvelta oivallusta sivistyksen voimasta ja omalla toiminnallaan sen kartuttamista seuraavaa sukupolvea varten. Tässä menestymiselle juhluvuosi on synnyttänyt runsaasti erilaisia välineitä.

Juhlavuoden perustavoite oli kansalaisyhteiskunnan kohtaaminen, erityisesti nuorison mielenkiinnon herättäminen. Juhlavaluuskunnan kokouksessa Oulun kaupungin edustajat luovuttivat juhlahankkeelle Snellman-tietokonepelin, joka tekee historian nuorisolle eläväksi. Kysymys on juhluvuoden verkkosivuilta vapaasti ladattavasta oppimispelistä, jossa oppiminen tapahtuu tutkimisen, toiminnan ja ongelmaratkaisutehtävien kautta Snellmanin kouluympäristössä 1820-luvun Oulussa. Samalla tavalla ovat toimineet Kuopion kulttuurikasvatusprojekti ja lukioalaisten voimin toteutetut näytelmät. Suurta innostusta on herättänyt Snellman runoilijana, kun rakkausrunot ovat osoittaneet, että ”mies se on valtiomieskin”. **Kaj Chydeniuksen** säveltämät runot todennäköisesti tullaan julkaisemaan cd:nä.

Juhlavuosi inspiroi myös laajan kirjallisen tuotannon. Ison Pajan aulassa Snellmanin kirjallisuudessa salongissa oli esillä juhluvuoden laaja kirjallinen tuotanto, yhteensä 30 julkaisua, teoksia, aikakauskirjoja, teemanumeroita, näköispainoksia ja näyttelykatalogeja. Joukossa on 12 000 sivun koottujen teosten alkukielinen ja suomennettu laitos sekä kolme suurempaa elämäkertatutkimusta. Kuopio on kunnostautunut tässäkin mielessä, koska Snellman-instituutti julkaisi teoksen Snellmanin perhe-käsityksistä ja avajaisviikon esitelmät englanniksi käännettynä.

Juhlavuoden toimeksiantoa on jäljellä maaliskuun 2007 loppuun, johon mennessä pääministerille luovutetaan laaja loppuraportti juhluvuoden sisällöstä ja merkityksestä. Teos tulee osoittamaan, mikä on Snellman-juhluvuoden ydinopetus. Suomen historiassa isänmaallinen toiminta ei ole koskaan ollut eristäytymis-

tä, vaan maailman tapahtumien seuraamista, niihin osallistumista ja mukana pysymistä. Kun huolehdimme siitä, että itsenäisyys asuu meissä ja isänmaallisuus toimii meissä, silloin terve kansallinen itsetunto pääsee näkymään meissä ja vakuuttamaan muutkin laajalla kansainvälisellä kentällä. Kysymys ei ole siitä mitä me voimme muilta saada tai lainata, vaan mitä me voimme antaa.

Seuraavana kolmena vuonna meitä haastetaan tähän erityisesti vastaamaan. Vuonna 2007 Suomen kirjakielen ja kirjallisuuden isän **Mikael Agricolan** juhluvuoden teema ”oma kieli, oma mieli” avaa oman kielen vuosikymmenen. Kielellä on erityinen merkitys oman kulttuurin ja identiteetin kehittämisessä. Vuosi 2007 on myös itsenäisyyden 90-vuotisjuhluvuosi, jonka teema on osuvasti ME eli keskitytään ajattelemaan sitä, miten satoja vuosia on yhdessä kehitetty suomalaista elämämuotoa; yhteishengellä on selvitty tähänkin asti on ylittetty sosiaalisia, alueellisia ja sukupuolisia rajoja; yhteisöllisyys korostuu.

Kansakunnan keskeiset kysymykset tulevat viimeistään eteen 2008-2009, jolloin muistellaan Suomen sota, jossa Venäjä valloitti Suomen ja yhteys Ruotsiin katkesi. Muistellaan Porvoon valtiopäiviä, jolloin perustettiin kotimainen hallituslaitos: valtioneuvosto, korkein oikeus ja useat ministeriöt täyttivät 200 vuotta. Tapahtumien ja tiedon tulvassa on tarkoitus tuottaa oivallus, että kansakunnan onni ei ollut koskaan lopullisesti kiinni kansainvälisen politiikan suhdanteista. Kaikki palautuu kuitenkin Snellmanin menestysreseptiin eli yksittäisen ihmisen voimaan pitää omasta vakauksesta kiinni. Itse hän ponnisti yhä uudelleen samoista perusasioista: hengellisestä lapsuudenkodista ja vanhempainrakkaudesta, rakkaudesta kotiseutuun, kouluajoilta saadusta elämänikäisestä tiedonjanosta, sivistysyliopistossa syttyneestä kutsumuksesta ja vapaudesta liikkua kotimaassa ja ulkomailla. Tästä virisi hänen ohjelmansa ydin: sivistyksen voima on Suomen ainoa pelastus, mitä hän oman mukavuutensaakin kustannuksella julisti sanomalehdissä ja luennoilla ja toteutti senaattorina ja valtiopäivämiehenä. □

Finlands Författnings-Samling.

(Utbläses från Prebiskölen).

Hans Keiserliga Majestäts Mådiga Förordning,

angående finska tungomålets lika berättigande med swenska språket uti allt sådant, som omedelbarligen berör den egentligen finska befolkningen i landet.

Hösten i Helsingfors, den 1 Augusti 1863.

Vi ALEXANDEB den Andra, med Guds Nåde, Kejsare och Sjelfherrskare öfwer hela Ryssland, Kzar af Polen samt Storfurste till Finland, etc. etc. etc. Öfre weterligt: med anledning af de ansökningar och framställningar, hwarmed Sorsfurstendömet's finska befolkning tid efter annan till Os inkommit, och då Wi städse benägne äro att befordra allt, som kan leda till Wåre finske undersåtares trefnad och wälgång, hafwe Wi, för att tillika lemna dem en waraktig hågkomst af Wårt besök i Storfurstendömet, i Nåder förordnat, som följer:

1:o. Huru swenska språket fortsarande förblifwer landets officiella språk, förklarad det finska tungomålet likwäl wara med det förra lika berättigadt uti allt sådant, som omedelbarligen berör den egentligen finska befolkningen i landet; i följd hwaraf skrifter och handlingar på finska hädanefter stola wid alla domstolar och embetswert i Finland utan hinder emottagas.

2:o. Sednast wid 1853 års utgång bör finska språkets rätt, sådan den ofwanföre finnes erkänd och bestämd, hafwa träd i full utöfning äfwen hwad rörer de ifrån domstolarne och embetswerten utgående expeditioner; dock att de underdomare och öfrige embets- och tjenstemän, hwilka nu redan innehafwa den kunskap och skrif-färdighet i finska språket, att protokoller och handlingar kunna af dem på detta språk utfärdas må genast dermed påbörja i de fall, då anhållan derom hos dem göres, och

3:o. Till Wår Senat för Finland öfwerlemnas, att hos Os i underdånighet föreflå jättet och ordningen huru finska språket må efter hand winna tillträde och kunna begagnas wid rättgångs och embetswerten i landet, jemte de öfriga åtgärder och förfoganden, som blifwa en följd af detta Wårt Mådiga förordnande. Det alle, som vederbör, till undertänig efterrättelse länder. Helsingfors, den 1 Augusti 1863.

**Enligt Hans Keiserliga Majestäts Egget Befall
och i Des Höga Namn,
Des tillförordnade Senat för Finland:**

LARS SACKLEEN.

M. W. NORDENHEIM.

A. L. BORN.

A. F. MUNCK.

K. FURUHJELM.

F. EDELHEIM.

G. F. ROTKIRCH.

C. CRONSTEDT.

CLAS NORDENHEIM.

JOH. ER. BERGBOM.

PEHR PETERSON.

JOH. GRANLUND.

SEB. GRIPENBERG.

EUGEN von KNORRING.

J. Snellman.

Asetus suomen kielen asemasta

Me Aleksander Toinen, Jumalan Armosta, Keisari ja Itsevaltias koko Venäjänmaan yli, Puolanmaan Tsaari sekä Suomen Suuriruhtinas, y.m., y.m., y.m., teemme tiettaväksi: niiden hakemusten ja esitysten johdosta, joita Suuriruhtinaanmaan suomalainen väesto tuo tuostakin on Meille laittanut, ja kuin aina olemme halulliset edistämään kaikkea, joka voi olla suomalaisten alamaistemme hyödyksi ja menestykseksi, olemme Me, samalla jättäaksemme heille pysyvaisen muiston käynnistämme Suuriruhtinaanmaassa, Armossa saataneet seuraavaisesti:

1:ksi. Vaikka Ruotsin kieli edellensä pysyy maan virallisenä kielenä, julistetaan Suomen kieli kuitenkin yhtä oikeutetuksi edellisen kanssa kaikissa semmoisissa asioissa, jotka välittömästi koskevat maan nimen-omaan suomalaista väestöä; jonka johdosta suomenkielisiä kirjoituksia ja asiakirjoja tästä lähin pitää esteettömästi kaikissa Suomenmaan tuomioistuimissa ja virastoissa vastaan otettaman.

2:ksi. Viimeistaanki lopulla vuotta 1883 pitää Suomen kielen oikeus, semmoisena kuin se tässä ylempänä on myönnetty ja määrätty, oleman täydessä voimassaan niidenki asiakirjain suhteen, joita tuomio-istumista ja virastoista suoritetaan; kuitenkin niin, että ne alatuomarit ja muut virkaja palvelusmiehet, joilla nyt on semmoinen taito Suomen kielessä ja harjaantumus sen kirjoittamisessa, että voivat sillä kielellä suorittaa pöytä- ja asiakirjoja, jo kohta saavat siihen ruveta niissä tapauksissa, kuin heitä siihen pyydetään, ja

3:ksi. Suomenmaan Senaattimme toimeksi jätetään, tykönämme alamaisuudessa ehdotella, millä tapaa ja missä järjestyksessä Suomen kieli jaettaisid on pääsevä sisälle ja sitä voitaneet käyttää maan oikeustoissa ja virkakunnissa, ynnä ne muut hankkeet ja toimet, jotka tulevat seuraamaan tästä Armollisesta asetuksestamme. Jota kaikki asianomaiset alamaisuudessa noudattakoot.

Helsingissä 1 p:nä Elokuuta 1863
Keisarillisen Majesteetin Oman Päätöksen mukaan ja Hänen Korkeassa Nimessään Suomeen asetettu Senaattinsa:

Lars Sackleen
M.V. Nordenheim
A.L. Born
A.F. Munck
K. Furuhielm
E. Edelheim
G.F. Rotkirch

C. Cronstedt
Clas Nordenheim
Joh. Er. Bergbom
Pehr Peterson
Joh. Granlund
Seb. Gripenberg
Eugen von Knorring

J. Snellman

Suomen kielen asetuksen 1863 allekirjoittajia yhdisti lämmin suhde kieleen

(Lähde: www.kansallisbiografia.fi)

Vuoden 1863 kieliasetuksen allekirjoittaneista 15 senaattorista monilla oli läheinen suhde suomen kieleen ja myös Savoan kuten seuraavista esimerkeistä on nähtävissä. Monet osasivat aivan ilmeisesti suomea hyvinkin.

Aleksanteri II (1818 - 1881), Venäjän keisari, Suomen suuriruhtinas

Kieliasetuksen varsinaisella antajalla, keisari Aleksanteri II:lla oli erityissuhde Suomeen ja suomen kieleen. Tuleva keisari, suuriruhtinas **Aleksandr Nikolajevitsh** syntyi Moskovassa 1818 suuriruhtinas **Nikolai Pavlovitshin** (myöhemmin Nikolai I) ja suuriruhtinatar **Aleksandra Feodorovnan** esikoisena. Hänet nimitettiin Suomen keisarillisen yliopiston kansleriksi isänsä jälkeen 1825, kun hän oli vasta seitsemänvuotias. Hän nautti Suomessa nuoresta pitäen suurta sympatiaa. Häntä ylistivät runoissaan sellaiset Suomen kulttuurin johtomiehet kuten **Fredrik Cygnaeus** ja **Zachris Topelius**. Suuriruhtinas vieraili monesti Suomessa. Käydessään 1851 kanslerina Helsingissä hän ojensi itse ensimmäiselle suomen kielen professorille **Matthias Alexander Castrenille** tämän nimityskirjan virkaan. Astuessaan valtaistuimelle 2.3.1855 **Aleksanteri II** vahvisti Suomen asukkaille ja säädyille näiden erioikeudet ja nimitti niin ikään jo tavan mukaan vanhimman poikansa suuriruhtinas **Nikolai Aleksandrovitshin** Suomen Aleksanterin-Yliopiston kansleriksi.

Snellman ja Aleksanteri II olivat suorastaan ystäviä keskenään. Keisari nimitti 1863 Johan Vilhelm Snellmanin senaatin jäseneksi ja hänet oli hakemuksetta nimitetty professoriksi heti Aleksanteri II:n hallituskauden alussa. Samana vuonna keisari määräsi Snellmanin aloitteesta manifestilla senaattia ja valtiopäiviä kuulematta suomen kielen maan viralliseksi virka- ja hallintokieleksi kahdenkymmenen vuoden siirtymäajalla.

Aleksanteri II siis nosti Snellmanin julkisiin tehtäviin ja politiikkansa tukijaksi heti hallituskautensa alussa. Tuntuu merkilliseltä kohtalon oikulta, että tämä ihailtu keisari ja hänen

tukijansa valtioneuvokset Snellman ja **Fredrik Cygnaeus** kuolivat samana vuonna 1881, Snellman vain muutama kuukausi keisarin jälkeen.

Senaattori Johan Erik Bergbomin (1796 - 1869) isä oli Oulun läänin Saloisten kihlakunnan kruununvouti. Jo 1861 keskusteltaessa suomen kielen käyttöönotosta Bergbom halusi sallia suomen kielen käytön sitä taitaville tuomareille, mutta jäi vähemmistöön. Johan Erik Bergbom kuului Snellmanin suomenmieliseen ystäväpiiriin. Häntä pidettiin suomalaisen kansallisuuteen perikuvana sen parhaimmassa merkityksessä. Erityisesti kaksi hänen kuudesta lapsestaan, **Emilie** ja **Kaarlo**, ovat jättäneet pysyvän jäljen Suomen kulttuurihistoriaan. He perustivat Suomalaisen Teatterin, joka toimii nyt Suomen Kansallisteatterina ja jonka ensimmäinen esitys oli **Aleksis Kiven** *Lea*-näytelmä 1869. Kaarlo Bergbom vaikutti aivan keskeisesti **Minna Canthin** näytelmäkirjalliseen työhön.

Senaattori, salaneuvos Axel Ludvig Born (1803 - 1887) oli syntynyt Leppävirralla. Hän oli Snellmanin läheinen työtoveri. Kun silloinen valtiovarainoimituskunta (valtiovarainministeriötä vastaava) jaettiin 1862 kahtia, niin toista osastoa hoiti Born ja toista J. V. Snellman.

Vaasan läänin kuvernööri, salaneuvos, vapaaherra Carl Cronstedt (1800 - 1883) oli Ruotsinsalmen taistelun sankarin, vara-amiraali **Carl Olof Cronstedtin** poika. Hän oli 25 vuotta senaatin talousosaston jäsenenä ja valvoi nuorempien, tiheästi vaihtuvien senaattoreiden äänestyskäyttäytymistä.

Sebastian Gripenberg (1795 - 1869) oli Mustialan maanviljelyskoulun johtaja, kartanon-omistaja ja vapaaherra, syntyisin Voipaalan kartanosta Sääksmäeltä. Mustialan maanviljelyskoulussa hän kehitti erityisesti maanviljelystä ja karjanhoitoa ja jatkoi tätä toimintaa Kurkijoen Tervun hovissa. Hän omisti myös Espoon Juvan kartanon 1840-luvulla.

Gripenberg kutsuttiin 1861 senaattoriksi ja maanviljelystoimituskunnan päälliköksi (maatalousministeriksi). Gripenbergin nimityksen takana oli erityisesti ministerivaltiosihteeri **Alexander Armfelt**, jonka luottomies hän oli ja joka vaikutti kieliasetuksen aikaansaamiseen.

Senaattorina Gripenberg teki 1861 Suomesalajaajan virkamatkan ja raportoi keisarille maan maatalousoloista ja esitti samalla suorasukaisesti kenraalikuvernööri **Bergistä** vallitsevan yleisen mielipiteen; tämä mahdollisesti vaikutti osaltaan siihen, että Berg sai vielä saman vuoden lopussa eron virastaan.

Gripenberg tasoitti tietä myös J. V. Snellmanille esittelemällä hänen toimintaansa Pietarin korkeimmalle suomalaisjohdolle, jonka välityksellä tieto kulki edelleen keisarille.

Eugen Theodor von Knorring (1812 - 1874) kuului Saksasta lähtöisin olevaan ja Baltiasta Suomeen siirtyneeseen sukuun, josta on tullut useita sotilaita, virkamiehiä ja pappeja. Hänet kutsuttiin senaatin oikeusosaston jäseneksi 1862. Hän toimi 1863 - 1867 korkeimpana lainvalvojana, prokuraattorina (oikeuskanslerina), mutta poliittiset erimielisyydet kenraalikuvernööri **Nikolai Vladimirovitsh Adlerbergin** kanssa saivat hänet luopumaan prokuraattorin tehtävistä ja palaamaan senaattoriksi oikeusosastoon, josta hän siirtyi 1871 talousosastoon.

Hän oli ututtera ja tarkka laillisuuden valvoja, jonka taitoja käytettiin monissa tärkeissä valmisteluelimissä ja valtiopäivillä. Erityisesti hän harrasti vankeinhoidon kehittämistä. Hänen poikansa, laamanni **Anton Leonard (Lennart) von Knorring (1853 - 1926)** oli aktiivinen valtiopäiväedustaja ja toimi sittemmin Mikkelin läänin kuvernöörinä 1905 - 1910. Poliittiselta katsantokannaltaan perustuslaillisena hänkin joutui vaikeuksiin vallanpitäjien kanssa kenraalikuvernööri **Nikolai Bobrikovin** aikana.

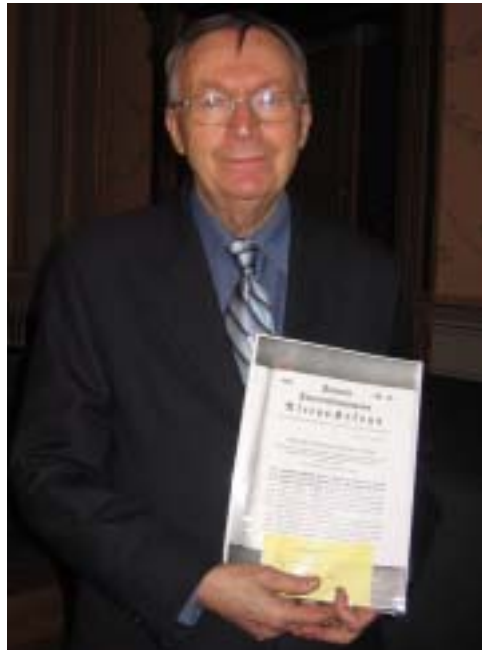
Lars Sackleen (1788 - 1870) oli senaatin oikeusosaston varapuheenjohtaja, vapaaherra, salaneuvos ja yksi nuoren Suomen suuri-

ruhtinaskunnan keskeisistä virkamiehistä. Vii-sikymmentä vuotta kestäneen uransa aikana hän työskenteli erityisesti liikenneolojen kehittämisen puolesta. Aatelissäätöön korotettu, suomen kieltä suosiva Sackleen oli mukana myös valtiopäivätyössä.

Sacklén-suku on peräisin Oulusta. Myös Lars Sackleenin setä **Claes Johan** oli senaatin jäsen. Lars Sackleen yleni nopeasti viroissa, ja hänestä tuli 1817 senaatin esittelijäsihteeri isojakoasioita varten. Hänet nimitettiin 1831 Kuopion läänin maaherraksi, mutta jo 1833 hänet kutsuttiin senaatin jäseneksi ja valtiovarain-toimituskunnan päälliköksi (valtiovarainministeriksi). Kansliatoimituskunnan päällikkö hänestä tuli 1840, ja 1854 hänet määrättiin oikeusosaston varapuheenjohtajaksi (varaoikeusministeriksi). Jo 1837 hän sai ylimääräisen 6 000 ruplan eläkkeen maaherranvirastaan.

Hänen roolinsa oli myöhemminkin näkyvä. Kun keisari Aleksanteri II oli pitänyt Porvoon valtiopäivien avauspuheen ranskaksi ja ministerivaltiosihteeri lukenut sen ruotsiksi, Sackleen luki sen suomenkielisenä käännöksenä.

Lars Sackleen oli yksi keisarin suosikkisenaattoreista, ja menestyksekkäästä urastaan hänet palkittiin runsaasti. Hänestä tuli 1830 valtioneuvos ja 1854 salaneuvos. Lisäksi hänelle myönnettiin kaikki korkeimmat kunniamerkit. □

Seppo Suhonen

Snellman taisteli suomen kielen ruotsin rinnalle

J. V. Snellman ajoi itsenäisyyttä ja suomalaisuutta ja hänen mielestään sivistyneistön oli vaihdettava kielensä suomeksi. Kesällä 1840 hän kirjoitti ystävilleen **Fredrik Cygnaeukselle** ja **Bengt Olof Lillelle** moittien ruotsinkielistä sivistyneistöä välinpitämättömyydestä kansan tarpeita kohtaan. 1840-luvulla Snellman aloitti taistelun saadakseen suomen kielen ruotsin rinnalle. Taisteluvälineenä hän käytti *Saimaa*. Kieliohjelmaa ei ollut helppo toteuttaa maassa, jossa ei ollut painovapautta. Snellman ennusti **Tope-liukselle**: ”Ajatukseni on: Voittaako Venäjä (kieli) vai Suomi (kieli), sen tietää vain Jumala. En uskalla mitään toivoa. Mutta että Ruotsi häviää - sen tiedän varmasti.”

1860 suomenkielistä kirjallisuutta koskeva painatuskielto kumottiin.

Snellman ei uskonut asian etenevän byrokraattisten komiteoiden johdolla. Niinpä hän päättikin olla yhteydessä suoraan keisariin. Snellman kuuli keisarin tulosta tarkastusmatkalle Parolan varuskuntaan 1863. Snellman kirjoitti ministerivaltiosihteerille Armfeltille 4.7. 1863 Pietariin, että on suotavaa aina, kun keisari vieraillee Suomessa, jättää jokin armonosoitus maallemme. Hän ehdotti kahta asiaa. Suomen markka olisi sidottava ruслан sijasta hopeaan sekä toiseksi saada suomen kieli käyttöön tuomioistuimissa ja virastoissa. Snellman pyysi selkeää määräaikaa kieliuudistuksen toimeenpanolle. Suomen kielen tulisi olla virallinen virastokieli 20 vuoden kuluttua. **Armfelt** empi, mutta hänen apulaisensa **Stjernvall-Walleen** vei asiaa eteenpäin. Keisarille oli muiltakin tahoilta viestitetty samaa asiaa jo ennen tätä Snellmanin esitystä.

Aleksanteri II saapui laivalla heinäkuussa 1863 Helsinkiin. Snellmanin tapaaminen ei sopinut aikatauluun Helsingissä, joten he tapasivat Parolassa. Maaliskuussa 1863 oli avattu liikenteelle Suomen ensimmäinen rautatie Helsingistä Hämeenlinnaan. Yksi juna kulki joka toinen päivä Helsingistä Hämeenlinnaan ja joka toinen päivä toiseen suuntaan. Matka kesti 4.40 h.

Sotaväki esitteli taitojaan keisarille Luolajan harjoituskentällä. Snellman sai kutsun päivällisille sotilasleiriin. Keisari kertoi iloitsevansa kun oli voinut nimittää Snellmanin senaattoriksi. Hämeenlinnan maaherran talossa esitelyssä keisari otti vastaan Snellmanin. Ministerivaltiosihteerin esitteli kielireskriptin eli käskykirjeen ja keisari allekirjoitti sen mielellään. Valmis asetusteksti keisarilla oli jo Suomeen tullessa. Snellman sai näin toisen armon-

osoituksen läpi, mutta sen sijaan raha-asia lykkääntyi.

Senaatti sivuutettiin näin ja se joutui vain saattamaan asetuksen voimaan. Luonnollisesti ruotsia puhuva virkamiehistö kritisoi asetusta ja tapaa, jolla se oli saatu aikaan. Kestikin lopulta lähes 40 vuotta ennen kuin se tuli täyteen voimaan vuonna 1902. Asetuksen ansiosta kuitenkin suomen kielen asema vahvistui. Suomenkielisten oppikoulujen perustamisen myötä asia eteni. Ruotsinkielisestä sivistyneistöstä nousi fennomaaniryhmä, joka taisteli maahan suomenkielisen koulutusjärjestelmän. Näin lopulta suomen kieli nousi viralliseksi kieleksi ilman mitään väkivaltaisuuksia.□

Tapani Rautio

Lähde: Raija Majamaa: J. V. Snellman - valtioviisas vaikuttaja (SKS 2006)

Aleksanteri II:n patsaan kivijalassa on vuosiluku 1863. Hän vieraili silloin Suomessa. Tuo luku on samalla suomenkielisen kansan kielellisten oikeuksien tunnustamisen kantaluku.

Samoin patsaan juuressa on maakuntien vaakunat (alakuva), siis myös Savon jousi. Savo on ollut oman kulttuurimme arvostuksen nousun ponnistuslauta ja Snellmanin ohella monen kansallisen vaikuttajan kotiseutu. Toivokaamme, että perinne jatkuu. Kuvasi Seppo Suhonen.

**J. V. Snellman ja virkakieli ennen ja nyt - juhluvuoden päätösseminaari 13.1.2007,
Kuopion kaupungintalo**

Filosofi Toivo Salonen, Lapin yliopisto, Rovaniemi

Virkamiesten kieli ja J. V. Snellmanin uudistuspyrkimys Snellmanin ajattelutapa ja velvoittava käytännöllisyys

Snellmanin kirjoituksissa ilmenee poikkeuksellinen ajan taju. Hän oli sisällä ajanhengessä. Snellman ymmärsi ihmistä ja hänen toimintaansa konkreettisesti, siis tilannesidonnaisesti ja kokonaisvaltaisesti. Siksi hän havaitsi inhimillistä vajavaisuutta yksittäisissä sanoissa ja teoissa. Persoonallisuutensa mukaisesti hän ei osannut tai halunnut hillitä moittimishaluaan eikä kielenkäytön terävyyttä esiintymisessään. Snellmanilla järkevän tahdon keskeisyys johti usein tunnepuolen ohittamiseen. Sitkeytensä ja toimintansa ehdottomuuden takia hän sai niin periksi antamattomia vastustajia kuin innokkaita kannattajia.

Snellmanin kirjoituksissa on ehtymättömästi aineksia, joiden avulla on eriteltävissä nykyhetken tapahtumia ja pyrkimyksiä. Snellmanin tekstit puhuttelevat ja niitä voidaan snellmanilaisessa hengessä tulkita lisäämään nykyhetken ymmärtämistä.

Käsitteellisten valintojen merkitys

Snellman ei pysähtynyt ajattelussaan ja tarkastelukulmassaan nykyhetkeen tai seuraavaan vuoteen, saati irrallisiin eli abstrakteihin yksityiskohtiin. Hän hahmotti silloista nykyisyyttä vielä menneenä ja jo tulevana. Siksi hän ymmärsi nykyisyyden vuosikymmenien näkökulmasta. Luonnollisesti hänen tietämyksensä oli rajallinen ja hän näki sitä, mikä hänelle ja silloiselle ajalle oli mahdollista. Ylittäessään aikaansa hän oli aikansa kasvatti ja aikakautensa asenteiden sitoma. Periaatteellisesti tärkeää on, että Snellman ymmärsi kansakunnat hegeliläisesti subjekteina. Niillä oli hallitsijoista sekä kunkin ajan sattumuksista riippumattomia kestäviä intressejä. Lisäksi kansallisessa sivistyksessä oli todellista hitaasti muuttuva kulttuurinen ethos, joka hehkuessaan toteuttaa perustavia arvokokemuksia.

Toivo Salonen

Jos kykenemme lukemalla Snellmanin tekstejä ymmärtämään jotakin oleellista hänen ajattelutavastaan, siitä seuraa merkityksiä nykyaikaan. Itse asiassa snellmanilaisen ajattelutavan omaksuminen saattaisi olla parasta, mitä uhkaavassa ajassamme voisi olla.

Hahmottaessamme yksilön ja ympäristön suhdetta päädyimme yksilöeettisiin velvoitteisiin, jotka hillitsevät roskaamista ja parhaimmillaan edistävät niin kierrätystä kuin tuotehankinnoissamme ekologisesti perusteltuja valintoja. Niin on hyvä: yksilötason ympäristöeettisyydessä on arvonsa. Yksilötasolla ei näyttäydy se, kuinka rakennamme keskeytyksettömästi kaupunkejamme yksityisautoilun varaan ja autojen ehdoilla, piiskaamme tuotantokoneistoa tuottamaan ja ihmisiä kulluttamaan yhä enemmän, janoamme osallisuutta päästä toimimaan median ylläpitämien tarpeiden mukaan. Tarkoitin, että emme ymmärrä yhteisöjen ja yhdyskuntien suhdetta luontoon emmekä itseemme kohdistuvaa manipulaatiota. Toisin sanoen olemme sokeita ja kuu-roja niille prosesseille, jotka hävittävät kulttuurillista moninaisuutta ja kulttuurien erityispiirteitä. Olemme tunnottomia prosesseille, jotka murentavat ekologisen olemisemme ehtoja. Keskeytymätön kollektiivinen toimintamme hävittää sitä perustaa, jonka varassa ihmi-

nen vääjäämättömästi on.

Snellmanille yksilön konkreettinen eli varsinainen arvo ei ole hänessä itsessään vaan arvo on seurausta yksilön suhteesta toisiin ihmisiin ja yhteisöllisiin pyrintöihin. Vain suhteiden kautta todellistuu konkreettinen arvo. Snellmanin näkökulmasta aikamme on täynnä puhetta abstrakteista arvoista, välineistä ja tosiseikoista. Abstraktisuuden kautta emme käsitä itseämme, yhteiskuntaa, valtiota emmekä kollektiivisen toimintamme seurauksia. Siksi meille tulevat yllätyksinä televisiooutisten sääilmiot, ympäristöpakolaiset ja itsemurha-iskut. Kauhistelemme hetken ja huokaamme onneksi asuvasse Suomessa. Näemme oireita kykenemättä yhdistämään niitä meneillään oleviin prosesseihin. Emme osaa ajatella vähittäisten pikkumuutosten kasaantumista, josta riippumattomia ja jonka ulkopuolella suomalaisetkaan eivät voi olla. Individualismimme tekee meille pahan kepposen.

Yksilökeskeisyydestä vapautuneena Snellman näkee, että yliopisto-opiskelun päämääränä on persoonana kasvaminen. Jotta snellmanilainen persoona todellistuisi, täytyisi olla ymmärrystä kokonaisuuksista, tietoisuutta ihmiskulttuurin kantavista henkisistä saavutuksista ja kykyä ylittää egoismi. Snellman näkee individualismin henkisenä rajoittuneisuutena. Kuvaavaa on, että hän hahmottaa aikaansa lähtien perheen, kansalaisyhteiskunnan ja valtion näkökulmista. Snellmanilaiset näkökulmat aivan kuin itsestään tuovat tämän päivän tarkasteluihin tuoreutta, koska ne eivät perustu muodikkaisiin luokituksiin ja erittelyihin.

Edellä olevien näkökohtien perusteella on tosi hienoa, että Snellmanin teokset ovat vapaasti luettavissa internetissä.

Idea velvoittavana käytännöllisyytenä

Kuopio ei ollut Snellmanille karkotuspaikka vaan toimimisen mahdollisuus. Kuopiossa Snellman tahtofilosofina ryhtyi todellistamaan ideoitaan. Akateemisten yhteyksien ohuus rasitti Snellmania ja ankarat elinolot koettelivat myös hänen läheisiään.

Snellmanilla oli mahdollisuuksia valita. Kahteen otteeseen hänelle oli avautumassa houkutteleva filosofian professuuri Ruotsissa: Lundissa 1845 ja Upsalassa 1849. Niin ikään halutessaan hän olisi voinut hakeutua Saksaan toimimaan oppineena. Sisäisen kamppai-

lun jälkeen hän kirjeessään 27.2.1849 **Bernhard Elis Malmströmille** perui hakemuksensa.

Perumisilmoituksensa jälkeen Snellman seestyneessä mielentilassa kirjoittaa 19.4.1849 Malmströmille. Kirjeessä on syvällistä eritteilyä ja samalla hän tuo esiin omakohtaisesti koetun velvollisuuden toimia järjen todellistamiseksi kansallisessa kulttuurissa. Snellman esittää seuraavaa:

... Minun on pyydettävä ystäviltäni anteeksi sitä heikkoutta, että annoin hetkeksi myöten kiusaukselle. Heidän tyytymättömyyttään varmaankin lievittää se seikka, että ennätin katua ajoissa, kuten oma mieleni on rauhoittunut vapauduttuani kiusauksen vallasta. Päätettyäni peruttaa hakemukseni olen nimittäin todellakin tuntenut olevani uusi ihminen, ja tämä tunne lujittaa tuntuvasti haluani pitää kiinni siitä päätöksestä, vaikka tietoisuus velvollisuudestani on perusteluksi käyttökelpoisempi. Sinä olet varmaan useimpia muita alttiimpi myöntämään, että miehen velvollisuus on olla isänmaansa asialla niin pahoina kuin hyvinäkin aikoina ja että tämän velvollisuuden ohittava tieteen tai totuuden palveleminen on itsekkyyden keksintöä. (2003, s. 449.)

Snellmanin henkilökohtaisissa valinnoissa on suurta vastaavuutta suhteessa **Karl Marxin** elämänvaiheisiin. Vastaavuus ei rajoitu vain elämän kulkuun vaan ylittää ajattelutapaan, so. hegeliläisen dialektiikan tapaan tajuta suhteita, muutoksia ja kokonaisuuksia. Heidän välisensä erot ilmenevät asennoitumisessa ja näkökulmissa sekä toimintaympäristön vaikutuksessa. Snellman toimii agraarisissa oloissa vähäväkisillä alueilla, hän yrittää vivuta kehitystä kohti omaehtoista ja omakielistä kansallisuutta. Snellman on kansallisvaltion rakentaja. Marx elää aikansa suurkaupungissa, hän tekee synteettisiä johtopäätöksiä teollistumisesta ja pääoman muodostuksesta. Marx on kosmopoliitti, Snellman kansallisfilosofi. Marx kehittää itsestään tietoiseksi subjektiksi työväenluokkaa, Snellman kansakuntaa. Snellmanin tarkoitus on, että kansakunnan hyvä tulisi esiin valistuvien yksilöiden päätöksissä ja toimissa. Molemme individualismi näytetty epäeettisenä kauhistuksena ja luopumuksena historian ymmärtämisestä.

Suomen kieli ideana ja arkisena käytännöllisyytenä

Suomen ollessa Ruotsin maakunta virkakieli oli ruotsi.

Kun Suomesta tuli suuriruhtinaskunta, luonnollinen kehitys edellytti ruotsin väistymistä venäjän tieltä. Olisihan outoa kuvitella, että suuri Venäjä hyväksyisi pitkään virallisten asioiden hoidon naapurimaansa kielellä sellaisilla alueilla, joissa ruotsi ei edes olisi asukkaiden enemmistön kieli.

Snellman monien muiden ajattelevien tavoin ymmärsi tapahtumisen kulkua, jonka ytimessä oli venäjän kielen tuleminen suomalaisten virkakieleksi. Jotta voitaisiin välttyä venäläistymiseltä, suomen kieli tuli kohottaa virkakieleksi. Tilanteesta selviytymisen välttämättömä edellytys on suomen kehittyminen ja kehittäminen kulttuurikieleksi. Ajattelutavan seurauksena oli kielitaistelu ruotsinmielistä ja -kielistä virkamiehistöä vastaan. Suomen kielen työstäminen kaunokirjallisuuden ja tieteellisten tutkielmien kieleksi tarkoittaa konkreettista toimintaa sen ajatuksen puolesta, että suomalaisilla on oma olemassaolon oikeutus Ruotsin ja Venäjän välissä. Snellmanin toimintaa auttoi se, että **Lutherin** ajatusten innoittamassa papistossa on perinteisesti ollut suomenkielen ystäviä.

Jäljennöksessä opiskelija-adressissa keisarille 1833 Snellmanin kirjoittamassa osuudessa on seuraavaa kehittelyä:

... sallittakoon uskoa, että me tunnustamme Kaitsemuksen suojaavan käden kohtalossa, joka erotti Suomen vanhoista siteistään, pelastaakseen sitten loput sen kielestä ja samalla sen kansallisuuden; sallittakoon uskoa, että me liikuttunein sydämin tunnustamme Teidän Keisarillisen Majesteettinne ja Teidän korkeiden edeltäjienne hyvät teot isänmaatamme kohtaan ja erityisesti tätä yliopistoa kohtaan ja ettemme koskaan epäroï osoittaa lapsekasta uskollisuutta Teidän Keisarilliselle Majesteettilenne, ja jättää isälliseen ratkaisuunne toiveet, joita mahdollisesti voimme helliä.

Suurivaltaisain Monarkki! Kuunnelkaa armollisesti ensimmäistä rukousta, jonka tämän onnellisen tilaisuuden rohkaisemina uskallamme soperrellen lausua. Sallittakoon, kun tämä on sopusoinnussa sen kanssa, että Teidän Majesteettinne suuresti huolehtii tätä maasta, suomen kielen säädettäväksi ope-

tuksen ja lainsäädännön yleiseksi kieleksi Teidän Keisarillisen Majesteettinne almaisille! ... (2000, ss. 95-96.)

Snellman analysoi vallitsevaa tilannetta, vetoaa keisariin ja esittää suomen kielen asettamista opetuksen ja lainsäädännön kieleksi. Silloisten opiskelijoiden ääni ei kantanut päätöksiin asti. Kolmekymmentä vuotta myöhemmin Snellman saattoi arvostettuna virkamiehenä ystäviensä avustuksella johdatella keisarin tilanteeseen, missä majesteetti näki järkeväksi antaa kieliasetuksen. Menettelytavassa välttyttiin keskustelulta, mikä olisi saattanut johtaa annettavan asetuksen merkityksen vesittymiseen.

Ahdistava taantumus ja ajattelun syventyminen

Snellman on kokenut epätoivoa ja pessimistiset ajatukset ovat ahdistaneet hänen mieltään. Toisaalta oman ja perheensä tilanteen heikentyessä sekä yhteiskunnallisen taantumuksen ehkäistessä yleistä sivistyksellistä tietoisuutta herättävää kirjoittelua Snellmanin huomiokyky tarkentuu. Hän pystyy viileästi erittelemään vallitsevaa tilannetta ja siinä toteutuvia pyrkimyksiä. Kuopiosta 6.1.1848 lähettämässään kirjeessä **Johan Jakob Tengströmille** Snellman kirjoittaa seuraavasti:

Meillä ei kuitenkaan ole rauhaa. Ei meillä tosin ole taisteluakaan. Kansallisuudestamme viedään vain osanen joka päivä, ja alkukantaisuutemme ja luonteenlaatomme takia tämä tapahtuu niin, ettemme osaa lainkaan kaivata sitä, mitä menetämme. Kreikanuskoisista venäläisistä tulee virkamiehiämme. Venäjän kieli on oppilaitoksissamme tärkein opittavista kielistä. Suomea opetetaan merkityksettömän vähän. Ruotsia ei lainkaan. Nyt odotetaan, että venäjistä tulee kouluissa historian ja maantiedon opetuskieli. Monet viranomaiset käyttävät kirjeenvaihdossaan jo venäjää. Näin menettelevät luotsilaitos, postilaitos, kuvernöörien kansliat ja muut kuvernöörien alaiset virastot niiden mukana. Teoriassa on selvää, että tähän suuntaan pyritään kaikin voimin. Parhaiten palkitaankin kotimaisten miesten ansioituminen tässä työssä. Se on aivan luonnollista. Keisarikunnan kaltainen valtakunta ei voi sietää rajojensa sisällä, pääkaupunkinsa tuntumassa vierasta kieltä, vieraita lakeja, vierasta uskontoa. (2002, s. 391.)

Lainauksen ajatukset eivät jää pelkästään 1800-luvulle. Snellmanin tekstit eivät pysähdy historian koristamaan juhlapuhekäyttöön. Snellman erittelee yhteisöjen välisiä ja sisäisiä suhteita siten, että ajatteleva ihminen saa vastauksia kysymyksilleen. Voimme havaita historian liikettä ja historian toistumista. Samankaltaisuudet avaavat nykyisyyden ymmärtämistä. Nyt keisarikunnan paikalla ja venäjän kielen tilalla ovat erilaiset ylikansalliset mahdit ja englanninkielinen massakulttuuri.

Oleellista on huomata, kuinka palkkiot ja uhat ovat vähitellen muovanneet ymmärrystämme ja kuinka omaehtoinen toiminta on vaikeutunut. Useat mieltävät suomen kielen taakkana eivätkä mahdollisuutena tuottaa erityistä sävytystä kansainväliseen kulttuurivaihtoon. Vinouttavia tulkintoja estääkseni on aiheellista todeta, että Snellman oli kansallisia juuria sivistyksen keinoin vahvistava käytännöllinen ajattelija. Suomalaisena hän ei tavoitellut ruotsin kielen käytön lakkauttamista eikä hänellä ollut mitään venäläisiä tai ruotsalaisia vastaan. Hän halusi kulttuurista vuorovaikutusta. Avoimen yhteistyön pohjalta Snellman tahtoo kehittää suomen kieltä ja suomalaista kulttuuria sille tasolle, että suomalaiset voisivat olla aidosti myös antavia osapuolia eikä vain vastaanottavia. Suomen ja suomalaisuuden voima on sivistyksessä.

Järjenkäyttöä virkakieleenkin

Virkamies kokee vastuuta hallinnolle, siis esimiehille ja lopulta keisarille eikä kansalle. Snellman ajattelee ja kokee toisin: hallinto on olemassa kansaa varten.

Hallinnollinen kieli käyttää viittauksia päätöksiin ja valikoituihin argumentteihin. Se ei voi seikkaperäisesti kertoa itse asioista tai tilanteista. Virkakieleen sisältyy aina annos muodollisuutta ja muutokeskeisyyttä. Virka-kieli tavoittelee yleisyyttä, yksiselitteisyyttä ja lyhyttä sikäli, että se ohittaa tunneulottuvuutta. Virkakielen yleisessä ymmärrettävyydessä on aina rajansa.

Järjenkäyttö on sallittua myös virkakielessä. Tätä kautta on mahdollista myös ja nimenomaan valtiokoneistossa toimimalla edistää suomalaisuuden asiaa.

Virkakielessä näkyvät vallitsevat muodolliset ja koukeroiset ajan tavat. Omalta osaltaan Snellman näyttää olevan koukeroissa kohtuullinen ja pyrkivän keskittymään itse asioihin. Hänelle

suomalaisen virkakielen kehitys on kansallisen toiminnan lähtökohta. Vasta kansan sivistystason tuntuva kohottaminen merkitsee Snellmanille virkakielen muuttumista ulkoisesta vallanvälineestä aatteellisten pyrintöjen mahdollistajaksi. Laaja sivistys tekee virkakielestä ymmärrettävää, olipa käytetty kieli suomi, ruotsi, venäjä tai englantia.

Suomenkielen tietoinen viljeleminen kaikilla aloilla ja kaikissa päätöksenteon vaiheissa on työskentelyä suomalaisen kulttuurin hyväksi. Hallintokielen globalistuminen ja tieteellisten ilmaisutapojen muuttuminen englanttiin tukeutuviksi merkitsee etäännyttämistä sivistyneestä kansallisesta kulttuurikeskustelusta. Meneillään on käänne kohti tilannetta, mikä on vallinnut yli puolitoista sataa vuotta sitten. Ajassamme on ajattelematonta, mutta myös tietoista snellmanilaisen kulttuuriperinnön hävitystä.

Uuden tyyppisten keisarikuntien vallitessa turvanamme eivät voi olla väkivalta-koneistot vaan sivistys. Sivistynyt peruskoulun opettaja, terveydenhoitaja, poliisi, asianajaja ja sivistyvä ihminen on kansakunnan onni. □

Kirjallisuutta

J. V. Snellmanin kootut teokset. Osa 1. Edita, Helsinki 2000.

J. V. Snellmanin kootut teokset. Osa 10. Edita, Helsinki 2002.

J. V. Snellmanin kootut teokset. Osa 11. Edita, Helsinki 2003.

Rein, Th.; Juhana Vilhelm Snellman. Osa II. 4.p. Otava, Helsinki, Keuruu 1981.

Salomaa, J.E.; J.V. Snellman. Elämä ja filosofia. WSOY, Porvoo, Helsinki 1944.

Wilenius, Reijo; Kolme näkijää ja tekijää. Lönnrot, Runeberg, Snellman ja Suomen suunta. Gummerus, Jyväskylä, Helsinki 1986.

*****

Jaakko Salonoja luki kieliasetuksen suomeksi.

Suomen kielen taipuminen hallinnon kieleksi

Jokainen tunnistaa tyyppillisen hallinnon kielen. Tyyppillisyydet ovat jopa parodioitavissa, kuten tekee *Hiidenkivi*-lehdessä 1/2005 silloinen päätoimittaja **Lasse Koskela**, jonka pääkirjoitus *Osaamisklusteri agendalle!* on ivamukaelma nykyhallinnon kielestä:

”Meillä tarvitaan huippuministeriöitä. Niitä voidaan tuottaa vain uudenlaisella osaamisajattelulla. Ministeriöiden on profiloiduttava, panostettava ydinosaamisalueeseensa ja kehitettävä itse-evaluaation ja innovatiivisten kehityskeskusteluiden tuottaman markkina-analyysin luomien puitekehyksen avulla ydinosaamistaan ja havaittava uusien toimintalueiden suomat mahdollisuudet.”

(Tämän kirjoituksen valitsi Helsingin yliopiston suomen kielen ja kotimaisen kirjallisuuden laitos vuoden 2005 kielihelmeksi. Perustelujen mukaan kirjoitus vilisee työelämän muodikkaita termejä: kilpailukyky, markkina, tahtotila, kehitys, painopistealue, panostaminen, osaaminen, sektori, tulostavuu jne. Tällaiset termit toistuvat palkintolautakunnan mukaan lähes kaikissa aikamme lausunnoissa, mietinnöissä ja suunnitelmissa, ja niiden tarkkaa merkitystä on vaikea hahmottaa - varsinkin kun niitä ladotaan peräkkäin monipolvisiksi määrityseliksi. Koskela tavoittaa palkitsijoiden mielestä pääkirjoituksessaan myös suunnittelun nykykielille ominaisen velvoittavuuden: verbit ovat tyyppillisesti muotoa on profiloiduttava / panostettava / kehitettävä.

Ks. <http://www.helsinki.fi/hum/skl/helmi2005.htm>.)

Komiteasta päätökseen

Hallinnon kieltä on – syystäkin – pidetty vaikeaselkoisena ja vaikeaselkoisuutta demokratian toteutumisen esteenä. Avuksi perustettiin 1979 virkakielikomitea, jonka mietintö Kieli ja virkakoneisto ilmestyi 1981.

Virkakielikomitean mietintöä seurasi valtioneuvoston virkakielipäätös 1982. Siinä sanotaan:

Salli Kankaanpää

”Kansalaisten on vaikea käyttää oikeuksiaan ja täyttää lainsäädännön heille asettamia velvollisuuksia, jos säädösten sekä viranomaisten päätösten ja asiakirjojen kieli on vaikeaselkoista. Viranomaisten kielen vaikeaselkoisuus saattaa myös vähentää kansalaisten mahdollisuutta seurata ja valvoa viranomaisten toimintaa. Valtion viranomaisten tulee tämän vuoksi ryhtyä käytännön toimenpiteisiin virkatoiminnassa käytettävän kielen selkeyden ja ymmärrettävyyden parantamiseksi.”

”Säädökset, suunnittelu- ja päätöisasiakirjat, viranomaisten antamat ohjeet sekä yksityisille tarkoitetut asiakirjat on kirjoitettava siten, että niiden sisältö on vaikeuksista ymmärrettävissä ja olennaiset kohdat sekä tärkeimmät perustelut helposti havaittavissa. Muissa kuin pelkästään asiantuntijoille tarkoitetuissa asiakirjoissa on vältettävä ilmauksia, jotka eivät ole yleisesti tunnettuja tai eivät selity asiayhteydestä. Käytetyt käsitteet on tarvittaessa selitettävä.”

Laki kehottaa hyvään kieleen

Nykyisin viranomaisten kielestä säädetään hallintolaissa (2003):

”Viranomaisen on käytettävä asiallista, selkeää ja ymmärrettävää kieltä.”

Tyypillisiä hallinnon kielen vaikeaksi tekeviä piirteitä ovat mm. seuraavat:

- pitkät virkkeet
- pitkät lauseet
- abstraktisuus
- erikoiskielten termit
- hallinnon kielelle ominaiset sanat.

Hallinnon kielen oppaat auttavat tunnistamaan näitä ja tarjoavat vaihtoehtoisia kirjoitustapoja.

1) Pitkä virke:

Tämän vuoksi on mm. tärkeää, että jo työllistymisselvityksen ja mahdollisen toimenpideohjelman yhteydessä, jotka on tehtävä viimeistään siinä vaiheessa, kun työttömyys on kestänyt yhdeksän kuukautta, on arvioitu riittävällä tavalla koulutusedellytykset.

> Tämän vuoksi on tärkeää, että työllistymisselvityksen ja toimenpideohjelman yhteydessä on riittävästi arvioitu koulutusedellytykset. Työllistymisselvitys ja mahdollinen toimenpideohjelmahan on tehtävä viimeistään siinä vaiheessa, kun työttömyys on kestänyt yhdeksän kuukautta.
(Iisa & Piehl 1992: 65–66.)

2) Pitkä lause:

Sitoudun palauttamaan minulle kuntoutuksena maksetun toimeentuloturvan, jos minulle maksetaan samalta ajalta palkkaa, sv-päivärahaa tai muuta toimeentuloturva myönnettäessä huomioon otettavaa tuloa.

> Sitoudun palauttamaan minulle kuntoutuksena maksetun toimeentuloturvan, jos minulle maksetaan samalta ajalta palkkaa, sv-päivärahaa tai muuta sellaista tuloa, joka otetaan huomioon myönnettäessä toimeentuloturva.
(Esimerkki omista virkakielipoinnoistani.)

3) Abstraktisuus:

Maaseudun elinkeinotoiminnan vahvistaminen ja runkoasutuksen säilyttäminen edellyttää uusien toimeentulolähteiden luomista perinteisen maa- ja metsätaloustuotannon rinnalle.

> Jotta maaseudun elinkeinot vahvistuisivat ja runkoasutus säilyisi, pitää luoda uusia toimeentulolähteitä perinteisen maa- ja metsätalouden rinnalle.

(Iisa & Piehl 1992: 74.)

4) Erikoiskielten termit:

Viimeksi mainittuun alaan sisältyy talouskeskuksen länsipuolella sijaitseva 2,88 ha:n peltokuvio.

> Tähän alaan kuuluvat maatilan länsipuolella sijaitsevat 2,88 ha:n yhtenäiset pellot.

(Iisa & Piehl 1992: 70.)

5) Hallinnon kielelle ominaiset sanat:

Osalta, kohdalla, muodossa, puitteissa, suhteen

Valvontatoimenpiteet ovat jääneet suorittamatta näiden toimielinten tekemien päätösten osalta.

> Näiden toimielinten päätöksiä ei ole valvottu.

(Iisa & Piehl 1992: 77.)

Pyrkimys selkeyteen on laajalti hyväksytty myös virkamiesten keskuudessa (Heikkinen ym. 2000).

Selkeys on suhteellista:

- saman alan asiantuntijat ymmärtävät alansa erikoiskieltä
- hallinnon kieleen tottuneet saavat selvän hallinnon kielen ilmauksista
- hallinnon kieleen tottumattomat tarvitsevat selkeää yleiskieltä
- erityisryhmille kirjoitettaessa paras valinta on selkokieli.

Käytännössä edelleen tuotetaan vaikeasti ymmärrettävää kieltä (esim. Heikkinen 2005), sillä monesti on helpompi kirjoittaa mutkikkaasti kuin yksinkertaisesti.

Hallinnon kieli myös vaikuttaa muihin kieli-
muotoihin, kuten

- tiedotusvälineiden kieleen
- politiikan kieleen
- koululaisten ja opiskelijoiden kieleen.

On kuitenkin syytä muistaa, ettei hallinnon kieli ole yksi yhtenäinen kielimuoto ja ettei kaikki hallinnon käyttämä kieli ole vaikeaselkoista.

Hallinnon tekstilajeja:

- säädökset
- päätökset
- lausunnot
- selvitykset
- suunnitelmat
- ohjeet
- sopimukset
- esitykset
- pöytäkirjat
- tiedotteet.

Hallinnonkin kieli muuttuu

Tästä esimerkkinä ovat tutkimani Helsingin kaupungin rakennusviraston lehdistötiedotteet vuosilta 1979 ja 1999 (Kankaanpää 2006).

Vuonna 1979 rakennusviraston tiedotteissa ohjailtiin kehotuksin ja kielloin:

Autoilijoita kehoitetaan välttämään Viikintien ja Viilarintien risteystä mainittuina aikoina. Ei lumikasoja pensasistutusten päälle. Tällainen on kiellettyä.

Sen sijaan vuonna 1999 suostuteltiin:

Rakennusvirasto vetoaa pääkaupunkilaisiin – pidetään Helsinki puhtaana!
Pakottavan tarpeen voi ohjata katujen ja porttikäytävien sijasta 101 käymälään ja 49 pisuaariin. Tempauksen tarkoituksena on muistuttaa ihmisiä siitä, että jokainen meistä voi tehdä osansa viihtyisän Helsingin puolesta. Ilottelu ulkosalla on ehdottomasti sallittu.

Runollisesti ja arkityylillä

Vuoden 1999 tiedotteissa lukijan huomion kiinnittävät myös poeettiset ilmaukset, kuten alkusointu ja kielikuvat:

Vappunakin voi helliä Helsinkiä (otsikko)
Kakaton kaupunki sai iloiset haukut (otsikko)

Tällaisia ei käytetä viraston tiedotteissa vielä vuonna 1979.

Vuoden 1999 tiedotteissa käytetään myös arkityylisiä sanoja, jollaisia ei esiinny vielä vuonna 1979:

duunari, ”tädit” (leikkipuiston leikinohjaajista), hiippailija, larppaaja

pölypöppö, pupu, tiput, ”nappaskengät”
patikkaliikenne, kakkatietous, puujumppa, saunafiilikset
pätkähullu, pitkäpiimäinen, tylsä (luontees-ta), kakaton
haalia, kisata, kitsastella
kakankeruu, kähveltäminen, hamstraaminen
päästä jonkin makuun, tuoda näytille, antaa huutia

Arkityylin sanat keventävät virkakieltä ja rakennusalan ammattikieltä:

Katon romahtaminen saunojen niskaan este-tään koolinkirungolla.
Rakennustarkastaja käy saunan valmistuttua toteamassa pytingin kestävyuden.

Rakennusviraston lehdistötiedotteet ovat muuttuneet myös kokonaisrakenteeltaan. Vuonna 1979 monissa tiedotteissa puhuteltiin toimittajaa niin kuin kirjeissä:

Arvoisa toimittaja!

Sen sijaan vuonna 1999 tiedotteet oli kirjoitet-tu uutismaisiksi. Useimmissa oli lausemainen uutisotsikko:

Jollaksentietä parannetaan välillä Kuunarin-tie–Puuskaniementie

Muutoksia ja vaikutteita

Rakennusviraston lehdistötiedotteiden muu-toksia 1979–1999 olivat siis seuraavat:
Suostuttelevuus lisääntynyt.
Poeettisuus lisääntynyt.
Sanasto arkipäiväistynyt.
Kokonaisrakenne uutismaistunut.

Hallinnon kieli saa vaikutteita muista kieli-muodoista:

- säädöskielestä
- viranomaisen toimialan erikoiskielistä
- talouden kielestä
- markkinoinnin kielestä
- tiedotusvälineiden kielestä.

Hallinnon kieleen vaikuttavat

- ideologia
- konventiot
- tuottamistilanne
- vastaanottotilanne.

Kun nämä asiat muuttuvat, myös hallinnon kieli muuttuu, ja niihin vaikuttamalla myös hallinnon kieli on muutettavissa.

Entä miten teksteistä saadaan selkeitä

Tavoitteeksi kansalaisten palvelu ja selkeä kieli (lainsäädäntö).

Riittävästi aikaa kirjoittamiseen ja uusien tekstimallien laadintaan (resurssit).

Kirjoittajille kielitietoutta, ohjausta ja palautetta (koulutus, laatujärjestelmä).

Kansalaisille mahdollisuus vaikuttaa tekstien hyväksymiseen (palautejärjestelmä).

Selkeä kieli säästää myös viranomaisten aikaa ja vaivaa, kun kyselyt ja valitukset vähenevät. Hallinto tehostuu ja tuottavuus paranee, jos myös hallinnon sisäiset tekstit selkeytyvät.

Mitä tietoisempi kirjoittaja kielestä ja kielen vaikutuksesta on, sitä suurempi on myös hänen vastuunsa siitä, millaista maailmaa ja yhteiskuntaa hallinnon kieli rakentaa. □

Lähteet:

Hallintolaki. 434/2003.

Heikkinen, Vesa, Hiidenmaa, Pirjo & Tiililä, Ulla 2000: Teksti työnä, virka kielenä. Helsinki: Gaudeamus.

Heikkinen, Vesa (toim.) 2001: Virkapukuinen kieli. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.

Heikkinen, Vesa 2005: Ymmällään verokielestä – ja sen ymmärtää. – Kielikello 3/2005. S. 8–11.

Hytönen, Päivi (Virittäjä 4/2006).

Hyvärinen, Riitta 2002: Kolme katsetta virkakieleen. – Teoksessa Vesa Heikkinen (toim.), Virkapukuinen kieli. Kotimaisten kielten tutkimuskeskuksen julkaisuja 112. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura. S. 233–244.

Iisa, Katariina & Piehl, Aino 1992a: Virkakielestä kaikkien kieleen. Kotimaisten kielten tutkimuskeskuksen julkaisuja 67. Helsinki: VAPK-kustannus.

Kankaanpää, Salli 2006: Hallinnon lehdistötiedotteiden kieli. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.

Kieli ja virkakoneisto 1981. Virkakielikomitean mietintö. Helsinki: opetusministeriö.

Koivusalo, Esko & Huovinen-Nyberg, Liisa 1980 [1977]: Selkeä virkakieli. Helsinki: Valtion koulutuskeskus.

Virkakielipäätös 1982 = Valtioneuvoston päätös toimenpiteistä valtion viranomaisten kielenkäytön parantamiseksi. 491/1982.

Murretietokirjoja ilmestynyt

Turun yliopiston fonetiikan emeritusprofessori **Kalevi Wiik** on viime vuonna julkaissut kaksi murteiden tietokirjaa. Julkaisija Pilot.

Vuoden 2006 alussa ilmestyi *Suomen murteiden kartasto*. Kirja on tarkoitettu murteenharrastajille ja sadoille yliopistojen opiskelijoille, joiden suomen kielen opintojen yhteyteen kuuluu suomen murteiden tuntemus.

Kartasto liittyy kiinteästi Wiikin kirjaan *Sano se murteella - Minkälaisia suomen murteet ovat ja missä niitä puhutaan*.

Kirjan ensimmäisessä osassa käsitellään murreilmiöt kerrallaan; toisessa esitellään erikseen jokainen murre. Kirjaa tehtäessä on kiinnitetty runsaasti huomiota pedagogiseen puoleen, siihen, millä tavalla murre-tietoa voi tehokkaimmin antaa. Yksi kirjan erikoisuus ovat kymmenet murretekstit, joihin yksityisten murteiden murrepiirteet on pyritty tiivistämään.

Kirja on pyritty tekemään mahdollisimman havainnolliseksi myös siten, että siihen on sisällytetty lähes kolmesataa karttaa ja viitisenkymmentä taulukkoa.

Kirjoista voi tehdä ennakkotilauksen *Aakustin* toimitukseen. Prof. Wiik on ylituomarina Kuopiossa Suomen murremestaruuskisoissa 1.7., jolloin kirjoja on mahdollisuus saada suoraan häneltäkin.

Kirjojen edulliset hinnat:

Suomen murteiden kartasto, 278 s. 30 e
Sano se murteella, 457 s. 30 e

kalevi.wiik(at)pp1.inet.fi

Lakikielen koukeroita oikomaan ja direktiivejä selventämään

Lakikieli on virallista kieltä. Sellaisen kielen tulisi olla mahdollisimman ymmärrettävää. Vanhan tarinan mukaan tapahtui kerran niin, että kun tuomari oli oikeudessa lukenut laatimansa koukeroisen päätöksen, jäi syytetty seisomaan ymmällään ja korvallistaan raapien. Tuomari katsoi silloin tarpeelliseksi esittää seuraavan lyhyen yhteenvedon: "Tässä kävi nyt niin, että te saitte vähän sakkoja." Syytetty kumarsi ja poistui helpottuneena. Tämän tarinan kertoja, entinen oikeuskansleri **Kai Korte** toteaa, että hyvän lakitekstin laatiminen on äärimmäisen vaikea tehtävä. (Korte 1984: 1.)

Kielen parantamiseen velvoitetaan

Virkakielen selventämiseksi on kyllä Suomessa toimittu. Valtioneuvosto asetti syksyllä 1979 komitean pohtimaan hallinnon ja oikeuslaitoksen kielenkäytön ongelmia. Tämän komitean mietinnön pohjalta valtioneuvosto antoi 23. 6. 1982 kielenkäytön parantamiseen velvoittavan päätöksen. Sen keskeinen sisältö on tällainen: "Säädökset, suunnittelu- ja päätösasiakirjat, viranomaisten antamat ohjeet sekä yksityisille tarkoitettut asiakirjat on kirjoitettava siten, että niiden sisältö on vaikeuksista ymmärrettävissä ja olennaiset kohdat sekä tärkeimmät perustelut helposti havaittavissa. Muissa kuin pelkästään asiantuntijoille tarkoitetuissa asiakirjoissa on vältettävä ilmauksia, jotka eivät ole yleisesti tunnettuja tai eivät selity asiayhteydestä. Käytetyt käsitteet on tarvittaessa selitettävä." Kymmenen vuotta myöhemmin kysyi Kotimaisten kielten tutkimuskeskuksen kielitoimiston päällikkö **Esko Koivusalo**, selkeytyikö virkakieli (Koivusalo 1992). Hän saattoi vastata kysymykseen pääpiirtein myöntävästi ja totesi, että erityisen hyvin virkakielen kohennustyössä menestyi Suomen oikeuslaitos.

Vielä myöhemmin, 1998, totesi Koivusalon seuraaja **Pirjo Hiidenmaa**, että virkakieltä on pyritty ohjailemaan aiempaa viestivämpään ja tehokkaampaan suuntaan (Hiidenmaa 1998: 12).

Ennen mainitun valtioneuvoston päätöksen antamista tarkasteli oikeusministeriön lain-

valmisteluosaston osastopäällikkö **Antti Kivi-
vuori** (1980: 12-13) kysymystä, mitä hyvältä lakitekstilta vaaditaan Hän tuli siihen tulokseen, että lakitekstin hyvyden tunnusmerkit ovat seuraavat:

Hyvä lakiteksti

- on ymmärrettävää
- ymmärretään yhdensisältöisesti
- ymmärretään lainsäätäjän tarkoitusta vastaavalla tavalla
- ilmaisee olennaisen
- on täsmällistä
- edustaa hyvää kielikulttuuria (on virheetöntä ja osoittaa tyyliä).

Kivivuori (1980: 14) totesi edelleen, että lakikielen kirjoittajan pitää unohtaa arkinen slangi ja erityisalaan vihkiytyneen iskusananasto. Jollei unohda, käy kuin sille lainlaattijalle, joka kirjoitti 1950-luvulla lakiin seuraavan lauseen: "Tällöin voidaan yhteisellä maalla oleva vuokramies siirtää myös asianomaisen kunnan omistamalle maalle".

Toinen lakimies, **Markku Tyynilä** (1984: 5), puolestaan katsoi että säädöskielelle on asetettava viisi vaatimusta, nimittäin että siltä vaaditaan:

- kirjakielen normien noudattamista,
- sanaston tuttuutta,
- virkerakenteen yksinkertaisuutta,
- asiällisuutta sekä yksitulkinnaisuutta.

Sanastosta puheen olleen hän toteaa, että on kyllä kiinnitetty huomiota suomenkielisten vastineiden aikaansaamiseen oikeustieteen käsitteille. Kuitenkin monet tällaiset termit ovat jääneet tai muuttuneet yleiskielelle vieraiksi. Ne ovat kuitenkin saattaneet niin vakiintua, että niitä on vaikea mennä muuttamaan, sellaisia kuin *lainhuuto*, *ulosmittaus* tai *ulosotto*. Lakikieli on näet usein tyyliään arvokasta ja vanhahtavaa siksi, että monet oikeuselämässä esiintyvät termit ovat saaneet alkunsa 1734-vuoden lain suomennoksen yhteydessä, kuten Kai Korte (1984) toteaa.

Virkerakenteiden monimutkaisuutta on käytännössä yleensä helpointa selkeyttää, jos ensin etsitään virkkeen päälause ja sitten sel-

vitetään, missä suhteessa sivulauseet ovat päälauseeseen ja toisiinsa. Esimerkkinä Tynnilä esittää seuraavan säännösluonnoksen:

Jos kiinteistö tai tontinvuokraoikeus taikka sellainen laitos, joka ulosmitataan niin kuin kiinteä omaisuus, myydään ulosottoin, ja tällaiseen omaisuuteen kuuluu vuokralle annettu huoneisto, eikä pakkohuutokaupassa ole tehty ehtoa vuokrasopimuksen pysyvyydestä, ostajalla on oikeus kuukauden kuluessa omaisuuden haltuunotosta ja vuokrasopimuksesta tiedon saatuaan purkaa vuokrasopimus.

Tarkemmin luettaessa havaitaan, että päälause löytyykin vastaa virkkeen lopusta: "Ostajalla on oikeus kuukauden kuluessa omaisuuden haltuunotosta ja vuokrasopimuksesta tiedon saatuaan purkaa vuokrasopimus."

Kolmesta sivulauseesta vain viimeisessä on kysymys pääsäännön soveltamiseen liittyvästä ehdosta. Kaksi ensimmäistä sivulauseita vain kuvaavat tilanteen, jota säännös koskee.

Kirjoittajan mielestä säännös näyttäisi selkeämmältä ja johdonmukaisemmalta esimerkiksi seuraavanlaisessa asussa:

Pakkohuutokaupassa myydyin kiinteistön ostajalla on oikeus purkaa kiinteistöön kuuluvan huoneiston vuokrasopimus kuukauden kuluessa siitä, kun hän on saanut tiedon vuokrasopimuksesta, jollei pakkohuutokaupassa ole tehty ehtoa huoneenvuokrasopimuksen pysyvyydestä. Mitä edellä on säädetty kiinteistöistä, koskee vastaavasti tontinvuokraoikeutta sekä sellaista laitosta, joka ulosmitataan niin kuin kiinteä omaisuus.

Jos lakipykälä ei ole yksitulkintainen, silloin puolustusasianajajille syntyy herkullisia tilanteita. Esimerkiksi kunnan kouluhallinnosta annetun lain (479/83) 1 §:n 2 momentti kuuluu seuraavasti (en tiedä, onko se vielä voimassa): Kunnan kouluhallintoa hoitavilla toimielimillä voi olla myös muita kuin kunnan koululaitokseen kuuluvia oppilaitoksia koskevia tehtäviä.

Tässähän sana "muita" voi liittyä joko oppilaitoksiin ("muita oppilaitoksia") tai tehtäviin ("muita tehtäviä"). Kysyin kerran suomalaiselta juridiikan professorilta, onko totta, että laki on niin kuin se luetaan. Vastaus oli, että hän opettaa sen ensimmäiseksi fukseille.

Vastaavantyyppinen ja vielä vaikeampi tulkinta tulee esiin seuraavassakin näytteessä: Jos vaaliviranomaisen päätös tai toimenpide on ollut *lainvastainen* ja se on ilmeisesti saattanut vaikuttaa vaalien tulokseen, vaalipiirissä on määrättävä toimitettaviksi uudet vaalit,

jollei vaalien tulos ole oikaistavissa."

Jää lukijan ratkaistavaksi, viittaako sana se tässä päätökseen, toimenpiteeseen vai sanaan lainvastainen. (Tynnilä 1984: 8).

Verokieleen huomiota

Vain runsas vuosi sitten on kielenhuollossa kiinnitetty huomiota myös verokieleen kummallisuuksiin. **Vesa Heikkinen** (2005: 8–11) toteaa, että asiat esitetään vero-oppaissa luokitellen, luellen ja rinnastaen. Maailmaa jäsennetään verotuksen näkökulmasta olen-naisiin osiin ja hierarkkisiin suhteisiin, eivätkä nämä osat ja suhteet vastaa useimpien ihmisten arkijärjen mukaista kuvaa maailmasta. Veroppaiden ymmärtämisen perusongelma näyttää olevan siinä, että asiantuntijakirjoittaja olettaa myös lukijan olevan jonkinlainen asiantuntija. Samalla lukijaa hyppyytetään monien viittausten avulla paitsi tekstistä toiseen myös sivulta toiselle. Vero-ohjeet ovat myös tulvil-laan pitkiä sanoja, sellaisia kuin *ansiotulo-vähennys*, *veroehdotusmenettely*, *elatusvelvollisuusvähennys*.

Ihan lakikirjastakin voi löytää tällaisia verovelvollisen ohjeita:

"Verovelvollisella on oikeus vähentää:

— — —

4) omasta tai puolisonsa tai lastensa tahi sellaisen kasvattilapsen, jota verovelvollinen on verovuonna elättänyt, henki- tai muusta henkilövakuutuksesta suorittamansa maksut, lukuunottamatta —" (Tynnilä 1984).

Siinä on pantu huonon kielenkäytön tapaan *jota*-sivulause määritteen ja pääsanan väliin hajottamaan verovelvollisen ajatuksia.

Tutkimuksessa on lakikielestä todettu mm. seuraavaa:

– Lakikieli on usein hyvin arvokasta.

– Virkkeet ovat usein hyvin pitkiä ja rakenteeltaan monimutkaisia. Virkkeiden pituus johtuu mm. siitä, että koko asia halutaan ilmaista yhdessä kokonaisuudessa.

Eräinä Suomen historian aikoina laeille on annettu painoa hallitsijan arvovallalla. Autonomian kaudella, siis Snellmanin aikoina, saatettiin painottaa lain merkitystä näin:

– Me **Nikolai II**, Jumalan Armosta, koko Venäjänmaan Keisari ja Itsevaltiias, Puolanmaan Tsaari, Suomen Suuriruhtinas y. m., y. m., y. m. teemme tiettäväksi: Suomenmaan Valtiosäätyjen alamaisestä esityksestä Me täten asiakirjain kuolettamisesta Armossa säädämme seuraavaa: - -

Pitkää ja monimutkaista

Pitkien virkkeiden käytöllä on pitkät perinteet. Seuraavassa runsaat 270 vuotta vanhassa rakennuskaaressa on kyllä käytetty puolipisteitä, mutta nykyinen lukija odottaisi sentään, että lueltessa lampuodin seitsemän huolimaton tapaa käsitellä tulta käytettäisiin vaikkapa ranskalaisia viivoja tai muita typografisia keinoja kuten sisentämistä nopeuttamaan ymmärtämistä:

Rakennuskaari 1.1.1734/2

Tulipalosta kylässä

1 §

Kaikki tulisijat piippuineensa ovat niin asetettavat ja suojattavat, että tulenvaara tulee vältetyksi. Jos tuli pääsee irti tilalla, jota lampuotti viljelee, ja se johtuu hänen laiminlyömisestään tai varomattomuudestaan, niinkuin: jos hän itse on ennen havainnut vaaran taikka saanut siitä varoituksen eikä ole sitä estänyt; itse viepi ulos tahi sallii toisen ulkona pidellä ja kanniskella kynttilää lyhdyttä taikka valkeata ulkokuoneissa tahi missä pellavia, hamppuja, heiniä, lastuja tahi muuta sellaista helposti syttyvää on; asettaa kynttilän likelle seinää; tekee tulen uuniin tahi liedelle eikä pidä siitä vaaria; pitää kynttilän palamassa vuoteensa vieressä ja nukkuu sen ääreen; polttaa tupakka ladossa, rehuhuoneessa tahi muualla, jossa tuli helposti saattaa syttyä; tai ampuu varomattomasti huonetta tahi kattoa kohden; taikka jos tuli pääsee irti muun sellaisten huolimattomuuden tähden, milloin vahinkoa olisi voinut ja pitänyt paremmin varoa; ja jos silloin huone ja talo palaa; rakentakoon sijaan yhtä hyvän älköönkä saako paloapua tahi veron helpotusta.

Tässäkin varsinainen määräys on aivan viimeisenä.

Arvokkuudesta ja monimutkaisuudesta viestii seuraavakin paljon uudempi näyte:

Eduskunnan päätöksen mukaisesti säädetään, muuttamatta Rakennuskaaren 2 luvun 1 ja 2 §:ä, täten seuraavaa:

4 § (16.8.1958/371)

Jos rakennus on niin rakennettu, että se osaksi on toisen maalla taikka lähempänä sitä, kuin lain, asetuksen tai rakennusjärjestyksen taikka asema- tai rakennuskaavan mukaan on sallittu, eikä rakentaminen ole tapahtunut vastoin parempaa tietoa taikka törkeästä huolimatto-

muudesta, olkoon naapuri, joka ei, sen jälkeen kun on alettu rakentaa rajan yli taikka lähemmäksi, kuin edellä on mainittu, viipymättä sitä vastaan ole tehnyt huomautusta, velvollinen sallimaan rakennuksen jäämisen paikoilleen, milloin sen purkaminen, toisenlaiseksi rakentaminen taikka muuttaminen aiheuttaisi naapurille johtuvaan haittaan ja rakennuksen arvoon nähden suhteettoman suurta vahinkoa.

Tässä näytteessä on myös *jos*-sanalla alkavalla ehtokehys, joka on kuulunut lakikielen ilmaisukeinoihin vanhimmasta maanlain-suomennoksesta saakka (Suokas 1990: 3–6). Edelleen siinä on ilmaus *olkoon velvollinen*. Vuonna 1970 ilmestyneessä lainlaatijan oppaassa sanottiin, että lain voimaa on tarpeetonta terästä vanhentuneilla ilmauksilla, ja annettiin seuraava ohje: “Imperatiivimuotoja – koon, –köön – käytettäk~~öön~~ harkiten” (Tyynilä 1984: 8).

Pitkä virke aiheuttaa helposti ymmärtämisvaikeuksia. Esimerkiksi seuraavan näytteen lukija ei välttämättä saa selvää ensi lukemalta, mikä näytteessä on olennaista.

Laki yleisistä teistä

5 luku

Tilusten ja yksityisten teiden järjestely. Tietöimitus.

35 §

Milloin tie tehdään tai maata otetaan tien liitännäisalueeksi siten, että tilusten pirstoutumisen vuoksi tai muusta sellaisesta syystä tahi 41 §:ssä säädettyjen kieltojen johdosta aiheutuu erittäin huomattavaa haittaa kiinteistön tai sen osan käyttämiseksi taikka jos sellaista haittaa aiheutuu 50 §:ssä tarkoitetun, tien tekemisen yhteydessä annetun määräyksen vuoksi, voidaan, *jos* haitan poistaminen siten on sopivasti aikaansaattavissa tuottamatta muille asianosaisille huomattavaa vahinkoa tai haittaa ja vaikeuttamatta asemakaavalainsäädännön mukaisten suunnitelmien tai niihin kuuluvien määräysten toteuttamista, kiinteistöjen kesken toimittaa tilusten vaihtoa ja, *jos* erityistä syytä siihen on, rahana suoritettavaa täyttä vastiketta vastaan siirtää kiinteistöön, josta on otettu aluetta tietarkeituksiin tai johon kuuluva maata edellä mainittu kielto tai määräys koskee, vastikemaaksi tiluksia muusta kiinteistöstä. Jos vaihdettavien alueiden jyvitysarvot eivät vastaa toisiaan, korvataan niiden ero rahalla.

Tämän pykälän ymmärtämistä vaikeuttaa olen- naisesti se, että sen pääsisältö on ripoteltu neljään kohtaan. Uudemman ja ties monen- nenko kerran luettua alkaa selvitä, että tämän 15-rivisen pykälän pääsisältö on tiivistettä- vissä kahdelle riville: *voidaan kiinteistöjen kesken toimittaa tilusten vaihtoa ja siirtää kiinteistöön vastikemaaksi tiluksia muusta kiinteistöstä*. Muu sisältö koskee vain ehtoja, jotka esitetään *milloin* ja *jos* –alkuisissa alistetuissa lauseissa.

Voisiko tämän pykälätekstin järjestää toisin? Esimerkiksi näin:

Kiinteistöjen kesken voidaan toimittaa tilusten vaihtoa ja *jos* erityistä syytä siihen on, rahana suoritettavaa täyttä vastiketta vastaan siirtää kiinteistöön, josta on otettu aluetta tie- tarkoituksiin tai johon kuuluvaa maata edellä mainittu kielto tai määräys koskee, vastike- maaksi tiluksia muusta kiinteistöstä, jos haitan poistaminen siten on sopivasti aikaansaata- vissa tuottamatta muille asianosaisille huo- mattavaa vahinkoa tai haittaa ja vaikeuttamatta asemakaavalainsäädännön mukaisten suun- nitelmien tai niihin kuuluvien määräysten to- teuttamista:

milloin

1) tie tehdään tai maata otetaan tien liitännäis- alueeksi siten, että tilusten pirstoutumisen vuoksi tai muusta sellaisesta syystä tahti 41 §:ssä säädettyjen kieltojen johdosta aiheutuu erittäin huomattavaa haittaa kiinteistön tai sen osan käyttämiselle taikka jos

2) sellaista haittaa aiheutuu 50 §:ssä tarkoite- tun, tien tekemisen yhteydessä annetun mää- räyksen vuoksi.

Pitkiä virkkeitä löytyy toki kosolti ihan kotimai- sesta ajantasaisesta lainsäädännöstäkin. Ote- taan vaikkapa säädös siitä, mitä ovat salassa pidettävät viranomaisen asiakirjat. Tämä py- kälä käsittää seitsemän sivua (26 rivin sivuina 9,5 sivua), 251 riviä, 32 numeroitua momenttia, jotka on erotettu toisistaan puolipisteillä ja siten kaikki on yhtä virkettä.

Toisto eli tautologia on nimenomaan laki- kieleen kuuluva tyylikeino (Lainlaatijan opas 1996: 131), koska termien vaihtuminen voisi antaa kuvan siitä, että myös merkitys muuttuu (Mattila 2000: 50). Kuitenkin toisaalta samaa termiä voidaan käyttää usean käsitteen ilmen- täjänä eli polyseemisesti.

Katsotaanpa, monestiko toistuu sana *tietty* seuraavassa 12 rivin ja yhden virkkeen di- rektiivissä, johon on lisäksi ympätty monta viittausta:

Euroopan parlamentin ja neuvoston direk- tiivi 2002/96/EY, annettu 27 päivänä tammikuu- ta 2003, sähkö- ja elektroniikkaromusta; 6. artiklasta.

Euroopan unionin virallinen lehti 13.2.2003:

Sähkö- ja elektroniikkaromu, joka on viety yhteisöstä asetuksen (ETY) 259/93, *tiettyjen* jätteiden siirtoihin *tiettyihin* Taloudellisen yhteistyön ja kehityksen järjestöön (OECD) kuulumattomiin maihin sovellettavista yhtei- sistä säännöistä ja menettelyistä 29 päivänä huhtikuuta 1999 annetun neuvoston asetuk- sen (EY) 1420/1999 (2) ja neuvoston asetuksen (ETY) N:o 259/93 mukaisista *tiettyihin* OECD:n päätöksen C(92) 39 (lopullinen) soveltu- misalaa kuulumattomiin maihin suuntautu- vien *tiettyjen* jätelajien siirtojen valvon- tamenettelyistä 12 päivänä heinäkuuta 1999 annetun komission asetuksen (EY) 1547/1999 (3) mukaisesti, otetaan huomioon tämän direk- tiivin 7 artiklan 1 ja 2 kohdassa mainittujen velvoitteiden ja tavoitteiden täyttämisen osal- ta ainoastaan, jos maastaviejä voi osoittaa, että hyödyntäminen, uudelleenkäyttö ja/tai kierrätys on tapahtunut tämän direktiivin vaa- timuksia vastaavalla tavalla.

Lakikielen oletetaan siis olevan hyvin tarkkaa ja sellaista, ettei lukijalle jäisi juurikaan tul- kinnanvaraa, onhan lakikielen tehtävä ohjailla ja antaa selviä toimintaohjeita lukijalle. Kuiten- kin samaakin lakitekstiä voidaan tulkita hyvin eri tavoin, kukin lukija omien intressiensä mukaisesti. (Huotari 2002: 9.)

Tarkkuuteen voidaan pyrkiä mm. määritte- lemällä ensin tekstissä käytetyt käsitteet. Näin on menetelty mm. Liikenne- ja viestintäministeriön asetuksessa vaarallisten aineiden kuljetuksesta tiellä 21.3.2002/277. Siinä sano- taan:

Jollei jäljempänä toisin säädetä, tässä asetuk- sessa ja sen liitteissä tarkoitetaan:

1) *pakkauksella* vaarallisten aineiden kulje- tukseen hyväksytyjä pakkauksia, IBC-pak- kauksia ja suurpölyllisiä;

2) *säiliöajoneuvolla* nesteen, kaasun taikka jauhemaisen tai rakeisen aineen kuljetukseen rakennettua ajoneuvoa, jossa on yksi tai use- ampi kiinteä säiliö;

3) säiliöllä säiliöajoneuvoja, irrotettavia säiliöitä, monisäiliöajoneuvoja, MEG-kontteja, UN-säiliöitä ja säiliökontteja;

4) ajoneuvolla – (pitkä selitys)

5) moottoriajoneuvolla vetävää ajoneuvoa; 6) kuljetusyksiköllä vetävää ajoneuvoa tai vetävän ajoneuvon ja perävaunun yhdistelmää.

Lakikielen ongelmat tulevat esiin myös **direktiiveissä**, joita Euroopan unioni on tulvillaan. Jo itse direktiivi on hyvin monitahoinen käsite. On ainakin seitsemäntyyppisiä direktiivejä:

Vähimmäisdirektiivi määrää kansallisen sääntelyn vähimmäistason, mutta sallii tiukemman sääntelyn. Kansallinen lainsäätävä voi antaa lisäehtoja ja direktiivin ehtoja ankarampina määräyksiä.

Puitedirektiivi antaa yleiset suuntaviivat. Se edellyttää voimaantullakseen tarkempia täytäntöönpanosäännöksiä, *erityisdirektiivejä*, joita myös tytärdirektiiveiksi kutsutaan. Tekniset yksityiskohdat voidaan myös jättää asiantuntijoiden ratkaistaviksi viittamalla eurooppalaisiin standardeihin.

Tytärdirektiivi on jotakin direktiiviä (puite- tai perusedirektiiviä) tarkentava direktiivi. Esimerkiksi puitedirektiivillä voidaan määritellä yleiset periaatteet jollekin mittausveloitteelle, ja tytärdirektiivillä määritellään sitten yksityiskohtaisesti mittausmenetelmät ja laatu-tavoitteet.

Perusedirektiivi on nimensä mukaisesti perusta, jota voidaan myöhemmin täydentää tai jonka soveltamisalaa voidaan myöhemmin laajentaa *muutosdirektiivillä*.

Harmonisointidirektiivin tarkoituksena on samankaltaistaa kansallinen säännöstö muiden eu-maiden säännöstöjen kanssa. Jäsenmaat eivät voi omassa lainsäädännössään poiketa harmonisointidirektiivin säännöksistä.

Direktiiveistä voi löytää uskomattomia tekstivuodatuksia. Loistava näyte minusta on eräs 50-sivuinen teksti, joka on laaadittu Euroopan yhteisöjen virallisten julkaisujen toimistossa. Se on direktiivi, jonka on antanut Euroopan yhteisöjen neuvosto 14 päivänä kesäkuuta 1993, ja se koskee lääkinnällisiä laitteita. Itse direktiivin voi joten kuten sulatella, jos on ensin selviytynyt niistä perusteluista, miksi tällainen direktiivi on annettu. Perustelut näet vievät 4,5 pitkä sivua, lähes 300 riviä, ja ne on annettu yhdessä ainoassa virkkeessä, jossa on käytetty vain pilkkuja ja puolipisteitä.

Vielä pitempi henkäys on varattava vaikkapa seuraavan parannetun direktiivin kohdan lukemiseen:

Direktiivin 91/674/ETY muuttaminen

Korvataan direktiivin 91/674/ETY 1 artiklan 1 kohdan ensimmäinen virke seuraavasti:

“Jos tässä direktiivissä ei toisin säädetä, direktiivin 78/660/ETY 2 ja 3 artiklaa, 4 artiklan 1 kohtaa ja 3–6 kohtaa, 6, 7, 13 ja 14 artiklaa, 15 artiklan 3 ja 4 kohtaa, 16–21 artiklaa, 29–35 artiklaa, 37–41 artiklaa, 42, 42 a–42 f artiklaa, 43 artiklan 1 kohdan 1–7 b ja 9–14 alakohtaa, 45 artiklan 1 kohtaa, 46 artiklan 1 ja 2 kohtaa, 46 a, 48–50, 50 a, 50 b ja 50 c artiklaa, 51 artiklan 1 kohtaa, 51 a, 56–59, 60 a, 61 ja 61 a artiklaa sovelletaan tämän direktiivin 2 artiklassa mainittuihin elimiin.”

On toki todettava, että ei kaikkien EU:n direktiivien kielenkäyttö ole tällaista ja että käännöstekniikkassakin on edistytty. Seuravassa näytteessä on kyllä monia viittauksia sisältävä johdanto, mutta siinä perustellaan, miksi viiden direktiivin tekstiä tekstiä on muutettu, ja aivan tuntematta tarkemmin viitattuja kohtia, voi huomata, että ainakin on saatu viisi ihan järkevää tuntuista lausetta. Lukijan edellytetään kyllä tietävän, mikä on konsolidoitu tilinpäätös, joka toistuu monta kertaa :

Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivi 2006/46/EY, annettu 14 päivänä kesäkuuta 2006, yhtiömuodoltaan tietynlaisten yhtiöiden tilinpäätöksistä annetun neuvoston direktiivin 78/660/ETY, konsolidoiduista tilinpäätöksistä annetun neuvoston direktiivin 83/349/ETY, pankkien ja muiden rahoituslaitosten tilinpäätöksestä ja konsolidoidusta tilinpäätöksestä annetun neuvoston direktiivin 86/635/ETY sekä vakuutusyritysten tilinpäätöksistä ja konsolidoiduista tilinpäätöksistä annetun neuvoston direktiivin 91/674/ETY muuttamisesta (ETA:n kannalta merkityksellinen teksti)

Ruotsin-vallan aikana Suomen lait olivat ruotsista käännettyjä. Nyt Brysselin-vallan aikana ympyrä on sulkeutunut: kaikki direktiivit ovat vieraasta kielestä käännettyjä. Suomen kielen huollon tärkein tehtävä on nyt valvoa, ettei äidinkielemme käänny ylösalaisin vaan pysyy selvänä suomena direktiivien viidakossa. □

Lähteet

Euroopan unionin virallinen lehti 31. 12. 2003.
Finlex. Valtion säädöstietopankki .
www.finlex.fi.
Heikkinen, Vesa 2005: *Ymmällään verokielestä – ja sen ymmärtää.* – *Kielikello* 3/2005.
Hiidenmaa, Pirjo 1998: *Kuka muuttaa virkakieltä ja miten?* – *Kielikello* 4/1998.
Huotari, Sari 2002: *Lakitekstin kääntäminen.* – *Pro gradu –esitelmä* 17.4.2002.
– Internet: www.uta.fi/laitokset/kielet/trans/venaja/opiskelu/gradut.html.
Kivivuori, Antti 1980: *Mitä hyvältä lakitekstilta vaaditaan?* – *Kielikello* 2/1980.

Koivusalo, Esko 1992: *Selkeytykö virkakieli?* – *Kielikello* 3/1992.
Korte, Kai 1984: *Virkakieli ja oikeusturva.* – *Kielikello* 1/1984.
Lainlaatijan opas 1970: *Oikeusministeriön ohjeet tarkastustoimistolle lakitekstin tarkastuksen suorittamisesta.* Helsinki.
Lainlaatijan opas 1996. *Oikeusministeriön julkaisu.*
Mattila, Heikki 2000: *Oikeuslingvistiikka.* Rovaniemi.
Pajula, Paavo: *Suomalaisen lakikielen historia pääpiirteittäin.* Porvoo 1960.
Suokas, Ulla 1990: *Lakikieli ja kirjoittamaton kieli.* – *Kielikello* 2/1990.
Tyynilä, Markku: *Säädöskielestä.* – *Kielikello* 3/1984.

*****

Soitinyhtye Savonia soitti seminaarin aluksi. Seppo Kononen, viulu (vas.), Yrjö Ihalainen, basso (takana) Riitta Hämeen-Anttila, viulu, hänen takanaan Risto Hartikainen, kitara, Aarne Hartikainen, mandoliini ja solisti Keijo Karppi. Kuva MRS.

***** Ymmärretäänkö sanomasi

Varoittava esimerkki monimutkaisesta kielestä
Teksti on yhtä virkettä, 245 sanaa, suomen kielessä lauseessa on tavallisesti 12-15 sanaa. Käsiteltävä asia on tien mutka.

"Mutta koska tielinjan muutos T:n tilan kohdalla niin kuin muissakin kohdin on johtunut siitä, että kysymyksessä oleva valtatie on suunnittelutyön kestäessä katsottu aiheelliseksi suunnitella moottoritieksi ja tämänlaatuinen tie vaatii toisenlaisen tielinjan kuin aikaisemmin suunniteltu oli ja kun P:n kylätien liittymät on suunnitteluviranomaisten toimesta sijoitettu heidän suunnittelun kestäessä edullisimmaksi katsomaansa kohtaan, sen vuoksi ja kun tielinjan muutoksen tutkimustyön lopettaminen on tapahtunut tie- ja vesirakennusviranomaisten toimesta eikä ole käynyt selville, että NN, jonka toimialana ministerinä kulkulaitosten ja yleisten töiden ministeriössä tiasiat eivät kuuluneet ja joka valvoessaan vaimonsa puolesta tämän etuja T:n tilan osalta tosin on hankkiessaan tiedon suunnittelun tien linjasta voidakseen saada siihen muutosta sanotun tilan kohdalla, kutsuessaan piiri-insinöörin luokseen tiedoksisaantotodistuksen antamista varten sekä aiheuttaessaan edellä mainitun

virkamiesryhmän käynnin T:ssä, jonka käynnin yhteydessä kerrotun tielinjan suunnitteilla olleen muutoksen tutkiminen nähtävästi ilman riittäväksi katsottavaa asiallista harkintaa on lopetettu, on menetelty tavalla, mikä hänelle yksityisenä edunvalvojana ilman virka- asemasta johtuvaa arvovaltaa ei ilmeisestikään olisi ollut mahdollista, olisi antamalla määräyksiä tahi kerrotulla tai muullakaan tavalla, joka sisältäisi sellaisen menettelyn, johon minulla olisi aihetta enemmän puuttua, kantelu ei ole puoleltani aiheuttanut muuta toimenpidettä, kuin että, koska sen perusteella, mitä asiassa on käynyt ilmi, nähdäkseni olisi syytä harkita, onko kysymys PO:n kylätien liittämistä tieliittymän suunniteltuun moottoritiehen otettava vielä tutkittavaksi, ja kun mielestäni voisi myös olla syytä ottaa harkittavaksi, olisiko L:n kunnanvaltuuston tekemän tielinjan muutos- ehdotuksen johdosta suoritettava tarvittavassa laajuudessa tutkimus, sekä kun asiaa tutkittaessa on ilmennyt seikkoja, jotka voivat antaa aihetta ohjeiden antamiseen tie- ja vesirakennushallinnon viranomaisille, olen saattanut asian kulkulaitosten ja yleisten töiden ministeriön tietoon."□
(Lainaus Osmo A. Wiion teoksesta *Ymmärretäänkö sanomasi?*)

Kapulakieli voi hillitä muutosta

Marita Tiihonen

Joka vuosi kieleemme tulee tuhansia uusia sanoja, monet vieraiden kielten vaikutuksesta. Perinteinen mummosuomi kiittää laajakaistaa huimaa vauhtia, emmekä voi vauhdille ja suunnalle mitään.

Siksi perinteisessä mielessä ymmärretty kapulakieli, tärkeivä virkamieskieli tai käsittämättömät ammattikielien voivat olla jopa suomen kielen pelastava ankkuri. Ainakin kapulakieli voi vakauttaa kielen nopeaa muutosta. Tämä ei tietenkään tarkoita, että näitä huonon kielen lajeja pitäisi edelleenkin armahtaa millään tavalla.

Yhteiskunnan rakenteet ovat muuttumassa kansainvälistymisen myötä, mutta virkamies tuskin tulee alas lasitornistaan ensimmäisenä ja tuo tullessaan "tuottavuuden toimenpideohjelman".

Ei ole todennäköistä, että lääkäri hylkää appendixin ja etufaskiat. Tai, että lakimies jättäisi perustelematta, että maankäyttö- ja rakennuslain 192 pykälän ensimmäisen momentin mukaan valitusoikeus rakennuslupapäätöksestä on viereisen tai vastapäätä olevan alueen omistajalla ja haltijalla.

Tai että Kansaneläkelaitoksen muuri sortuu ja ihmisen elämään dramaattisesti vaikuttava päätös kirjoitettaisiin ymmärrettävästi.

Kapulakieli edustaa konservatismia, joka itse asiassa voi olla radikalismia tässä maailmassa, jossa kiivas muutos on itsetarkoitus.

Juuri kapulakieli mahdollistaa lait ja viranomaispäätökset, joita voidaan tulkita demokraattisesti. Ne antavat niin laajan kehyksen, että

harkinnalle on sijaa. Kapulakieli suitsii virkamiehen mielivaltaa. Diktatuurin kieli ei koskaan mahdollista ihmisoikeuksia ja sananvapautta niin kuin meidän parhaamme suomalainen kapulakieli.

Lehdistölle kieli ei ole enää pyhä asia

Lehtikieli on harvemmin kieliopillisesti hyvää suomen kieltä, vaikka perinteisesti juuri lehtimiehiä pidetään hyvän kielen puolesta puhujina ja edustajina.

Tässäkin on tapahtunut muutos. Samalla tavalla kuin kieli, ovat toimitukset laajakaistalla netin lumoissa. Vanhemmat toimittajat jaksavat edelleen kiinnostua kielestä.

Nuoremmat ovat kiinnostuneempia sanomaa tuottavista välineistä, tekniikasta, kuvasta ja graafisesta ilmaisusta. Pelkkä tekstin tuottaminen on tylsää. Tämä on luonnollisesti television, animaation ja tietokonepelin vaikutusta. Toimituksissa keskustellaan kielestä entistä vähemmän, mutta kyllä toimituksen "kritiikki-ryhmä" edelleen julkisesti paheksuu karkeimpia kielivirheitä.

Merkittävä muutos on tapahtunut myös toimituspolitiikassa. Se on liberalisoitunut niin kuin yhteiskuntamme yleensäkin. Kaupallistumisen, viihteellistymisen, pinnallistumisen ja medioiden välisen kilpailun takia nyt hyväksytään monia asioita, jotka vielä muutama vuosi sitten olivat kiellettyjä. Tämä tarkoittaa entistä rohkeampien aiheiden valitsemista ja niiden käsittelyä entistä rohkeammalla tyyllillä. Elämää netistä siirretään vanhoillisempaan sanomalehteen ja päinvastoin.

Kymmenen vuotta sitten lehtitekstissä ei saanut käyttää kiroksanaa. Nyt siitä ei oikein viljeltynä tukisteta. Se antaa uusia repliikkiin! Kun toimittaja kirjoittaa kunnallispoliittista kolumnia kuntaliitoksista, voi sanoa, että "Siilinjärvi ei ala Kuopion kaa". Toki kyse on kolumnista, jossa voi vapaammin leikkiä kielellä. Asiauutiset sentään vielä kirjoitetaan asiakielellä, mutta pikkuhiljaa niissäkin otsikointiin tunkevat puhekieliset ilmaisut. Myös slangin käyttö on ihan jees. Savon Sanomissakin on nuorisoin houkuttelemiseksi sivu, johon voi kirjoittaa slangia. Kaikkinaisen kielioppisääntöjen rikkominen on myös sallittua. Vielä viisi vuotta sitten tällainen olisi hyväksytty vain yksittäistapauksena. Nyt siihen kannus-

tetaan. Ollaan ajassa mukana, haistetaan trendit!

Monelle iäkkäämmälle lukijalle tällainen uusi sanomalehtikieli on kapulakieltä, täyttä hepreeaa. Päivät googlataan. On pissiksiä. Nuorisomme on nyt heikossa hapessa, darrassa ja krapessa. Englannin kielen vaikutus kieleemme on dramaattinen: must ja out on jo perinneilmaisua. Nyt rulettaa, vinettää ja bugittaa. Nämä ovat ihan normaaleja lehtien nettisivujen keskustelutermejä, jotka ovat puskeneet itsensä myös paperilehteen.

Puhekieli on entistä useammin myös asiakieltä. Jotkut paheksuvat muutosta syvästi, mutta... Eipä taida olla paljon tehtävissä. Ja pitääkö olla?

Melkoista kapulakieltä mediassa edustaa erityisesti talousuutisten kieli. Sitä ei kuitenkaan noteerata kapulakieleksi, sillä talousasioiden kuuluu olla vaikeita. Vaikea kieli ikään kuin pönkittää taloudentoimijoiden asemaa. Talousuutisen merkitystä ei kyseenalaisteta, vaikka tavallinen ihminen ei ymmärrä mitään osavuosi-katsauksen asiantuntijakielestä. Heliborit helisevät vaan. Savon Sanomissa on asioiden aukaisemiseksi viljelty jopa selitysnurkkaa, taloustermien sanakirjaa, jossa vaikeita termejä avataan.

Mielestäni talousasioita käsittelevää lehtikieltä pitäisi "kansallistaa". Kaikkeen valtaan, myös rahan valtaan, kuuluu kielellä sumuttaminen. Median pitää tässä asiassa pitää kansalaisten, lukijoidensa puolia. Tuskinpa mummosuomi kuitenkaan palaa taloussivuille, kun ei mummonmarkka -sanaakaan enää ole suotava käyttöä.

Toimittajan työ on auttaa ymmärtämään

Toimittajan tärkein tehtävä on edelleen lukea asiakirjoja ja haastatella tietolähteitä. Toimittajan on kyettävä kertomaan lukijoilleen selkokielellä, miten erilaiset asiat ja päätökset tulevat heidän elämäänsä vaikuttamaan.

Tätä käännoistyötä riittää, ja jotkut laitokset tuottavat sitä toisia tehokkaammin. Esimerkiksi Kelan kieli on edelleen aivan omassa sarjassaan: "Kun olette saanut lääkkeistä peruskorvauksen jo aptekin kautta, Teille maksetaan lisäkorvauksena erityiskorvauksen ja peruskorvauksen erotus".

Kela on saanut Euroopan Unionista vakavan kilpailijan. Se syöttää sellaista tahtia kapulakielistä ohjetta suomalaiselle virkakunnalle, että maamme nuorisoa kannattaisi kannustaa kääntäjän uralle! Maakuntalehden toimituksessa EU:n häntänä on lähinnä Pohjois-Savon

liitto. Tuhansien projektien perusteluja ei voi ymmärtää useankaan lukukerran jälkeen:: "Resurssitarpeiltaan suurimmat yhdysverkon hankkeet liittyvät tie- ja rautatieverkon kehittämiseen, sekä niiden solmukohtien eli tavaraliikenteen logistiikka-alueiden ja henkilöliikennettä palvelevien matkakeskusten toteuttamiseen". Siinä vain yksi kappale 30-sivuisesta maakuntaohjelman toteuttamissuunnitelmasta.

Joskus käsittämättömän pienestäkin asiasta voi tulla erittäin iso ja byrokraattinen. Esimerkiksi kunnallisuutisoinnissa pääsee nykyään usein Kuopiossa uutisoimaan liitoravapopulaatioiden reviiireistä, sopivista biotoopeista ja papanoiden koordinaateista.

Usein toimittajia kritisoidaan siitä, että he oikovat asioita liikaa kääntäessään kapulakieltä ymmärrettäväksi. Parempi lienee kuitenkin, että mahdollisimman moni tietää ja ymmärtää edes vähän kuin, että kukaan ei vauvaudu lukemaan riviäkään. Virkamiehiä enemmän kapulakielen kääntämisestä älähtää edelleen yliopistoväki. He pelkäävät ilmeisesti, että yleiskielinen lehtiartikkeli tutkimuksesta vie arvovallan kollegoiden silmissä.

Usein asiakirjojen teksti on niin vaikeaa, ettei rutinoitunutkaan lukija ymmärrä lukeemaansa. Toimittajan pitää kuitenkin ymmärtää, joten on soitettava asianomaiselle virkamiehelle. Kun häneltä kysyy, mitä teksti tarkoittaa, tulee usein vsatauksena sama käsittämätön asiakirjan tekstilitania. Mutta kun häneltä kysyy, mitä tämä on suomeksi, virkailija saattaa tuosta vaan tiivistää liuskan tekstiä yhdeksi täysin ymmärrettäväksi lauseeksi.

Toimittajilla ja lehdistöllä on suuri haaste. Tärkeät asiat on esitettävä asiallisesti, mutta kuitenkin niin, ettei niissä ole ikävää byrokratian leimaa. Niin, että asiat tuntuvat ihmisistä läheisiltä ja omilta.

Yhteiskunnallisten asioiden ja kunnallisen päätöksenteon ymmärtämisen suurin uhka ei ole kuitenkaan kapulakieli. Uhka on median pinnallistuminen, asioiden pirstaloituminen ja viihteellistyminen. Tehdään nopeaa ja lyhyttä sen sijaan, että selitettäisiin, mistä tämä johtuu. Yhteiskunnalliset asiat koetaan vaikeiksi ja tylsiksi. Kunnallinen päätös koetaan liian usein toimitustyössä byrokratiaksi, eikä ihmisten asioiksi.

Eikä kielellä ole niinkään väliä, kun vaan muistetaan ajatella. □

Luomuviljelijälle apua EU:n rattaiden ratinassa

Topi Laitinen

Toimiessani lähes 40 vuotta suomalaisena kaupan yrittäjänä ja esimiestehtävissä olen kokenut monenlaista. Aluksi olin kaupan esimiestehtävissä osuustoimintayrityksissä, joissa oli runsaasti erilaista turhaa ”paperisulkeista”, joka vei aikaa päätehtävältä - kaupan tekemiseltä. Tämä sai aikaan sen, että kyseinen ryhmittymä oli silloin häviävä osapuoli. Myöhemmin tullessani K-ryhmään sain keskittyä tärkeimpään, kaupan tekemiseen, ja tulokset olivat myös sen mukaisia. Suurena haaveenani oli joskus tuottaa vähintäänkin omaa ruokaa puhtaasti viljeltyinä, luomuna. Tähän tulikin äkillisen sairastumisen johdosta mahdollisuus yllättävän pikaisesti jo vuonna 1991. Minulla oli sellainen ennakkokäsitys, että pienimuotoisesti voisin viljellä lähes byrokratiavapaasti. Alkuaikoina tämä olikin melkein näin, oikeaa luomua.

Euroopan Unionin ohjeistus

EU-vuodesta 1994 alkaen koko luomuviljelyyn liittyvä määräysviidakko on ollut yhtä ”hullunmyllyä”. Tuntuu joskus siltä, että luomuun liittyvä ”paperisulkeinen” on tärkeämpi kuin lopputulos, puhtaat luomuelintarvikkeet. Tilanne on koko ajan vaikeutunut. Kesän 2004 tarkastuksen jälkeen jouduin kirjoittamaan alla olevan kirjeen Pohjois-Savon TE-keskukseen. Kirjeessä lainasin aluksi *MT-lehdessä* 5.7.2004

ollutta kokeneen luomuviljelijän **Seppo Kotilaisen** kirjettä: ”Mikäli luomuviljelyn säännöstöä ei ruveta kiireen vilkkaa järkipäistämään, turhaa byrokratiaa karsimaan ja luomulisiä ja tukia nostamaan ... Rohkenen ennustaa, etten ole ainut hyvästejä luomuviljelylle vakavissaan harkitseva”.

Seuraavan tapaisen kirjeen laitoin v . 2004 Pohjois-Savon TE-keskuksen luomutarkastajalle:

Yllä oleviin ajatuksiin on helppo samaistua. Itselleni oli täysin selvää, aiempiin omiin kokemuksiini perustuen, että Suomessa olisi suuri mahdollisuus luomulla. Missä on puhtaampi ympäristö?

Kun aloitin v. 1991 luomuviljelyyn, oli aivan toisin kuin nyt. Mikään ei ole enää entisellään, sillä byrokratia vie nyt viimeisetkin mahdollisuudet toimia järkevästi ja tuottavasti. Harmi vaan, koska suomalainen luomutuotanto uhkaa loppua, mutta ulkomailta kyllä saamme tavaraa monipuolisesti. Tukien taso on nykyisin vajaan 20 % vielä 1990-luvun puolivälin tasosta. Myöskään pitkäjänteisyydestä tuskin voi enää puhua.

Kuinkahan moni sukupolvenvaihdos on tapahtumassa? Veikkaan, tuskin yhtään. Voitko katsoa, mihin asti minun sopimukseni on voimassa?

Haluan mahdollisimman pian harkita irtautumista tästä ”hullutuksesta”- en luomusta.

Terveisin Topi

Luomuviljelijöiden kohtalonhetket byrokratian edessä

Nyt minun mielestäni pitää luomutoimijoiden pysähtyä, ja pitää syntyä vuoropuhelua. Meidän tulee KUULLA toisiamme. Pitää olla TAHTOA hoitaa asiat niin, että myös meillä Suomessa on mahdollista elää, asua ja yrittää maaseudulla.

Luomutarkastuksen on oltava sisällöltään tarkkaileva ja nykyistä enemmän suuria linjakysymyksiä ratkova niin, että varmistuu tuotannon olevan luomua. Viime vuosina on menety huonoon suuntaan. Tarkkailussa on Suomessa haettu enemmän ”suurennuslasilla” mahdollisia pikkupoikkeamia, jotta saadaan huomautusmerkintöjä tarkastuspöytäkirjaan. Italialaiset luomuviljelijät saavat oleellisesti

erilaisen kohtelun osakseen kuin suomalaiset. Luomutuotanto on myös Euroopassa tuntu- vassa nousussa (jopa 15-20 % vuodessa). Samoin on kansainvälinen kysyntä. Esimer- kiksi Tanskassa luomutuotanto vastaa mai- don osalta jo kolmannelle kokonaisuudesta. Luomutuotannon kannalta parhaassa Euroo- pan maassa, Suomessa luomutuotanto on polkenut paikoillaan. Vaikka Euroopan Unio- nin rustaamat pykälät ovat sellainen päänsär- ky, kuin professori **Seppo Suhonen** tässä leh- dessä kirjoittaa, niin luomutuotannon maas- samme pysäyttäneistä tekijöistä ovat ainakin puolet kotikutoisia. Mieleeni nousee kysy- mys, että onko aikaisemman Moskovan miellyttämisen halun korvannut nyt Brysselin pelko.

On syytä muistaa, että suomalaisen virka- mieskunnan palkat maksaa Suomen kansa. Virkamieskunnan tulee kunnioittaa palkkansa maksajaa. Hallinto on rakennettu palvelemaan kansaa. Yrittäjät ja erityisesti suomalaiset luo- muyritykset ovat ansainneet paremman kohtel- un uutteruutensa ja ponnisteluhaluensa vuok- si. Suomen tuloista osa on myös saatavissa luomutuotteilla ulkomailta. Miksi emme sitä tekisi, asumme yhtä Euroopan ympäristö- saasteista puhtainta maata.

Tarkastuspöytäkirjan merkintä voi johtaa pa- himmillaan yrittäjien kannalta täyteen katast-

rofiin. Sen jo *MT-lehden* 5.1.2007 numero kertoo Varpaisjärvi-Rautavaara -alueella ta- pahtuneen, jossa TE-keskus perii jälkikäteen kaikki v. 2003 valvonnassa olleet peltotuoteli noin 100 000 euroa. Tässä asiassa tarkastus- yksikön päällikkö vain viittaa tukioppaaseen, jossa ohjeet toimia on ”selkeästi” kerrottu.

Meidän on pyrittävä vuoropuheluun, jossa löytyy yhteinen tahtotila oikeasta päämää- rästä. Se on: suomalaisille riittävästi hyvää suomalaista luomulähiruokaa, jota riittää tule- vaisuudessa myös vientiin.

Tähän päästään, jos kaikilta osapuolilta tahto löytyy. Se on vain kiinni sinusta ja minusta kuten oheinen laskuesimerkki sen kertoo. (Taulukko 1.) Maamme veronmaksajat eivät tarvitse enää ”herroja” lisää, vaan meitä ”työ- muurahaisia”, joiden kuulemisesta jo **Snell- mankin** oli aikanaan hyvin huolestunut.

Vaikka tässä kritiikin kärki kohdistuu vahvasti TE-keskuksen suuntaan, niin sieltä löytyy myös erinomaista palvelua, Tästä kuuluu kii- tokset erikoissuunnittelija **Juha Auviselle**. Hän kuuli nauhalta minun yhteydenottoyritykseni, ja soitti oma-aloitteisesti yhteyttä. En muista koskaan ennen tällaista tapahtuneen. Vielä kerran ISO KIITOS Juhalle tästä ja osasta Taulukko 1:n numeroista. □

Taulukko 1.

Kuka tekee tämän maan työt?

Väkiluku	n. 5 260 000	Jää töihin
- Eläkeläiset	n. 1 300 000	3 960 000
- Kotirouvat	n. 460 000	3 500 000
- Alle 18-vuotiaat	n. 1 500 000	2 000 000
- On ulkomailla	n. 150 000	1 850 000
- Erilaisissa kouluissa	n. 400 000	1 450 000
- Korkeakouluissa	n. 70 000	1 380 000
- Sairaaloissa	n. 50 000	1 330 000
- ”Muuten” sairaana	n. 330 000	1 000 000
- Armeijassa	n. 30 000	970 000
- Ns. osa-aika, mv	n. 80 000	890 000
- ”Työnhakijat”	n. 456 000	434 000
- Lomautetut	n. 140 000	294 000
- ”Irtolaiset” ym. työtä vieroksuvat	n. 90 000	204 000
- Vankiloissa	n. 5 000	199 000
- Sellaiset virkamiehet, jotka ovat tekevinään työtä (x)	n. 198.000	2

Meitä on siis kaksi, Sinä ja minä. Joten ryhdistäytykäämme ja ruvetkaamme toimimaan yhdessä, sillä olen kyllästynyt pitämään tätä maata yksin pystyssä! (x)karkea oma arvioni

Poliisi ja kapulakieli

Asko Ruuskanen

Olessani virkaiältäni vielä nuori poliisimies, kauppahallin vieressä, torin puolella, oli ihan oikea katu, Halliväylä. Ajo haittasi kuitenkin kauppahallin ja etenkin kalahallin toimintaa, tästä syystä kaupunki kielsi läpiajon estein ja kieltomerkein. Eräänä yönä eräs autoilija ajoi siitä läpi, koukaten reilusti torin puolelta, lisäksi autossa oli kaikki valot pimeänä. Rattijuoppo, näin ajattelimme ja pysäytimme auton kuljettajineen tarkastukseen. Kuljettajan kunto oli normaali, asiapaperitkin kunnossa. Valojen palamattomuutta tarkasteltaessa todettiin, että maajohdossa on ilmeisesti jossakin kohtaa katkos. Kuljettaja väitti kotoa lähtiessään valojen olleen kunnossa ja neuvoikin poliisia, että: *“Hai sie hyvä poliisi, etkös sinä ymmärrä, meidän olemme torilla, se ei saa maita”*.

Tämä on yksi esimerkki monista poliisille kerrottavista selityksistä.

Sanon tässä vaiheessa varmuuden vuoksi, että olen eläkeläinen, poliisia en edusta missään muodossa. Kirjoitan ja muistelen omia mukava työaikoja.

Torin ihmiset ovat lupsakkaa, kaikkien kanssa hyvin juttuun tulevaa joukkoa. Poliisinkin on

ollut helppo ja mukava torilla työskennellä, voin sen vakuuttaa omasta pitkäaikaisesta kokemuksesta. Puheissaan savolaiset, siis myös torin kansa, osaavat pitää puolensa toisheimolasten kanssa rupattellessa.

Ymmärsin esitelmän pyytäjän, professori **Osmo Hännisen**, tarkoituksena olleen, että kertoisin hiukan ns. “poliisin vanhoista tutuista” ja “kapulakielestä”, tästä syystä en paneudu syvemmin torin “tavalliseen kansaan.” Tosin, tavallista kansaahan “poliisin vanhat tututkin” ovat, tavallista kieltä ymmärtäviä ja hyvin monta kertaa löytyvät torilta.

Esimerkki työskentelystä “vanhojen tuttu- jen parissa” ja heidän “hoksaavuudestaan”

Torin viereisellä kadulla olevan liikkeen omistaja huomasi sattumalta, että kaksi murtomiestä meni sisälle pihan puolelta särkevästään ikkunasta. Hälytyksen perusteella olimme nopeasti paikalla. Omistaja kertoi meille, että murtautajat eivät ole poistuneet.

Menimme edeltä liikkeeseen ja omistaja perässä, sytyttäen valot ja ollen muutenkin oppaana. Katupuolen ikkunat olivat ehjät ja pääovi takalukossa, eivät ole poistuneet siis siihen suuntaan. Tarkastimme nopeasti liiketilat, ei löytynyt ketään, siispä alakertaan. Siellä oli yhdessä nurkassa isolla vahvalla pressulla peitettyjä juureksia kattoon asti, muutoin täysin tyhjä, ei ovia eikä ikkunoita. Murtomiehet siis olivat poistuneet ennen paikalle joutumistamme.

Omistaja väitti toisin, *“murtomiehet ovat sisällä.”* Tarkastimme kaikki komerot, pienimätkin sopukat, isot jääkaapit ja –pakastimet, käyntiin vielä toinen kerta alakerrassa. Täysi mysteeri, murtomiehiä ei löydy mistään. *“Ovat jossakin sisällä”*, oli omistajan vankkumaton mielipide.

Menin kolmannen kerran alakertaan, nyt yksin. Pysähdyin itsekseni miettimään, että mikä selitys voisi löytyä tälle katoamiselle. Mitä ihmettä? Onko se totta? Siinä vaiheessa huomasin jäykän pressun alareunan lattia-

rajasta pilkottavan yhden kengän pohjan reunan. Tarkkaavaisuuteni kohosi äärimmilleen. Onkohan se? Nyt siinä erottuu hahmona jo kohoumaa, vieressä toinen samanlainen, ihmisen pituisiakin. Ovatkohan selällään juuresten päällä pressun alla? Siinä he ovat! En puhunut ääneen havainnoistani, vaan otin lattialla olleen pienen ohuen pressun ja asettelin sitä poikien jalkojen päälle. Hetken kuluttua toisella pojista petti hermo ja nosti äkisti pressun päältänsä, kysyen samalla, että *“mitä ihmettä sinä teet?”* Vastasin hänelle, että *“äsäs, peittelen vaan toista jalkaasi, kun sieltä pressun alta kenkäsi näkyi.”*

Pojat ymmärsivät kaiken lopun, nousivat pyytämättä ylös ja kävelivät kiltisti mitään kyselemättä poliisiautolle. Minulle asia tulee huvittavana usein mieleen vieläkin.

*****

Seuraavaksi fiktiivinen esimerkki kapulakielisen lakipykälän kapuloilla hoidetusta ajoneuvotarkastuksesta.

Polisista päivää!

Esko Huuskanen tunsu itsensä Kuopion Kaupparin taksitolpalla pahoinvoivaksi. Lepäilemään ei kuitenkaan voinut lähteä, sillä hän oli luvannut heti aamusta hakea hyvän ystävänsä Rissalan lentokentältä kotiinsa Julkulaan.

Lentokone laskeutui ajallaan. Hyvän aamun toivotusten ja laukujen kyytiin nostamisen jälkeen lähdettiin ajelemaan kohti Kuopiota. Huuskanen tunsu itsensä entistä huonovointisemmaksi.

Matkalla Huuskanen joutui Puijonsarventien eräällä bussipysäkillä poliisiin pysäyttämäksi ensimmäistä kertaa elämässään. Huonovointisuutta lukuun ottamatta kaikki oli kunnossa. Näin hän ajatteli ja arveli pysähtymistä vain hetkelliseksi.

“Hyvää päivää. Olen Kuopion seudun kihlakunnan poliisilaitoksen turvallisuusosaston liikenneturvallisuuden vastuualueen ryhmä kuudesta vanhempi konstaapeli **Rauli Vahvanen**. Saanko nähtäväkseni ajokorttinne, auton rekisteriotteen ja todisteen auton käyttöoikeudesta sekä suoritodisteen auton käyttövoimaveron maksamisesta, kiitos. Auto onkin rekisteröity ammattimaiseen henkilöliikenteeseen. Saanko lisäksi nähdä liikenneluvan alkuperäisenä. Auto on tuotu maahan

lähiaaikoina, saanko nähdä tullaus- ja maahan-tuontiasiapaperit sekä maksukuitin auto- ja ajoneuvoverosta. Haluan nähdäkseni myös taksamittarin tarkastuspöytäkirjan. Olette ilmeisesti Rissalasta hakemassa matkustajaa, joten haluan vielä nähdä liikenneluvan todisteen lisäoikeudesta kuljettaa henkilömatkustajaa oman kotikunnan, Kuopion kaupungin ulkopuolella. Turvavyö ei ollut myöskään kiinni, joten näyttänette samalla lääkärin-todistuksen turvavyön käytön vapautuksesta vai onko teillä ehkä muu pätevä syy olla sitä käyttämättä? Onhan teillä tietenkin henkilöauton ammattiajolupa voimassa ja ajossa mukana? Saanko sen myös nähtäväkseni?”

Huuskanen silmissä musteni, poliisin pyytämät asiapaperit tuntuivat täysin oudoilta. Hän etsi niitä vapisevin käsin tarkastavalle poliisille. Oksennus oli vähällä tulla. Huuskanen pisti kätensä suun eteen ja esitti kaikin voimin mahdollisimman hyväkuntoista autoilijaa.

Vahvaseksi esittäytynyt poliisi tarkasteli ammattitaidolla Huuskanen hänelle antamia asiapapereita. Sitten poliisi sanoi, mitä Huuskanen ei olisi halunnut kuulla: *“Nyt, kun auton paperiasioden hoito ja tarkastus on saatu hyvälle alulle, siirrymmekin kuljettajan ajokykyyn vaikuttavien terveydellisten seikkojen tarkasteluun. Tein sellaisia havaintoja, että mielestäni on perusteltua syytä epäillä, ettette ole säilyttänyt todennäköisesti terveydellisistä syistä täysin ajokykyänne ja –taitoanne. Näiltä osin asiat selvittelemme tarkemmin poliisilaitoksella ajo-oikeus- ja ajotaitoasioista vastaavan poliisin, Petri Kekäleisen kanssa. Käytämme tarvittaessa mahdollisesti apuna lääkäriä, kardiologia, neurologia ja psykiatria. Otankin nyt ajokorttinne ja muut ajolupanne poliisin haltuun ja määrään teidät poliisimiehen asettamaan väliaikaiseen ajokieltoon edellä mainituin syin ja TLL 76:4 §:n perusteella, sillä mielestäni on ilmeistä, että ajokykyne on sairauden, vamman tai muun sellaisen syyn vuoksi siinä määrin heikentynyt, että siitä aiheutuu ajon jatkuessa olennaista vaaraa muulle liikenteelle, eikä terveydentilanne selvittämistä TLL 73:2 §:n mukaisesti voida tästä syystä pitää yksinään riittävänä. Ajokielto astuu voimaan välittömästi. Siirrämme auton poliisin toimesta kotipihaanne, koska matkakin on lyhyt. Saanko allekirjoituk-*

sen tähän paperiin, että olette saanut tiedoksi väliaikaisen ajokiellon. Olkaa hyvä. Ajokieltonne jatko ratkeaa poliisilaitoksella ajokieltoasioita käsittelevän poliisin toimesta ja se käsitellään viivytyksettä. Arvioisin teidät kutsuttavan kyseiseen tilaisuuteen noin kahden viikon kuluttua. Mahdolliseen ajokieltonne jatkamispäätökseen teillä on oikeus hakea muutosta valittamalla Kuopion hallinto-oikeuteen 30 päivän aikana. Hallinto-oikeus sitten aikanaan antaa päätöksen.”

Maa ja autokin tuntuivat katoavan Huuskasen jalkojen alta. Nimensä hän kirjoitti poliisiin antamaan paperiin tajuamatta täysin, mistä oikeastaan oli kysymys. Vuosia oli aikaa edellisestä pahoinvoinnista, eikä muussakaan terveydentilassa ollut hänen tietääkseen mitään poikkeavaa.

Kahden viikon kuluttua Huuskanen kutsuttiin poliisilaitokselle. Päänsärky ja pahanolontunne olivat loppuneet jo saman päivän iltana, jolloin hän joutui poliisiin ratsiaan Puijonsarventiellä. Kunto oli ollut sen jälkeen hyvä, siitä huolimatta Huuskanen asteli vapisevin polvin sovittuna kelloaikana poliisi **Kekäleisen** luokse.

“Hyvää päivää, käsitelläänäs nyt viivytyksettä tämä teidän väliaikainen ajokieltonne. Olkaa hyvä ja istuutukaa.”

Kekäleinen jutteli päällikköpoliisin leppoisalla tyylillään. Huuskanen uskoi asioiden olevan kunnossa ja voivansa poistua huoneesta pienen hetken kuluttua. “Olen saanut tietää, että teidän päihteiden käytönne kokonaisuutena arvioiden mitä ilmeisimmin on sellaista, että joudumme selvittämään siinäkin suhteessa kykyne toimia turvallisesti kuljettajana liikenteessä. Onko teillä asian suhteen lausuttavaa?” Huuskanen kertoi vapisevalla äänellä kerran viikkoon saunomisen yhteydessä juomastaan oluesta, muita alkoholijuomia kun hän ei käyttänytkään. Poliisille asian todenperäisyys ei tuntunut menevän perillä millään konstilla, ei ainakaan Huuskasen selvitystaidoilla.

“Koska emme ole päässeet yksimielisyyteen näissä teidän terveyteen liittyvissä asioissa, joudumme turvautumaan lääkärin antamaan ammatti- ja virka-apuun. Poliisimiehen teille määräämä väliaikainen ajokielto pidetään voimassa. Lisäksi voidaan määrätä teidät toistaiseksi voimassa olevaan ajokieltoon, kunnes

ajokykyne kiistatta on todettu sellaiseksi, että turvallisesti voitte kuljettaa ajoneuvoa liikenteessä.”

Kekäleinen luki tekemänsä pitkän päätöksen ja vetosi kulloiseenkin lakipykälään. Lopuksi hän vielä neuvoi, asianomaisen niin halutessa, valittamaankin päätöksestä 30 päivän kuluessa Kuopion hallinto-oikeuteen.

Huuskanen poistui poliisilaitokselta masentuneena. Tähänkö hänen elämäntyönsä ja ammattinsa tyssäsi. Ei, hän ryhdistäytyi ja teki samalla päätöksen, ettei valita asiasta. Paljon nopeammin hän saa terveydentilastaan puhtaata paperit lääkäreiltä. Niiden kanssa hän menee uudemman kerran Kekäleistä jututtamaan, josko saisi ajokortinkin takaisin.

Seuraavan viikon aikana Huuskanen kävi yleislääkärillä, istui neurologin juttusilla, haki todistuksen psykologilta, otettiin myös sydänfilmi, kysyi lisäksi tuttavapoliisilta neuvoa mahdollisesti tarvittavista muista lausunnoista.

Lausuntojen keräämiseen Huuskaselta meni aikaa pari päivää. Kekäleisellä oli kuitenkin vasta kahden viikon kuluttua seuraava vapaa kelloaika, jolloin Huuskanen pääsi hänen juttusille.

Kekäleinen katseli asiapapereita aikansa, pyöritteli ja käänteli: “No, kaikki asiathan ovatkin kunnossa, ajokorttinne palautetaan teille välittömästi, saatte sen noutaa kanslistilta näyttämällä tekemäni ja allekirjoituksella vahvistamani päätöksen.”

Huuskanen jutteli vielä Kekäleisen kanssa, ei halunnut poistua heti, kaikesta huolimatta oli jäänyt mukava kuva poliisista. He tekivät työtään, pistivät paperille päätöksiä heille ohjeistetun pykäläviidakon mukaisesti. Eduskunnasta, sieltähän tosiasiallisesti kapulakieltä kirjoittavat pykälänikkarit, lainlaatijat ja ohjeitten antajat löytyvät.

Huuskanen poistui tyytyväisenä Kekäleisen luota kevein askelin.

*****

Jos äskeinen oli asioiden hoitamista lakipykälän mukaisesti kapuloilla, kerron seuraavaksi esimerkin, kuinka asioita voi hoitaa lupsakkaasti, jouhevasti, kaikkien parhaaksi ja josta on mahdollista tulla vielä hyvälle mielelle,

puhumatta laista tai sen pykälistä yhtään mitään.

Ollessani aikoinaan järjestyspartiossa eräänä perjantai-iltana, tuli torille neljän miehen häirikköporukka. Putkaanhän heidät päätettiin viedä. Yhdellä näistä jengiläisistä oli mukana täysinäinen viinakassi, yhteensä puolenkymmentä täyttä pulloa. Putkan käytävällä minä rupesin tarkastamaan ja tyhjentämään taskuja siltä kaverilta, jolla oli se viinakassi. Kassin laskin lattialle putkan oven viereen. Saatuani taskut tavaroista tyhjäksi, siirsin hänet sitten putkan puolelle. Viinakassista en siinä vaiheessa muistanut enää yhtään mitään, eikä se kassi ollut enää siinä käytävälläkään, sillä joku toinen umpioitava oli hoksannut siirtää sen

sinne putkan sisäpuolelle. Juhlathan siellä olivat alkaneet. Laulukööriinkään ei osattu kiinnittää sen enempää huomiota, sillä vilkkaina perjantaiöinä sieltä ääntä riittää ihan turhia kurkkimatta.

Aamulla, kun ruvettiin laskemaan pois siinä putkassa olijoita, ei siitä tullut yhtään mitään. Jalka ei pitänyt kenelläkään ja "Eltankajärven jäätä" laulettiin ainakin neliäänisesti. Oli heillä yöllä ollut mukavaa. Eikä kenelläkään ollut aamullakaan paha mieli, sillä jokaisella oli jatko-aikatoivomus putkaan jäämisestä samoilla juomilla. Täyden palvelun poliisitaloon tuli melkoinen probleema, olisiko lähdeittävä viinan ostoon vai laskettava palvelutasoa? Sillä kertaa päätettiin laskea palvelutasoa ja Sorbus vaihdettiin litran vesimukiin. □

*****

Kun Eino Leino Freyaa reppuselässä kantoi

Hannu Mäkelä kirjoitti puolenkymmentä vuotta sitten **Eino Leinon** elämästä ja kuolemasta kirjan *Mestari*. Koska teos kuvaa runoilijan elämän loppuvaiheita, hänen oleskeluaan Pajujärven Potkulassa ei ole mainittu.

Elettiin kesää 1905, jolloin **Pekka Halonen** maalasi *Lepohetki*-tauluun Kirjomäen maisemissa. Eino Leino kävi Pekka-ystävänsä luona Potkulan talossa. Runoilija oli jo ehtinyt julkaista 27-vuotiaana *Talviyö*-kokoelmansa. Hän oli saapunut morsiamensa **Freya von Schoultzin** kanssa junalla Lapinlahdelle ja sieltä **Antti Halosen** purjevereellä Potkulaan. Talon pojat olivat luovuttaneet aittansa tyttöjen käyttöön. Halos-veljekset olivat tehneet Eino Leinon kanssa leveän vuoteen navetan vintille. Freya-mamselli ei osannut suomea, vaan puhui ruotsia. Siinä oli Potkulan väelle ihmettelemistä: mamselli pitkä valkoinen puku päällä ja piikkikorkoiset kaupunkikengät jalassa yritti kävellä Potkulan kivikkoisella pihamaalla. Rimp sureunainen päivänvarjokaan ei estänyt sitä, että neidon aika kävi pitkäksi. Jo muutaman päivän kuluttua hän halusi palata takaisin hänen mielestään ainoaan oikeaan paikkaan eli Helsinkiin. Turhaan Eino Leino

pani hanttiin. Siitä paikasta oli heti lähdeittävä.

Helsinkiin lähdeittiin Pajujärven pysäkin kautta. Potkulan Pekka oli lainannut lapikkaansa Freyalle. Mutta niillä neito ei osannut kävellä. Polku Pajujärvelle oli tuolloin lähinnä pitkospuilla kävelemistä. Potkulan tytär **Sofia Airaksinen** on kertonut, että Eino Leino joutui kantaa nujuttamaan itkevää muusaansa hankalien paikkojen ylitse. Sohvi oli saanut tarpeekseen helsinkiläisneidon temppuilusta. Niinpä he erosivat Pajujärven asemalla melko puhumattomina. Eino Leinosta taas Sohvi kertoo pitäneensä tämän välittömyyden vuoksi. Runoilijan välit Freyaan viilenivät, vaikka heillä oli myöhemmin yhteinen lapsi. Leinolla oli kolme avioliittoa, mutta eniten hän kaipasi runoilija **L. Onervaa**. Mutta tämä suhde jäi henkiselletasolle, koska **Onerva Lehtinen** avioitui säveltäjä **Leevi Madetojan** kanssa.

Ei ole helppoa runoilijallakaan. Tämä juttu perustuu pääosin **Erkki Kauppisen Matissa ja Liisassa** vuonna 1978 ilmestyneeseen juttuun *Muistojen palapeliä*. □

(Julkaistu *Matti ja Liisa* -paikallislehdessä)

Leo Puurunen
kotiseutuneuvos
Lapinlahti

Kirkon kieli ja mitä se voisi olla

Raili Pursiainen

Suomen kirjakielen alkujuurat ovat kirkollisen kielen tarpeissa. Tänä vuonna juhluvuottaan viettävä **Mikael Agricola** aloitti suomen kirjakielen kirjoittamisen *Raamatun* teksteistä ja aapisesta, jotta ihmiset oppisivat näitä pyhiä kirjoituksia myös omatoimisesti lukemaan. Suomen kielen kirkollinen pohja on siis vankka.

Kirkollinen kieli

Kysymys kirkollisesta tai uskonnollisesta kielestä on mielenkiintoinen. *Raamatun* kieli on perinteellisesti ollut juhlavaa ja puhekieleen verrattuna siloiteltua ja steriiliäkin. Esimerkkinä tästä voisi vaikka ottaa sanan oinas. Kuulostaa paljon hienommalta, kun neljännessä Mooseksen kirjassa käsketään polttouhriksi uhraamaan virheetön oinas sen sijaan, että uhrattaisiin pessi. Kuitenkin arkikielessä veikkaisin näilläkin seuduin puhutun urospuolisesta lampaasta pässinä. Mielikuvissa oinaalle kasvaa heti isommat sarvet ja komeampi turkki kuin kotoisalle puskuri-pässille.

Raamatun kielen siis odotetaan olevan mieluummin vähän vanhahtavaa, vaikeaa ja juhmallista. Kun nykyinen käännös otettiin käyttöön vuonna 1992, sitä moitittiin, koska kieli koettiin liian arkiseksi. Sama moite koski myös muutamia vuosia aikaisemmin käyttöön otettua virsikirjaa. Uudistetusta jumalanpalveluksesta en ole tätä moitetta kuullut, vaikka minun mielestäni esimerkiksi uissa pyhien toimitusten ja jumalanpalvelusten kaavoihin sisältyvissä rukouksissa on tavoitettu usein jotakin sellaista, joka puhuttelee sekä kauneudellaan että arjen läheisyydellään.

Uskonnollisen kielen pitäisi siis ainakin joidenkin mielestä olla jotenkin toisenlaista kuin arkikielen tai puhekielen yleensä. Jotenkin tämä pitää minusta sisällään sen oletuksen, että myös uskon ja uskonnon pitäisi olla jotenkin irti arjesta ja jokapäiväisestä elämästä. Siitä, mitä ei oikein ymmärrä osaksi tavallista elämänsä, ei ole hyvä puhua niillä tavallisen elämän käsitteillä. Väliä ei niinkään ole sillä, mitä puhutaan, kunhan puhe kuulostaa arvokkaalta ja jumaliselta. Vai onko niin? Vai olisiko tärkeätä ymmärtää, mitä sanotaan? Ja olisiko tärkeätä löytää sellaisia sanoja, jotka kuvaavat omaa suhdetta Jumalaan ja uskoon? Uskon ja kirkon kielessä on monia keskeisiä käsitteitä, jotka jäävät hämäräksi, jollei niitä suomenneta. Mitenkähän vaikka vanhurskaus aukenee rippikoululaiselle, vaikka se onkin itsensä Agricolan kehittämä sana? Tai ketä auttaa puhua Kristuksen ylimmäisestä pappeudesta ja vielä Melkisedekin järjestyksen mukaan?

Ukko Ruuhveltti

Kirkollinen kieli on siis ollut perinteellisesti jäykkää ja jollakin tavalla kapeaa, särmätöntäkin. Saarnat ovat olleet kaunista yleiskieltä maustettuna opin keskeisillä käsitteillä. Mutta ketkä saarnamiehet muistetaan vielä aikojenkin takaa? Eikö esimerkiksi **ukko-Ruuhveltti**, joka osasi puhua juuri sitä kieltä, jota ihmisetkin? ”Taevaaseen ei kepuljonkistilla piästä!” Luulenpa että talonpoika Iisalmen perukasta ymmärsi oitis viestin ja nyökytteli päätään. ”Ei piästäkään!” Tai nykyisistä vaikka **Matti J. Kuronen**, joka monella tavalla on murtanut kielen kahleita ja puhunut niin perheneuvonajana kuin pappinakin ihmisille ihmisten kieltä? Ja monia muita, jotka ovat löytäneet tavan kohdata ihmisen sisimmän ihan kielenkäytön tasollakin. Ja tätä samaa tulkkaamista joutuu jokainen rippikoulunopettaja vuorollaan harjoittelemana, jos mieli oppilaiden ymmärtävän. Ja edelleen sitä tulkkaamista soisi jokaisen uskonnollisen puhujan harrastavan ja toisissaan miettävän, mitä tahtoo sanoa ja mitä myös itse oikeasti ymmärtää.

Uskontokuntien ”murteet”

Uskonnollisella kielellä on siis monia ominaisuuksia, jotka poikkeavat puhekielestä yleensä. Yksi piirre on lisäksi se, että jokaisella kirkkokunnalla ja jopa jokaisella herätysliikkeellä on omat ”murteensa”. Ortodoksit puhu-

Kuopion tuomiokirkon pääoven päällä on oheinen laatta. Se kertoo kirkon valmistuneen keisari Aleksanteri I:n aikana ja hänen tuellaan.

vat omilla käsitteillään, katoliset omillaan ja helluntailaiset omillaan. Oman kirkkokuntamme sisällä kansanlähetyksen piirissä on tärkeää puhua uskontulosta tai todistamisesta. Evankelinen luottaa kasteen armoon ja lestadiolainen odottaa syntien anteeksiantamista Jeesuksen nimessä ja sovintoveressä. Tällainen kasvanta-körtti niin kuin minäkin tuntee olonsa kotoisaksi muiden armonkerjäläisten joukossa. Turvallisuus syntyy tutun kielen keskellä.

Tässä tapauksessa kieli on sekä inklusiivinen että eksklusiivinen. Toiset se sulkee lämpimään syliinsä, toiset se sulkee ulos. Tähän ryhmäkieleen on kasvettava sisälle, jotta sen täysin ymmärtäisi. Se on äidinkieli siinä kuin suomi tai savokin. Körtiksi kasvaneena körttinen puhe tuntuu minusta siltä kuin tulisin tuttuun tupaan ja Jumala lempeästi kumartuisi puoleeni ja silittäisi hiuksiani. Luulen, että samantapaiset tunteet kohtaavat muitakin ”sisäpiiriläisiä” omissa piireissään.

Oman uskontoni äidinkieli

Mutta entäs sitten, kun puhun omasta uskostani? Minulla puhe kääntyy heti savoksi. Se on minun uskoni äidinkieli. Ukki, joka opetti minut rukoilemaan, kertoi iltasatuina Raamatun kertomuksia omalla tavallaan. Kuulin, miten Taavetti poksautti Koljatin kivellä pyörryksiin ja vasta koulussa selvisi, että kyseessä olivat Daavid ja Goljat. Tai miten ”Juutas olj yks lipiluikurj”. Pyhäkoulunopettaja Tyyne jatkoi samoilla linjoilla. Tanielilla ei ollu mittään hätee leijoniin luolassa. Olivatko nämä oikeasti hurskaat ja jumaliset ihmiset jotenkin pilkkaamassa tai halveksimassa Jumalaa tai Raamatun kertomuksia, vaikka savoksi asioita tulkitsivatkin? Eivät varmasti – he halusivat jakaa lapsille sitä, minkä kokivat itse omaksi

turvakseen ja sisäiseksi uskokseen. He puhuivat sitä kieltä, jota itse ymmärsivät ja jota tiesivät myös lasten ymmärtävän ja omaksuvan helpoiten. Ja edelleen selvitin asiani Jumalan kanssa savoksi ja puhun myös syvimmät tunteeni sillä samalla kielellä.

Että ymmärtäisimme

Eli mitä kirkollinen kieli voisi olla? Toimitusten ja jumalanpalvelusten liturgian osalta on varmaankin hyvä, että se on kaunista yleiskirjakieltä. Mutta saarnojen, opetuksen ja vapaan puheen osalta se voisi olla yhä enemmän ymmärrettävää, konstailematonta ja rikasta puhekieltä – kunkin puhujan kuuloista ja näköistä, kunhan se vain on totta ja rehellistä ja sellaista, jota mahdollisimman moni ja varsinkin puhuja itse ymmärtää. □

Kuopion tuomiokirkko

Pyhyden kokemus toteutuu parhaiten lähimmällä kielellä

Oma kieli on kieli, jota puhumme kodeissamme, kieli, jolla ilmaisemme tunteemme lapsillemme, kieli, jolla riitelemme naapureidemme kanssa, kieli, jota käytämme, kun olemme hädässä, kieli, jolla rukoilemme Jumalaa.

Runoilija Manohar Sardesai, Intia.

Kristus opetti kalastajia heidän omalla kielellään. Buddha puhui kansalle sen omalla kielellä. **Mahatma Gandhi** kosketti syvästi ihmisten sieluja puhumalla kieltä, jota kansa ymmärsi. Lähetystyöntekijät ovat käyttäneet kansan kieltä työssään kautta kristinuskon historian. Kristinuskoon kääntyneistä kansoista on koulutettu pappeja ja munkkeja, jotka ovat laajentaneet ja syventäneet työtä kansan keskuudessa.

Sotien jälkeisessä Suomessa siirtokarjalaisten keskuudessa oma kieli joutui tilapäisesti väistymään, ei kuitenkaan kaikkien kohdalla. Sen menetys oli tietyn sopeutumisen hinta. Uskontokin oli vaarassa Raja-Karjalan ihmisillä kaikenlaisen päämäärätietoisien proselytismin painostuksessa. Nyt, kuuden vuosikymmenen jälkeen, näemme molempien elävän, niin uskon kuin kielen.

Omalla kielellä omimmillaan

Omaa kieltä käyttäessään ihminen on omimmillaan. Kielikuvat, käsitteiden syvyys ja läheisyys tulevat esille parhaiten omalla, perinteisellä kielellä. Uskonnollisissa teksteissä ja niiden käytössä pyhyden kokemus toteutuu parhaiten läheisimmällä kielellä.

Kirjallisuus ja myös uskonnollinen kirjallisuus on nykyään saanut rooleja - kuten perinteiden siirtäminen, jotka aiemmin hoiti lähiympäristö - siksi sen merkitys on entistä tärkeämpi. Raamatun ja muiden tärkeiden tekstien ilmestyminen vähemmistökielellä nostaa kielen arvostusta omien ja ulkopuolisten parissa ja auttaa suuresti kielen kehittämistä. Vähemmistö voi käyttää omaa kieltään uskonnon harjoittamisessa ja vahvistaa samalla identiteettiään, niin myös esimerkiksi karjalaiset ja koltat.

Karjalaiselle karjalan kieli on oman sydämen kieli

Karjalankielisiä tekstejä (pääasiassa uskonnollisia) on kirjoitettu jo keskiajalla ja uuden ajan alussa, mutta niitä ei ole juurikaan säilynyt nykyaikaan. Ruotsi ja Suomi eivät tunnustaneet karjalaa omaksi kielekseen ennen kuin toisen maailmansodan jälkeen. Jonkin verran ilmestyi kaunokirjallisuutta, lehtiä ja kielenoppaita ja lisäksi **E. V. Ahtia** käänsi osan *Uudesta testamentista*.

Venäjällä omaksuttiin sama asenne karjalan kieleen. **Henrik G. Porthan** ja **Elias Lönnrot** tekivät tutkimus- ja keruumatkoja Karjalaan keräten runoja ja sanontoja. Kirjallisuuden julkaiseminen alkoi 200 vuotta sitten Pietarissa uskonnollisilla teksteillä: Lyhytkatekismus, Isä meidän -rukous ja joitakin muita rukouksia käännettiin karjalan kielelle. Ne tehtiin kuitenkin kyrillisin kirjaimin, mitä tavallinen kansa ei yleensä osannut lukea.

Vähitellen karjalaksi on ilmestynyt paljon uskonnollista ja etenkin muiden alojen kirjallisuutta.

Viime vuosien aikana karjalan kielen aunuksen murteella (livvi) on julkaistu *Uuzi Sana (Uusi testamentti)*, *Psaltir (Psalmit)*, aapisia ja runoja ja sanakirjoja on syntynyt. **Santtu Karhun** Talvisovatyhtye taitaa olla edelleenkin maailman ainoa karjalankielinen rock-yhtye! Nyt ollaan kääntämässä karjalaksi *Kalevalaa* ja *Seitsemää veljestä*.

Venäjän ja Euroopan vähemmistöpolitiikan uudistumisen jälkeen julkaisumahdollisuudet ovat parantuneet. Uuden testamentin kääntäminen livviksi oli käännekohta - kielen arvostus omien ja ulkopuolisten silmissä lisääntyi. Käännös edisti suuresti kielen kehitystä paitsi uskonnollisten tekstien niin myös kaunokirjallisuuden kannalta. *Vanhan testamentin* ja muiden tekstien kääntäminen on nyt helpompaa, ja tie on auki myös muun kaunokirjallisuuden kääntämiselle ja uusien karjalankielisten kaunokirjallisten teosten ja tietokirjallisuuden luomiselle.

Myös karjalankielisen median mahdollisuudet ovat nyt entistä paremmat. Karjalan kielen opetukselle ja sitä kautta kielen elvytykselle merkitys voi olla niin ikään huomattava.

Muiden uskonnollisten tekstien kuten rukouskirjojen ohella kiireellisimpiä käännöstöitä ovat jumalanpalvelustekstit. Ortodoksinen uskonto on olennaisen tärkeä osa karjalankielistä kulttuuria ja koko kulttuuri olisi ilman kirkkoa ratkaisevasti huonommassa tilassa. Siksi olisi luonnollista saada karjalankieliset tekstit pian käyttöön molemmissa maissa.

Kirkko voi käytännössä eniten edesauttaa karjalan kielen ja kulttuurin asiaa ottamalla käyttöön tämän rikkaan kielen ihmisten henkilökohtaisimmalla alueella -

uskonnollisessa elämässä. Nykyäänkin karjalankieliset ihmiset Suomessa saattavat toivottaa toisilleen Jumalan siunausta matkalle sanomalla entiseen tapaan: Mene Jumalan ker! Tai vastaavat Jumalan siunauksen toivotukseen: Jumal andakkah!

Liian paljon on oma kieli karjalaisilta tahtonut unohtua suomen ja venäjän kielen puristuksessa. Syvällä sydämessä se kuitenkin elää, ja sitä kannattaa vaalia. Karjalaiselle karjalan kieli on oman sydämen kieli, oman kodin ja lapsuuden kieli. Vain sillä kielellä karjalainen voi kaikkein aidoimmin ilmaista itseään, olla aidoimmin oma itsensä.

Karjalaksi

Erähièi on kendah sanonnuu: Kanzu, mil kieldü eule, on kanzu, mil ni süväindü eule.

Kui tiijättö, nügöi müö karjalazet rajan kahdel puolel voimmo sanuo minun kieli karjalan kieli on, se on kodikieli, se on muamonda tuatankieli, sil voimmekirjazet kirjuttua, runozet lugje da pajozet pajattua. Taivahallin' e Tuatto sidä ellendiä voibi, kirikkölöis da kodilois sil kielel malittuu sanommo, uuttu da vanhua sanua kuulemmo. Sanakniiguadaškolakniiguailmoil päästetäh toine toizen jälles. Opastajat opastetah da opastujat opastutah, ruoèitki mejän keral. Universitois tutkitah da tutkinduo kirjutetah. Erähät, ainos enämbät, ollah omat kielelliset juuret jo löüvvettu, erähät zavodi' tah vaste eèèie, parembahpäi näimmö kai menöü.

Vai miksebö minul muga armas minun kieli on? No siksehäi, ku sil kielel muamoni rindua andoi, sil kielel tuattoni leibiä tarièèi. Sil kielel minä ièèeni tiijän, ken olen, kuspäi tulen, mikse tiä lienen, kunne vie kulkennen. Omal kielel voim avvata uksen toizeh muah da toizeh tai vahah. □

Tieteen hiljaiset taustavoimat

Mitä yhteistä on ornitologialla, tähtitieteellä, vanhalla fennistiikalla tai perinnetieteillä? Ainakin se, että näiden tutkimusalojen taustalta löytyy laaja alan harrastajien, amatööriutkijoiden joukko tieteen hiljaiset taustavoimat.

Perinteentutkijoiden apuna on jo toista sataa vuotta ahertanut satapäinen avustajajoukko, joka on monin tavoin kartuttanut arkistojen kokoelmia ja näin auttanut sekä oman aikansa että tulevien aikojen tutkijoita. Suuresti heidän ansiotaan on se, että suomalaiset perinne-kokoelmat sekä määrältään että laadultaan ovat kansainvälistä huippuluokkaa.

Suullisen perinteen ja muistitiedon tallennuksen liikkeelle panevana voimana oli aikanaan se, että Suomen kirjoitettu historia oli lyhyt ja suppea. Kansakunnan menneisyyttä oli etsittävä sen muistista, suullisesta perinteestä. Keruutyö tähtäsi konkreettisiin tavoitteisiin. **Elias Lönnrotin** ja kumppaneiden tallentama aineisto sai nopeasti painoasun julkaisuina, joiden merkitys identiteettimme rakennustyössä on ollut käänteentekevä.

Palkaksi 10 kopeekkaa sanasta

Kun Elias Lönnrot käynnisti mittavan suomalais-ruotsalaisen sanakirjansa toimitustyön, hän kääntyi vuonna 1847 *Suomettaren* välityksellä lehden lukijakunnan puoleen. Heiltä kysyttiin “alkuperäisiä suomalaisia lauseita, merkintö-sanoja, aseiden ja kalujen nimiä, joita ei tähän asti ole kirjakielessä ollut, niin myös puheenmuotoja ja sananparsia, joissa tavallisilla sanoilla on toinen merkitys”. Tehtävä oli sikäli vaateliias, että sanat ja sananparret oli myös käännettävä ruotsiksi. Houkuttimeksi Lönnrot oli keksinyt 10 kopeekan palkkion jokaisesta sanasta, joka julkaistaisiin sanakirjassa. Sanakirja alkoi ilmestyä vasta kahdenkymmenen vuoden kuluttua suuren toimitustyön jälkeen, joten palkkioitten maksamiseen tuskin jouduttiin uhraamaan kovin suuria summia.

Runsaasti aineksia sanakirjaansa Lönnrot ammensi virolahtelaisen itseoppineen tietomiehen, laivurin ja kauppiaan **Eljas Raussin**

(1800-1866) merkillisestä yli tuhatsivuisesta käsikirjoituksesta, jolla on arvoituksellinen nimi “Arkilogia”. Se on varhaisista kansanelämäkuvauksistamme monumentaalisin, vaikka Raussi itse vähätteleekin sitä vasta 1966 painoasun saaneen teoksensa (Virolahden kansanelämää 1840-luvulla) alussa: “Tässä annetaan suomalaisuutelle lukia elämäntapoja, kylläkin vajassa ja yksinkertaisessa, kieliopin tuntemattomassa ja köyhässä kirjoituksessa. Ei koko maakunnan eikä kelvon yhdenkään pitäjän, vaan yhdestä Virolahden pitäjän nurkasta koottuja tapoja ja käytöksiä.” Itse asiassa Raussin monipolvisen kuvauksen paras puoli on juuri siinä, ettei hän pyri yleistämään asioita vaan kertoo tarkoin, miten ne hänen lähiympäristössään olivat.

Kansanelämäntutkimuksen yksi paradoksi on siinä, että myöhempiä tutkijapolvia saattaa varhemmissa perinnetalenteissa kiinnostaa eniten ne tiedot, jotka on kirjoitettu muistiin ikään kuin vahingossa. Näitä onnekkaita vahinkoja saattoivat tehdä vain amatööriutkijat, jotka eivät aivan tarkoin olleet selvillä, mitkä vallitsevan tiedenäkemuksen mukaan olivat ensisijaisen tärkeitä asioita. Raussin kuvaus 1840-luvun virolahtelaisesta kyläelämästä on hyvä esimerkki tästä. Hän kertoilee yksityiskohtaisesti kotikylänsä käytöstavoista, lasten kurituksesta, teeskentelystä, valehtelemisestä, huhujen kerronnasta, vihanpidosta tai sovinnontekemisestä.

Tieteellinen arkisto syntyi

Kansanrunoustieteen synty 1880-luvulla merkitsi keruutyön uudenlaista aktivoitumista. Aineistoa ei koottu enää vain julkaisuja varten, vaan myös tulevan tutkimuksen varalle: syntyi tieteellinen arkisto. Nyt tutkijoiden ja ylioppilaiden avuksi tarvittiin myös suurta yleisöä, kotiseutuväkeä, näitä tieteen hiljaisia taustavoimia.

Arkiston näkökulmasta katsottuna suullisen perinteen keruun ja arkistoinnin tavoitteisiin on aina vaikuttanut kaksi seikkaa: Miten materiaalisidonnaista tai aineistokeskeistä tut-

Professorit kohtasivat kotiseutupäivillä Vaasassa viime kesänä. Pekka Laaksonen (vas.) on Suomen Kotiseutuliiton valtuuston puheenjohtaja ja Osmo Hänninen vastaanotti kotiseututyön korkeimman huomionsoitoksen eli ansiomitalin. Artikkeliaikin jo pohjustettiin. (MRS)

kimus kulloinkin on ollut? Millaiset laji- tai kategoriakäsitykset ovat olleet tutkimuksessa vallalla?

Kansanperinteen käsite on koko tutkimus- ja keruuhistorian ajan muuntunut ja laajentunut. Tämä on koskenut erikseen käsitteen kumpaakin komponenttia: kansaa ja perinnettä. Suullista perinnettä olivat alunperin vanhat kalevalaiset runot ja kansaa näiden runojen luku- ja kirjoitustaidottomat laulajat. Pian vanhojen runojen rinnalle tulivat muutkin perinnejajit ja myöhemmin myös muistitieto ja elämäkerrat. Suhteellisen yksiselitteinen käsitys kansasta on ajan myötä siinä määrin hämärtynyt, että sen käyttöä on alettu kansanperinnetermiin yhteydessä vieroja ja puhua perinteestä ilman etuliitettä.

Perinteen käsite on ollut sisällöltään sekä laajeneva että hierarkkinen. Se on laajentunut paitsi perinnejajista, yhteisöstä ja yhteiskuntaluokastakin toiseen vähitellen myös maalta kaupunkiin. Melkein aina vanha, katoamassa oleva on ymmärretty arvokkaammaksi kuin elävä, tämänpäiväinen perinne. Romantiikka ja nostalgia ovat olleet keruutyön liikkeellepanevia voimia.

Jo 1884 **Kaarle Krohn** ehdotti Viron esimerkkiin viitaten, että Suomen jokaiseen pitä-

jään tulisi saada perinteen keruusta vastaava asiamies, joka voisi toimittaa tutkijoille heidän kulloinkin tarvitsemaansa aineistoa. Tässä tarkoituksessa alettiin julkaista myös keruupapereita. Tallentajien avuksi perustettiin myöhemmin Suomalaisen Tiedeakatemian keräilytoimisto.

1920-luvulla ei enää puhuttu perinteen keruun paikallisista asiamiehistä vaan keruusemista, jotka voisivat toimia meteorologisten havaintoasemien tapaan suullisen perinteen elämää ja liikehdintää havainnoiden. Asialla oli Kansanvalistusseura ja sen laajalevikkoinen *Opintotoveri*-niminen lehti. Näin asiaa lehdessä perusteltiin: "Ilmastotieteen tutkimusta varten on meillä laaja havaintoasemien verkko maassamme. Samanlaisia keräysasemia tarvittaisiin, jotta kansanelämäntutkija voisi saada vastauksia kyselyihinsä. Opintokerhoista voititte helposti muodostaa keräysasemia, jotka olisivat pysyvässä vuorovaikutuksessa tutkijain kanssa." Tätä vaihetta voinee pitää perinteen keruun ja siihen liittyvän kotiseuduntutkimuksen ideologisena huipentumana Suomessa.

Tarinoiden keruusta kilpailu

Pysyväisluonteinen harrastajavastaajien keruuverkko rakennettiin Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran piirissä kuitenkin myöhemmin vuonna 1935, jolloin Kansanrunousarkisto järjesti Kalevalan 100-vuotisjuhlien yhteydessä tarinaperinteen keruukilpailun. Näin luotiin perusta moniaalla muualla maailmassa tuntemattomalle, mutta meillä poikkeuksellisen suosituille perinteentallennustyölle eli kansanperinteen keruukilpailuille.

Martti Haavio laati kilpailua varten seikka-peräisen keruupöytäkirjan, jossa kerrottiin, että "tarkoituksena on kansan itsensä avuin saada tuleville ajoille säilytetyksi esi-isiamme henkisen perinnön viimeiset sirpaleet, jotka vielä ovat säilyssä kansamme muistissa". Valtiovalta oli osoittanut tarkoitusta varten huomattavan summan rahaa, itse asiassa enemmän kuin koskaan myöhemmin. Lehdistö osoitti kilpailua kohtaan huomattavaa kiinnostusta. Tarkasti sanoen lehdistö oli kiinnostunut Martti Haavion taitavasti kirjoittamista jutuista, joissa hän haastatteli itseään ja kommentoi kilpailun kulkua. 1930-luvulle ominaisena ja onnistuneena ideana voi pitää sitä, että Suomen maakunnat pantiin keskenään kilpasille. Jokaisen velvollisuus oli puolustaa maakuntansa

mainetta.

Kilpailun kuluessa Haavio lähetti lehdille kiertoartikkeleita, jotka yleensä alkoivat seuraavasti: “Soitimme Helsinkiin keruutyön johtajalle tohtori Martti Haaviolle ja tiedustelimme, miten maakuntamme on menestynyt kilpailussa.” Maakunnasta riippuen Haavio antoi erilaisia vastauksia olemattomille toimittajille: “Minun on pakko todeta, että Karjala on tähän mennessä saapuneissa lähetyksissä suhteetoman niukasti edustettuna. Oppaitakaan ei ole pyydetty läheskään kaikkiin pitäjiin. Tämä merkitsee sitä, että ne seudut, joita olemme tottuneet pitämään todellisina kansanrunon maina, joutuvat ehkä viimeiselle sijalle maakuntien välisessä kilpailussa.”

Kalevalan riemuvuoden tarinakilpailu onnistui erinomaisesti. Siihen osallistui lähes 800 vastaajaa. Tämän aineiston pohjalta Martti Haavio julkaisi myöhemmin tunnetun tutkimuksensa suomalaisista kodinhaltijoista. Eriytyisen merkittävää oli se, että kilpailun vastaajista muodostettiin Kansanrunousarkiston keruuverkko, jolle alettiin säännöllisesti lähettää kyselyjä. Se toimii edelleenkin uudistuneena ja elinvoimaisena.

Haavio täydensi myöhemmin keruuopastaan, joka julkaistiin nimellä *Kotiseudun aarreaitta*. Siinä houkutellaan kirjoittajia työhön hyvin runollisin Mustapäälaisin sanankääntein. Otsikko “Me kuljemme ohitse” päättyy kolmeen pisteeseen ja sen jälkeen alkaa teksti: “Muudan nuori kansanmies, joka viime vuonna alkoi innokkaasti kerätä kansantietoutta Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran arkistoon, kirjoitti joitakin aikoja sitten näin: Arkielämän uurastuksen keskellä en tiedä mitään, mikä olisi virkistävämpää ja samalla opettavampaa kuin kansantarinoitten ja kansantapojen kirjoittelu teidän arkistoanne varten, Joka kerta kun istun jonkun vanhuksen luona kyselemässä entistä elämää opin enemmän kuin lukessani jotakin kirjaa. Ja minusta tuntuu kuin olisin kuninkaan aarreaitassa, jonka rikkaudet äkkiä saan haltuuni.” Kansanrunousarkiston kokoelmia Haavio vertasi myöhemmin kruununjalokiviin, joihin ei ehkä normaalioloissa kiinnitetä suurtakaan huomiota, mutta jotka kansakunta hädän tullen saattoi ottaa esille.

Perinteen keruu laajeni

Kolmen viimeksi kuluneen vuosikymmenen aikana perinteen käsite on monin tavoin avartunut. On alettu kerätä muistitietoa ja

moninaisia ammattikuntaperinteitä. Suomen 50-vuotisjuhlien kynnyksellä Kansanrunousarkistoon ymmärrettiin tallentaa muistitietoa vuoden 1918 tapahtumista huolimatta siitä, että historiantutkijat eivät tuossa vaiheessa osoittaneet suurtakaan ymmärrystä muistitietoa kohtaan. Ammattikuntaperinteiden suhteen käännteentekeväksi osoittautui metsätyömiesten eli jätkien perinnekilpailu. Se osoitti, että uittopurojen varret ja savottakämpät olivat olleet paikkoja, joissa suullinen perinne oli elänyt erityisen rehevänä.

Metsätyömiehille annettiin mahdollisuus kirjoittaa myös oma elämäkerta. “Jollette tiedä miten aloittaa, kirjoittakaa vaikka oman elämännen tarina”, kehoitettiin keruukilpailun esitteessä, joka oli otsikoitu sanoilla “Pokasahan aika on ohi”.

Samalla kannustimme myös tutkijoita kenttätöihin ja lausuimme käsityksiämme tutkimuksen tuolloisesta laadusta. Nuori arkistonjohtaja **Urpo Vento** ilmoitti, että “arkiston pölyyn mieltynyt folkloristi ei vieläkään aina myönnä, että kentälle pitäisi mennä tutkimaan perinnettä eikä vain keräämään toisintoja”. Vielä nuorempi maisteri Laaksonen todisti Vennon olevan täysin oikeassa huomauttamalla painokkaasti: “Folkloristiikassa nojatuolitutkija on vaarallinen jarrumies.”

Näin alkoi monien ammattikuntien perinnekeruut putkimiehistä lentoemäntiin. Näille keruuhankkeille on ollut tyypillistä se, että niissä on annettu kirjoittajille melko vapaat mahdollisuudet käsitellä aihetta. tämän takia nämä aineistot ovat hyvin “avoimia” ja voivat parhaassa tapauksessa tarjota vastauksia hyvinkin monenlaisiin kysymyksiin. Useimmista aineistoista on ollut tapana julkaista enemmän tai vähemmän tieteellisesti toimitettuja perinneantologioita. Lähtökohtana on ollut ajatus, ettei aineistoja haluta kätkeä arkistojen hyllyille vaan niitä on pyritty saattamaan myös muitten luettavaksi. Ehkei ole liioiteltua sanoa, että näillä ammattikuntaperinteiden keruulla, joilla on saatu aktivoitua tuhansia ihmisiä, on saattanut olla parhaassa tapauksessa myös ammatti-identiteettiä vahvistava merkitys.

Olennaista näiden keruukilpailujen ja -hankkeiden kannalta oli kuitenkin se, että näin alkoi perinnetietoja keräävien arkistojen piiriin kehkeytyä yhä laajeneva joukko kirjoittavia kertojia. He muodostavat perinteentutkimuksen piirissä oman kiinnostavan joukkonsa. Heihin kuuluvat myös ne paikalliset suur-

kerääjät, jotka ovat tehneet ainutlaatuisen työn oman kylänsä ja pitäjänsä suullisen perinteen yleisdokumentoinnissa. Heidän keräämiensä aineistojen tulisi ainakin kopioina olla uusien kotiseutuarkistojen perusaineistona.

Perinneaineistokysyntä kasvaa

Ammattikuntaperinnekilpailujen rinnalle ovat viime vuosina tulleet yhä selkeämmin monet elämäkertakilpailut. Nämä aineistot ovat vetäneet arkistoon perinteentutkijoiden rinnalle myös yhteiskuntatieteilijöitä ja historian-tutkijoita. Huomattavan kiinnostuksen nostatti myös vuonna 1993 työttömille suunnattu kirjoituskilpailu Työttömän tarina. Sen tulos, 1 200 työttömän kertomusta, on poikkeuksellinen dokumentti tämän päivän Suomesta. Se on tarjonnut aivan uudenlaisia lähtökohtia usealle työttömyyttä käsittelevälle tutkimukselle.

Työttömän tarina -kilpailu, niin kuin aikanaan 1960-luvun lopulla metsätyömiessperinteen keruukilpailu, ovat esimerkkejä siitä,

että Kansanrunousarkiston kaltainen perinnettä tallentava keskusarkisto ei aina voi tyytyä toimimaan pelkästään niiden impulssien varassa, joita lähin tutkijayhteisö sille tarjoaa. Kansanrunousarkisto on tarttunut myös sellaisiin keruuhankkeisiin, jotka ovat ajankoh-taisia tai yleisesti tärkeitä, mutta joihin senhetkinen tutkimus ei syystä tai toisesta ole kiinnittänyt huomiota.

Kiinnostus sekä uusiin että vanhoihin perinneaineistoihin, erityisesti muisteluksiin ja elämäkertoihin, on kaiken aikaa kasvanut. On ymmärretty, että Kansanrunousarkiston mittavat elämäkerta- ja muistelma-aineistot ovat todella ainutlaatuinen dokumentti tämän vuosisadan Suomesta. Jatkuvasti kasvava ja myös laadultaan kaiken aikaa yhä korkeampi-tasoiseksi käyvä kotiseutukirjallisuus käyttää yhä enemmän arkiston aineistoja hyväkseen. Pienetkin arjen kulttuurista, tapahtumista tai ihmisistä kertovat yksityiskohdat saattavat ratkaisevalla tavalla muuttaa virallisia asiakirjoja selaavan tutkijan näkemyksiä tai ainakin antaa niille aivan uudenlaista sisältöä. □

*****

**J. V. Snellman ja virkakieli ennen ja nyt - juhluvuoden päätösseminaari 13.1.2007,
Kuopion kaupungintalo
Dosentti Teppo Vihola, Snellman-instituutti, Kuopio**

Mitä pysyvää jää Snellmanin juhluvuodesta?

Teppo Vihola

Snellman-juhluvuosi 2006 on takana - **J. V. Snellmanin** juhluvuonna juhlittiin kansallisfilosofin, valtiomiehen ja talousmiehen 200-vuotista syntymää. Snellman oli kansallinen suurmiehen, jonka suuruus kanonisoitiin jo 1840–50-luvulla ja tähän oli syynä se, että kansakunta tarvitsi omia suurmiehiä oman identiteettinsä kohottamiseen.

Snellman oli myös hyvin ristiriitainen persoona, jolla oli taipumus joutua konflikteihin ympäristönsä kanssa. Hän joutui eroamaan tai erotettiin miltei kaikista tehtävistä, joissa hän oli ollut. Kuitenkin hänen ansionsa ovat hyvin kiistattomat ja hänen vaikutuksensa Suomeen ja suomalaisuuteen on ollut merkittävä ja pysyvä. Snellmanin motiiveja on kuitenkin ehkä joskus arvioitu väärin.

Juhluvuoden aikana pidettiin koko maassa 257 eri tilaisuutta 158 vuorokauden aikana. Snellman-paikkakuntia Kuopion ohella olivat esimerkiksi Oulu, Kokkola, Turku ja Helsinki. Kaikkiaan vuoden aikana ja sen nimissä julkaistiin 30 teosta, joista merkittävin oli eittämättä 12 000 sivun koottujen teosten uusi laitos sekä alkukielellä että suomennettuna sekä **Raimo Savolaisen** suuri tuhatsivuinen uusi J. V. Snellmanin elämäkerta *Sivistyksen voimalla*. Kaikkiaan voidaan sanoa, että kuva Snellmanista ja hänen vaikutuksestaan suomalaisen sivistyksen synnyssä syveni ja laajeni merkittävästi. Ääriesimerkkinä voin mainita, että 19.3.2006 pidetyssä seminaarissa saatiin vastaus jopa kysymykseen, mitä mieltä Snellman olisi yksinäisten naisten ja lesboparien keinohedelmöityshoitoihin.

Kuopion näkökulma

Tässä arvioissani katselen Snellman-juhluvuotta pääasiassa Kuopion näkökulmasta ja koetan luoda lyhyen silmäyksen vuoden annista tällä silmällä. Kaikkea en mukaan saa mahtuvaan vaan koetan valita annista tuoreinta ja sellaista, josta jää pysyvä jälki ympäristöömme.

Snellmanin juhluvuosi avattiin nimenomaan Kuopiossa tammikuussa 2006 erittäin monipuolisella juhla viikolla, joka oli tapahtumia pullollaan. Kuopion tapahtumat virittivät koko juhluvuoden vieton ja loivat sille vankan pohjan. Juhluvuoden aikana myöhemmin on ollut myös muita siihen liittyviä tapahtumia, joten tarjonta kaupungissa oli varovaisestikin arvioiden ainakin riittävä.

Konkreettisesti Kuopioon paljastettiin neljä uutta laattaa kaupunkikuvaa komistamaan. Laattansa saivat Snellmanin häätalona tunnettu Malmbergin talo, mutterikoulu ja kaksi Snellmanin asuinpaikkaa kaupungissa.

Snellman-instituutti julkaisi juhluvuoden nimissä 3 teosta Snellmanista: professori **Juha Hämäläisen** *Kodin Kynnys*, joka käsittelee Snellmanin perhekäsitystä. Lisäksi instituutti julkaisi laajennetun juhla viikon luennot nimellä *J. V. Snellman ja suomalainen sivistys* sekä juhluvuoden avausjuhlan esitelmät englanniksi nimellä *Snellman's Concept of Civilization*. Avausjuhlan esitelmät julkaistiin suomen kielellä lisäksi Snellman-instituutin kotisivulla internetissä ja ovat sieltä luettavissa.

Merkittävä kuopiolainen juhluvuoden tapahtuma oli kaupunginteatterissa lähinnä koululaisvoimin toteutettu hieno näytelmä *Meidän mies*. Näytelmässä oli tuore ja monitasoinen käsikirjoitus, jonka taustalla oli erittäin kehittynyt ja moni-ilmeinen taustatyö. Näytelmä sai piintyneenkin Snellman-tuntijan ajattelemaan päähenkilön moni-ilmeisyyttä ja monitasoisuutta.

Uudenlaista lähestymistapaa suurmieheen edusti "Etsintäkuulutettuna J. V. Snellman" –

kulttuurikasvatusprojekti. Sitä edusti Kaupungin kulttuurikasvatustyöryhmä Kultun ideoima ja toteuttama hanke, jossa koululaisia perehdytettiin Snellmaniin ja hänen elämäntyöhönsä elämyksellisesti, osallistavan draaman keinoin. Projektiin osallistui noin 400 kuopiolaista 6.-8.-luokkalaista opettajineen ja se sai suuren suosion ja julkisuutta valtakunnallisestikin. Hanke oli esillä mm. Snellmanin päivän aamun Huomenta Suomi -lähetyksessä. Kaupunginhallitus myönsi Kultu-ryhmälle kunniakirjan esimerkillisestä ryhmäsuorituksesta Etsintäkuulutettuna J.V. Snellman -kulttuurikasvatushankkeen toteuttamisessa.

Kritiikkiäkin

Kun tällainen massiivinen juhluvuoden juhlinta toteutetaan, tietenkin tapahtumiin liittyy myös kritiikin siemeniä sekä valtakunnallisesti että kuopiolaisittain. Jos kokonaisuutta tarkastelee jälkepäin aktiivisen osallistujan kannalta, ehkä tapahtumien määrässä olisi voitu jonkin verran säästää ja keskittyä nimenomaan laatuun ja uuteen arvioon J. V. Snellmanista ja hänen merkityksestään. Juhluvuoden aikana esitetyissä esitelmissä ja keskusteluissa paljon vanhaakin kerrattiin ja uudet näkökulmat pyrkivät jäämään osin vanhan paatoksen jalkoihin. Väsy meinasi iskeä paatuneeseenkin kulkijaan etenkin juhlaiviikon tarjonnan keskellä.

Usein tapahtumat erkanivat niin kauaksi varsinaisesta subjektista, että niitten linkki varsinaiseen substanssiin katosi kokonaan. Ehkä räikein esimerkki tästä oli kesäinen Snellmanrock-konsertti Kuopion torilla. Tapahtumassa ei juhluvuoden tunteuksia näkynyt eikä juhluvuosi tullut mitenkään esiin, vaikka niin luvattiin juhluvuoden ohjelmassa. Ainoa Snellmaniin viittaava seikka oli ensiaputeltan seinällä ollut tietokilpailu, jossa yhdessä kysymyksessä kysyttiin, minkä lukion rehtorina Snellman Kuopiossa toimi. Juhlavuotta käytettiin tässä tapauksessa keppihevosenä, jonka avulla saatiin kaupungin varoja konsertin järjestämiseen.

Lopuksi

Kokonaisuudessaan J.V. Snellman -juhluvuosi oli vankka ja tärkeä tapahtumain kokonaisuus. Sen tilaisuudet rikastuttivat sekä Kuopion että koko maan kulttuurielämää.

Snellman on maamme historiassa niin merkittävä henkilö, että hänen juhluvuotensa viettäminen ainakin kerran vuosisadassa on perusteltua. □

Kultti också på svenska

Kulttuuri-, mielipide- ja tiedelehtien liitto Kulttury ry tuli viime vuonna 15 vuoden ikään ja joutui todistamaan tarpeellisuutensa pienlehtien puolesta puhujana. Valtiovarainministeriön syksyllä julkistamassa budjettiehdotuksessa vuodelle 2007 ehdotettiin lehdille osoitettuun tukimäärärahaan 15 prosentin leikkausta. Leikkaukset olivat merkinneet pienten lehtien toimintaedellytysten huononemista ja monimuotoisuuden kapenemista mediassa ja kulttuuripoliitikassa.

Kultti lobbasi tarmokkaasti leikkausaikeita vastaan olemalla yhteyksissä kansanedustajiin, toimittajiin ja jäsenlehtiin. Pyydettyjä lausuntoja toimitettiin eduskunnan sivistysvaliokunnalle ja valtiovarainvaliokunnan sivistys- ja tiedejaostolle sekä käytiin kuultavana. Pohjoismaisten kulttuurilehtien yhteiseen internetvetoomukseen saatiin yli kaksituhatta nimikirjoitusta, summataan Kultin toimintakertomuksessa viime vuodelta.

Lopullinen tulos oli, että eduskunnan valtiovarainvaliokunta esitti leikkausten perumista, ja eduskunta hyväksyi lisätalousarvion 26.1.2007. Jatkossa liitto jatkaa neuvotteluja opetusministeriön kanssa tuen määrästä ja muodoista.

Opetusministeriön jakama summa oli viime vuonna 800 000 euroa, ja tukea voidaan myöntää ei- sanomalehtityyppiselle lehdelle, joka ylläpitää yhteiskunnallista keskustelua kulttuurista, tieteestä, taiteesta tai uskonnollisesta elämästä. Tuen haku aika on helmikuun loppuun.

Hallituksen jäseniksi valittiin Kultin vuosikokouksessa 14.2. Helsingissä **Kirsti Henrikson** (*Kosmopolis*), **Anu Laitila** (*Nuori Voima*), **Nur Mohamud** (*Noor*), **Bitte Westerlund** (*Ny Tid*), **Aino Rajala** (*Drontti*), **Annukka Ruuskanen** (*Teatteri*), **Milka Lauriala** (*Synkooppi*), **Oili Alm** (*Ydin*), **Eeva-Liisa Jokela** (*Lukukeskus*) ja **Mirkku Hyytiäinen** (*Pirta*).

Toimintasuunnitelman mukaan pienlehdillä on tilaisuus tänäkin vuonna päästä esille Kultin osastolla Turun ja Helsingin kirjajamessuilla. Suomalaisten kulttuurilehtien historiaa esittelevänäyttely on avoinna 11.10.-30.12. Helsingissä.

Kultin alkuperäisiin sääntöihin sisältyvää kaksikielisyyttä ruvetaan mahdollisuuksien mukaan käyttämään toiminnassa, koska kansainvälisissä yhteyksissä siitä olisi hyötyä. Liiton 169 jäsenlehdessä on nykyisin ruotsinkielisiä 7. Svenska Kulturfondenilta on alkuun haettu avustusta kotisivujen kääntämiseen. □

Eila Ollikainen

Snellman-seminaarin aluksi Kuopion kaupungintalossa Savon kielen seura onnitteli Anna-Liisa Happonen kulttuuripalkinnosta. Anna-Liisa oikealla, Osmo Hänninen ja Eila Ollikainen. Kuva: MRS.

*Onnittelua paikanpäällä Koillis-Savossa: Aate-
toverit kaappasivat Välj´merkillä palkitun
Tuusniemen kotiseutuyhdistyksen keulakuvan
Anna-Liisa-Happonen kultatuoliin. Koillis-Sa-
von voimanaista lennättämässä voimamiehet,
Kaavin pitäjöseuran puheenjohtaja Seppo
Kononen (vas.) ja Riistavesi-Seuran puheen-
johtaja Esa Heikkinen. Kuva: Leena Kononen.*

Kulttuurin monitaitajalle Anna-Liisa Happoselle Koillis-Savon Välj´merkki kulttuuripalkinto

Tuusniemeläinen kotiseutu- ja kulttuuri-
työn mahtitekijä ja sanan taitaja sekä pe-
rinteen tallentaja, **Anna-Liisa Happonen**,
76, on saanut Koillis-Savon Välj´merkki-
kulttuuripalkinnon.

Tuusniemen kotiseutuyhdistyksen ja
Savon Tomerien naisten puheenjohtaja-
na hän on tuonut oman alueen perinnettä
nykypäivään ja vienyt koillissavolaista
kulttuuria ja perinnettä muualle Suomeen.
Emäntä Happonen on yhtä luonteva
kyyköttäessään perinnetapahtumassa
lehmisavujen ympäröimänä lypsyjak-
karalla kuin valtakunnallisilla estradeilla
neuvosten ja ministereiden ympäröimä-
nä.

Aikanaan kymmenen tuhannen markan
suuruisena perustettu kulttuuripalkinto
on nyt euroaikana suuruudeltaan 1700
euroa. Toimittaja Leena Konosen 10 vuot-
ta sitten perustamasta Välj´merkki-rahastosta
jaettiin tunnustus-palkinto Koillis-
Savossa ansioituneelle kulttuuritoimijalle
nyt neljännen kerran. Sen ovat saaneet
aikaisemmin juankoskelainen **Tauno Ju-
vonen** näyttämötaiteen edustajana, riista-
veteläinen **Martti Karttunen** (postuu-
misti) kaitaelokuvauksen uranuurtajana
Suomessa ja kaavilainen **Heli Komulai-
nen** (nytemmin edesmennyt) tekstii-
liityön ja perinteen taitajana.

”Äsken valtakunnallisella korkeimmal-
la huomionosoituksella, Suomen kotiseu-
tuliiton ansiomerkillä, palkittu Anna-Liisa
on aihetta huomioida myös kotiseudulla”,
Kononen totesi Välj´merkki- kulttuuri-
palkintoa ojentaessaan. (LK) □

Kuopion kulttuurihistoriallinen museo sai arvokkaan lahjoituksen

Snellman 200 vuotta -juhlavuosi sai Kuopion kulttuurihistoriallisessa museossa hienon loppuhuipennuksen, kun **Marianna Jyrkämä** perheineen lahjoitti museon kokoelmaan **J. V. Snellmanille** kuuluneet kynttilänjalat ja rasia. Marianna Jyrkämän isoäidin isä oli Johan Vilhelm Snellmanin poika **Wilhelm**, joka syntyi Helsingissä vuonna 1851.

Kynttilänjalat

Hopeiset kynttilänjalat on valmistanut kuopiolainen kultaseppä Adam Ingman vuonna 1849. Kynttilänjalka on 12 cm korkea ja kellomainen jalka halkaisijaltaan 8 cm. Kynttilänpesä on muodoltaan kulkimikkaan kellomainen ja reunaa kiertää stanssattu helminauha. Valettu lyyramainen runko edustaa mallina suosituinta empireajan kynttilänjalkaa.

J. V. Snellman erosi Kuopion yläalkeiskoulun rehtorin virastaan 9.10.1849 ja tammikuussa 1850 perhe muutti Helsinkiin. Suvussa kerrotaan perimätietona, että kynttilänjalat ovat jäähyväislahja Kuopiosta pois muuttaneelle Snellmanille.

Edellisen kerran kynttilänjalat nähtiin Kuopiossa vuonna 1981 Snellmanien sukukokouksessa.

Rasia

Puusta sorvattu, kannellinen rasia on 9 cm korkea ja halkaisijaltaan 14,5 cm. Saranoitu kansi on avattu valkeasta luunupista nostamalla. Jalkoina ovat pyöreät, mustaksi maalatut puupallot. Rasia on valmistettu koivusta ja petsattu ruskeaksi. Pyöreää muotoa korostavat nauhamainen sorvaus- ja maalauskoristelu. Suvussa rasia on kulkenut tupakkarasian nimellä.

J. V. Snellman poltti itse tupakkaa ja tupakointi oli miehillä yleinen seurustelumuoto. J. V. Snellmanin kotimuseon tupakkahuoneessa (vierashuoneessa) on Snellmanille kuulunut tupakkahylly piippuineen. Hyllyssä on paikka kymmenelle piipulle ja alaosan luunupillisista laatikoista on piippuihin ladattu hienonnettua tupakkaa. Piippuja oli käytössä useampia. Letkuvartisista, kauniisti koristeltuja piippuja kelpasi tarjota vieraillekin.

Perintöesineet museoon

Esineet ovat kulkeneet suvussa perintönä. Wilhelm Snellman jätti ne perinnöksi tyttarelleen **Kerttu Rydmanille**, jolta ne edelleen siirtyivät hänen tyttarelleen, lahjoittajan äidille **Brita Reunalalle**.

Nyt esineet ovat nähtävissä Kuopion museossa, Kauppakatu 23, kolmannen kerroksen Museoitua-vitriinissä. Toukokuussa 2007 kynttilänjalat ja rasia saavat pysyvän kodin J. V. Snellmanin kotimuseosta, Snellmanin katu 19. Kotimuseo tulee olemaan avoinna yleisölle 12.5., 15.5.–18.8. 2007 tiistaisin ja lauantaisin klo 10–17. □

*Teksti ja lisätietoja: Merja Heiskanen, intendentti puh. (017)182 615, 044 718 2615
Valokuvat: Kari Jämsén.*

Karanka ja Käränkä

Suomessa on ainakin nelisenkymmentä sel-laista paikannimeä kuin *Karanka*, *Karanko*, *Karanki* sekä lisäksi *Kara*-alkuisia yhdysnimiä kuten *Karalahti*, *Karamäki* ja *Karamaa*. Valtaosa näistä nimistä on Suomen keskiosien järviolueilla (ks. oheista karttaa). Eniten nimiä on savolaismurteiden alueella, mutta on niitä muuallakin. Esimerkiksi Kiuruveden Kalliokylässä on *Karankajärvi* ja *Karanka*-niminen kantatila, sekä Vieremällä että Karstulassa *Karanka*-niminen järvi, Jäppilän Syvänsissä *Karankasaari*, Mikkelin mlk:ssa Kyyvedessä nuotta-apaja nimeltä *Karanka-apaa* ja Virtasalmen Längelmäenjärvestä *Karankolahti*.

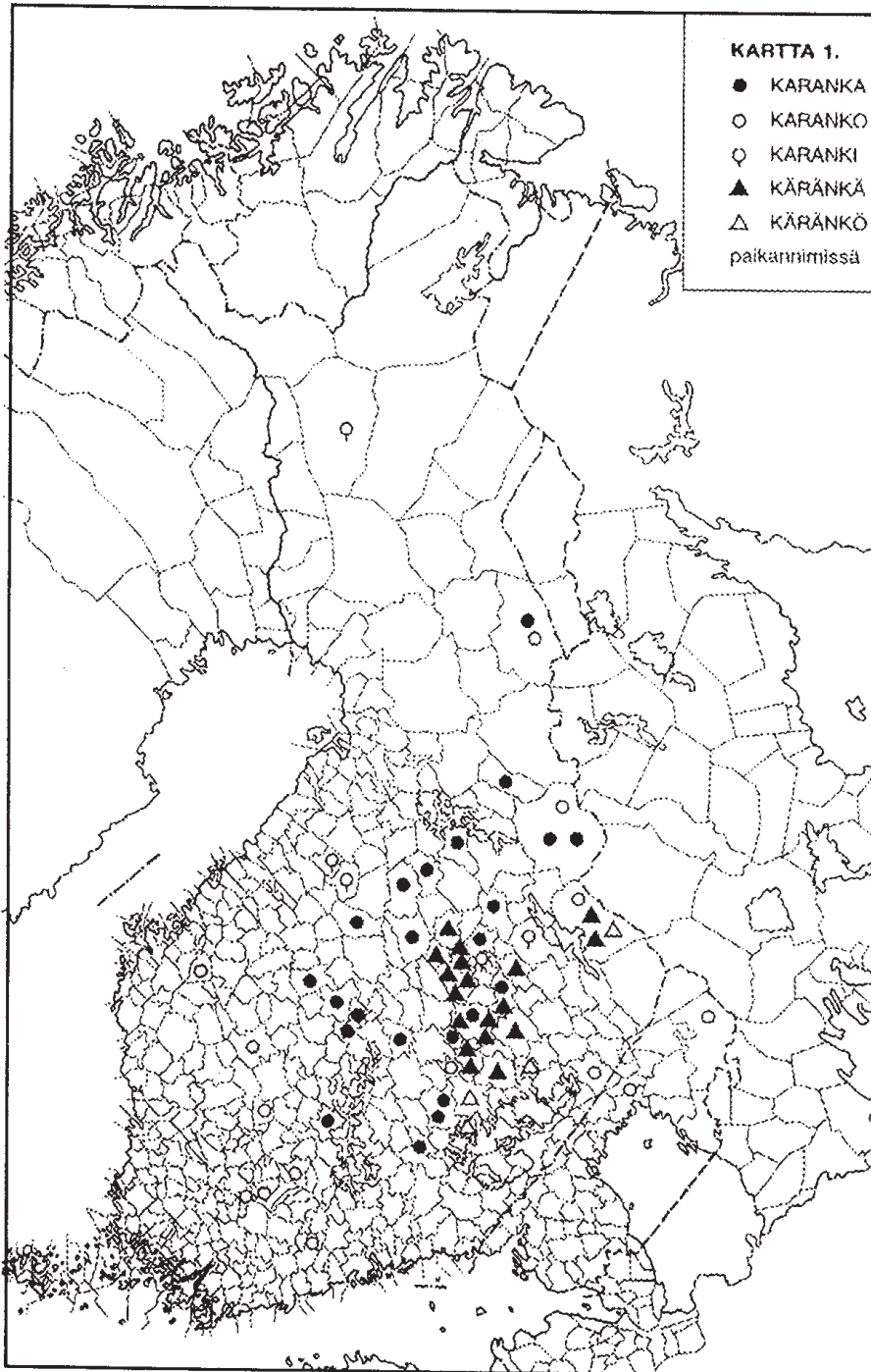
Savon ulkopuolella on esimerkiksi Kajaanissa Rehjanselässä *Karankalahti* (jo 1555 verollepanomaakirjassa *Karanga laxi*), Kuhmon Vartiuksessa *Karankojärvi*, Kiteellä Orivedessä *Karankosaaret*, Hämeessä Jokioisissa *Karankosuo*, Pohjanmaalla Nilvalassa *Karanginneva* jne.

Esimerkeistä näkyy, että *Karanka*-, *Karanko*-, *Karanki*-nimet ovat pääasiassa vesistönimiä. Nimet voidaan analysoida niin, että lopussa oleva *-kka*, *-kko*, *-kki* on johdin, joka ei merkitse varsinaisesti mitään vaan on paikannimille tyypillinen loppu. Mitä on sitten alkuosana oleva *kara*? Se on sana, jolla on yleiskielessä ja murteissa erilaisia merkityksiä: 'kuiva oksa, karahka; ikkuna- ja ovi-aukkoon upotettu puu, joka pitää seinähirret paikoillaan; lukon salparautu'.

Paikannimien synnyn kannalta ovat tärkeitä seuraavanlaiset tiedot: Ypäjällä Hämeessä *kara* on 'maassa turpeen alla oleva puu' ja Pellossa Lapissa 'männyn pääjuuri'. Nilsissä on mäkien välissä oleva lampi nimeltä *Karankainen*. Rannoilta on kaatunut lampeen runsaasti puita, joista nimi aiheutuu. Kuvaava on myös Mikkelin mlk:n *Karanka-apaa*. Se on ollut nuotta-apaja, jossa nuotta on ilmeisesti tarttunut järven pohjassa oleviin puihin. *Karamätäs* on murteissa korkea suomätäs joka on kehittynyt tavallisesti pienen puun juurakon ympärille.

Laajan *Karanka*-nimien alueen keskeillä Pohjois-Savossa ja sen lähialueilla on tiheä *Käränkä*-, *Käränpö*-nimien esiintymä, yhteensä parikymmentä nimeä. Useimmat niistä ovat *Karanka*-nimien tapaan vesistönimiä, esimerkiksi Kangasniemen Soukkiossa on *Kärängänniemi*, Rantasalmella *Kärängänlampi*, Kuopion alueella Kallavedessä suuri saari nimeltä *Käränkä*, Enonkoskella *Käränkölahti* ja Leppävirralla *Kärängänvalo*, joka on soista jämäkistä saloseutua. Savon verollepanomaakirjassa 1560-luvulla mainittu *Kivikerengän Tölpäckä* tarkoittaa ilmeisesti jotakin kohtaa Leppävirran Kärängänvalosta. *Kärä*-sanaa ei ole olemassa, vaan *Käränkä*-nimet ovat syntyneet *Karanka*-nimistä vokaalisointua vaihtamalla. □

Alpo Räisänen

Kartta Alpo Räisäsen teoksesta Nimet mieltä kiehtovat (SKS 2003)

Nerkoo

Nerkoo –nimisiä paikkoja on moniaitakin Suomessa, ertoten etelässä. Nimen muoto vaihtelee: Nerko, Nerikko, Neroh, Neros...Lapinlahden pitäjän Nerkoo olisi kansan-etymologian ja rehtori **Tauno Räisäs** –vinaan mukaan alkuaan Nerikko – niminen ihminen; nimi tarkoittaa mm. ´heikko, hentoa, kivulloista´ ym.

Viron nõrk, gen. nõrga tarkoittaa samoin ´heikko´. Vokaali õ ääntyy jotenkin suomen e:n ja ö:n välimuotona ja g:k:na. Myös murteissa norkka ja sukukielissä nerikka, nirku merkitsevät samaa.

Vanhassa kirjasuomessa (**Ganander, Renvall**) neru, nero, neret ovat kuitenkin ´hengen-voima, lahjakkuus, kyky, taito, voima, keino´. Esmerkiten aunuksen ja karjalan kielessä néro (äännetään suunnilleen njero) merkitsevät samaa. ”—nuorena šillon ol neruo”; ”—ol nerokas itkemäh.” Myös adj. neroine, neroza ovat ´vahva´ ym.

Mistä sitten nero –muodot ovat peräisin? Latinan nero on ´genius´, mutta löytyy myös nervus ´voima´ ja nero ´fortis´, ´voimakas, raju´. Vanahan vennään hopka, äänn. norka, viron naarits ja saksan Nerz tarkoittavat vesikkoa (Mustela lutreola), ruotsin ja viron nertsu taas minkkiä (Mustela vison). Muuten: hilleri, minkki ja vesikko ovat kovasti samannäköisiä ja -kokoisia, myös yhtä pahantapaisia esmerkiten verkkomiesten mielestä, ja ne on monesti sotkettu toisiinsa. Vesikon erottaa ehkä parhaiten valkoisista leukapelistään.

Mittees näillä on tekemistä suomen kielen ja Nerkoon kanssa? Sehän tässä vaikeeta onkin selitellä. Miten lie balttikieliin ja niistä mahdollisesti ”muinaissuomeen” (tai päinvastoin tai molempiin) suomalaisten asustellessa Itämeren, noin Baltian alueella, sukeutunut ´nero´? Kieli on kehittynyt tuosta ajasta suunnilleen näin: ?>neroš>neroh>nerho>nerko>—

. Samoin ?>veneš>veneh>venhe>vene tai venho>veno(nen)>vene. Kulku on voinut hie-
man vaihdella. Veneskoski -paikannimessä ja mm. Veneh´ojalaiset näytelmässä on säilynyt vanha asu. Eteläisessä Suomessa on semmoisia paikkoja kuin Neronmaa ja Nerosjärvi ja 1700–luvulta tunnetaan mm. Nerosvesj (ison-
jaon ajalta).

Niinpä näin: Nerohvirta on Nerkoota vanhempi ja yleisempikin Nerkooniemen puolella.

Joka tapauksessa >neroš>neroh> -kulku on selvä. Muutenkin š:stä on tullut monesti h: šalna> halna>halla; šaina>seinä>heinä ; Seinäjoki onkin ollut heinäjoki!

Vahva ja vikkela, ärsyttynä jopa raivoisa vesikko on ollut vielä 1800 –luvun tienoilla nykyistä yleisempi jopa Sotkamon tienoita myöten, kanta on kuitenkin vaihdellut voimakkaasti. Nyt kaiketi vesikkoa tavataan eläintarhoissa ja puistoissa ”istutettuna”.

Nerohvirta on ertoten tulva-aikoina varsin vuolas ja voimakas, ja sitä myöten eränkävijät ja uudisasukkaat ovat sauvoneet ja tarvittaessa kiskoneet veneensä telojakin käyttäen virtaa ylöspäin. Vesikko on niin ikään voimakas, vikkela ja ärsyttynä raivoisa. Lieneekö tässä ainesta olettaa jottaen yhteistä? Nerkoo olisi siten ”kautta rantaen” kehittynyt neroista (nero, neroh, neroš), eikä neron nykyinen tarkoite kovin kaukana oo. Ehkä kalastajilla, metästäjillä tai muilla on enempi tietoo... □

š = šuhu-ässä (sh)

Risto Jääskeläinen

Lähteitä:

Perinnetietoo mm. Lapinlahdelta, Lapualta ja Seinäjoelta

Suomen kielen etymologinen sanakirja Vanhaa kirjasuomea

Yhdys sanoja ja koktaileja

Otsikon sanat on tahallisesti kirjoitettu väärin. Tätä kirjoitustapaa näkee eli mm. yhdyssanoja ei kirjoiteta niin kuin pitäisi. Toisaalta muistelen kielitoimiston neuvoneen kirjoittamaan erilleen kaiken minkä voi.

Suomen kieli ei ole helppoa alkuperäisväestöllekään. On henkilöitä, joilla kieli ja sen oikeellisuus on jo geeneissä mukana eli heidän on helpompi omaksua muutkin kielet. Toki suomen kielen oikeellisuutta voi opiskella. Kaitkille se ei ole yhtä helppoa kuten ei matematiikkakaan.

Kun synnynnäisestäkin kiinnostuksesta seuraa kieltä ja sen käyttöä, on tehnyt muutamia havaintoja.

Tiedotusvälineissä useimmiten kirjoitetaan väärin sana cocktail. Seuratkaapa miten usein se kirjoitetaan coctail. Sana ei ole suomea, mutta ns. kielipään omaava ihminen kirjoittaa sen vaistomaisesti oikein. Vai liekö näkömuistia?

Kuunnelkaa TV-toimittajia: He kysyvät YHDELTÄ haastateltavalta ”Oletteko tehneet, jne.?” eli monikon toisessa persoonassa. Kun yhdeltä kysytään, se on tietenkin ”Oletteko tehnyt?” Ja mäkikilpailujen kommentaattori touhottaa: ”Teki suorituksen” tai ”teki hypyn”. Kun voisi sanoa, että hyppäsi.

Sanoja kirjoitellaan miten sattuu. On City-Shopia ja muuta epäsuomalaista. Yhä yleisempää on että yrityksen nimi on mieluummin englanniksi kuin suomeksi. Sitä enemmän ilahtuu, kun nimenä on Aapeli, Minna tai Kantti. Savolaisia nimiä on aika vähän. Lähiössä on Aetoleepuri.

Kivi uppoaa Saimaaseen. Entäpä kun matkustetaan maahan, jonka nimi on **Thaimaa** (engl. **Thailand**)?

Savon kielen oikeinkirjoitus olisi toisen jere-miadin paikka. Ja jatkuva milteipä väittelyn aihe.

Kieli muuttuu jatkuvasti. Niinpä kielitoimistossakin jo harkitaan muodon ”alkaa lähemmään” hyväksymistä oikeaksi. Jokin aika sitten hyväksyttiin oikeaksi käyttää joko huomioida tai ottaa huomioon, samaa tarkoittavina.

Kieltämättä tulee joskus tunne, että eikö tärkeintä kuitenkin ole ymmärretyksi tuleminen.

Pyrkivätkö virkamiehet tähän? Kun kuuntelee virkamiehen haastattelua vaikkapa tien päällä, tulee mieleen tahallisen koukeroisen puheen korostus. Siinä kuulee ”suorittamista, toimesta, puitteissa” ym. Edistääkö mahdollisimman koukeroinen kieli uskottavuutta, asian tietämystä, omaa asemaa ja eroa kansalaiseen?

Perinteisesti vaikeimpana pidetään lakitekstiä. On siihenkin jo parannusta tullut, mutta yhä on tekstiä, joka pitää lukea erityisellä hartaudella. Että ymmärtäisi. Se kun on kuitenkin tärkeintä. Polulta <http://www.laki24.fi> löytyy Suomen laki selkokielellä.

Potilaskertomukset kirjoitetaan nykyään jo selvällä suomella. Valtakunnan päälehti uutisoi väittelijöiden aiheen suomeksi.

Pilkulla on paikkansa

Pilkkusääntöjä on paljon. *Kielikello* 2/2006 sisältää ohjeita lähes kolme sivua.

Pilkun paikalla on suuri merkitys:

Armoa, ei Siperiaan!

Armoa ei, Siperiaan!

tai

Kapteeni, sanoi laivapoika, on oikeassa.

Kapteeni sanoi, laivapoika on oikeassa.

Klassiset esimerkit *Antero Vipusen* sivuilta.

Ostin uuden punaisen takin.

Ostin uuden, punaisen takin.

(*Kielikello* 2/2006. Pilkuton lause ilmaisee jo ennenkin olleen punaisen takin.)

Viestintäpäällikkö **Raimo Kajanne**, ainakin kesäsavolainen, kertoi jollakin viestintäkursilla seuraavan jutun:

Helsingiläisessä virastossa oli päällikkö, joka erittäin tarkasti tutki alaistensa tekstit ja hänen kunnia-asianaan oli löytää virheitä ja korjauksia. Kerran hänen oma tekstinsä oli tehty kiireellä ja joku alainen merkkasi siihen virheitä. Ei jäänyt päällikkö sanattomaksi. Hän katsoi paperia ja totesi: ”Kiel muuttuu, kiel muuttuu!”

Niin tekee. □

Marja-Riitta Saastamoinen

PS. *Kielikello* antaa ohjeita jokapäiväiseen kielenkäyttöömme.

Heimomaakunnasta maakuntien Eurooppaan 1945–2000

Savon historia VI kuvaa erästä keskeisimmistä vaiheista koko maakunnan historiassa, ja samalla se luo kuvan koko suomalaisen yhteiskunnan tärkeimmistä muutoksista sotien jälkeisenä aikana. Näiden vaiheitten kautta muodostuu nykyinen EU-Suomi ja sen maakunnat Etelä- ja Pohjois-Savo, joilla on lukuisia vaikeita kysymyksiä ratkaistavanaan. On todennäköistä, ettei mitään yleispätevää ratkaisua edes löydy, vaan on koetettava keksiä keinoja, miten tulla toimeen muuttuneessa tilanteessa muutos hyväksyen.

Nykyään puhutaan paljon ”maakuntien Euroopasta”; aluekokonaisuudesta, jossa eri alueille tulisi olla aikaisempaa suurempi vaikutusvalta siihen, miten kutakin aluetta kehitetään. Eurooppalaisesti tarkasteltuna maakunta muodostaa maantieteellisesti selkeän kokonaisuuden. Sen asukas pohja on riittävän laaja ja sen väestöllä on yhteisiä piirteitä kuten kieli, kulttuuri, historiallinen perinne, talous, liikenteeseen liittyvät edut jne. Maakunta pyrkii säilyttämään erityisen identiteettinsä ja kehittämään sitä.

Teoksessa kerrotaan, miten kävi savolaisuudelle, savon murteelle ja muille perinteisille heimoidentiteeteille, kun savolaiset rakensivat modernia Suomea ja Eurooppaa. Lopputulos on yllättävä: vuosituhansien vaihteessa Savon maakuntaidentiteetti näyttäytyi vahvana, mitä edesauttoi se, että savon murre oli nousut niin muotiin, että sillä oli markkina-arvoakin. Tilanne oli siten huomattavasti muuttunut paria vuosikymmentä aiempaan verrattuna. Toisaalta enää ei ole olemassa yhtä selvää maakuntaidentiteettiä, vaan useita päällekkäin meneviä identiteettejä. Esillä ovat ainakin historiallinen Savo -identiteetti, Suur-Savo, Etelä-Savo ja Pohjois-Savo -identiteetit sekä lähinnä talousalueista muodostuvat Itä-Savo, Keski-Savo, Koillis-Savo, Länsi-Savo, Sisä-Savo ja Ylä-Savo -identiteetit. Savolaisuus on pilkkoutunut osidentiteeteiksi, mikä saattaa olla vähentämässä kollektiivista yleissavolaisuuden tunnetta ja tuomassa jännitteitä eri maakunnanosien ja vaikutusalueiden välille.

Hyvinvointi-Suomen rakentaminen oli ensisijaisia kehityssuuntia aikakaudella. Kirjassa tarkastellaan miten maakuntaan luotiin hyvinvointipalvelut, rakennettiin nykyaikainen

Useissa perheissä lastenhoitoon osallistuivat äitien lisäksi vanhemmat sisaret.
KHM

koululaitos ja taisteltiin yliopisto sekä viimeisenä vaiheena perustettiin monialaiset ammattikorkeakoulut Kuopioon ja Mikkeliin ja niille eri paikkakunnille toimivat sivuosastot. Vaikka Savon lähtökohdat olivat aluksi Länsi- ja Etelä-Suomea selvästi heikommat, esimerkiksi koulutuksellinen ero niihin on kadonnut lähes olemattomiin.

Suomen sodanjälkeisen ajan ensi vuosikymmenten kuohuva poliittinen elämä saa kirjassa uutta valaistusta. Kirjassa selvitetään kuinka korpikommunismi, skogilaisuus ja vennamollisuus mursivat ryminällä maakunnan vanhat poliittiset asetelmat – ainakin hetkellisesti. Mikä oli näiden ilmiöiden taustalla ja miten vanhat valtuusalueet maalaisliitto/keskusta ja sosiaalidemokraattinen puolue niihin reagoivat?

Teoksen sivuilla valotetaan myös miten kirkko ja herätysliikkeet selvisivät maallistumisen ja modernisaation paineessa ja miten siirtokarjalaisten tuoma ortodoksisuus muutti maakuntakuvaa. Sodanjälkeisinä vuosina maakunnan rikas kulttuuri- ja urheiluelämä virisi ja kohosi kansainvälisiin mittoihin. Kirjassa tuodaan laajasti esiin savolaisien yhteiskunta- ja kulttuurielämän vaikuttajia, kaikki henkilöitä, jotka ovat vaikuttaneet tavalla tai toisella koko maamme elämään.

Sotien jälkeinen aika oli Savon kuten koko Suomenkin historiassa erittäin voimakkaan muutoksen kautta. Tänä kautena kaikki muuttui perusteellisesti: maahan rakennettiin moderni liikenneverkko pääosin 1960-luvulta alkaen; maaseudun elinkeinot muuttuivat ja sen mukana maaseudulle syntyi merkittävä liika- väestö, joka purkautui muuttona kaupunkiin; teollisuuden struktuuri muuttui ja vanha kotimarkkinateollisuus sai väistyä modernin ja globaalin suurteollisuuden tieltä; autoistuminen toteutui ja Suomesta tuli sen mukana amerikkalainen maa, jossa joukkoliikenteen monimuotoisuus sai väistyä lisääntyvän yksityis- autoilun tieltä; kauppa- ja pankkitoiminta keskittyi erittäin voimakkaasti; elinkeinorakenne muuttui ja näinä vuosikymmeninä vanhakan- taisesta agrarisesta Suomesta tuli moderni palveluyhteiskunta.

Savo oli vaikeassa asemassa suuren muutok- sen keskellä, sillä maakunta oli erittäin huonosti valmistautunut muutokseen, mikäli siihen ylipäänsä oli mahdollisuus valmistautua. Maakunta oli koulutuksellista kehitysalueetta eikä sen teollistamiselle oikein ollut edellytyksiä. Niin Savo ja Pohjois-Karjala kuuluivat synkkään väestökadon alueeseen, ja moni alueen maalaiskunta menetti peräti 40 % vuoden 1955 väestöstään maaltapaan tuloksena. Pohjois-Savon väestökehityksen kokonaiskuvan pelasti Kuopion voimakas kasvu, mutta Etelä-Savossa vastaavaa voimakasta yhtä kasvu-

keskusta ei ollut ja koko maakunnan väestö taantui voimakkaasti.

Väestötappio ja maaseudun autoistuminen koski syvästi myös alueen elinkeinoihin ja kehityksestä syntyi eräänlainen silmukka. Vähe- nevä väestö söi palvelujen elinmahdollisuuksia ja palvelujen kuihtuminen edisti maaltapa- koa. Tästä muodostui yhtälö, jonka ratkaisu oli Savon kehitykselle erittäin vahingollista, mikäli arvona nähdään vanhan tasaisesti asu- tun maakunnan säilyminen. Sille ei kuitenkaan ollut edellytyksiä kohoavan elintason ja talo- udellisesti vinhasti muuttuvan maakunnan his- toriassa.

Savon historia VI on paitsi moderni maakunta- historia, myös käsikirja maakunnan kehitystä suunnitteleville ja ohjaaville tai siitä muuten kiinnostuneille henkilöille ja yhteisöille. □

Aineisto Antero Nederströmiltä.

Savon historia VI

Heimomaakunnasta maakuntien Euroop- paan 1945–2000

Kirjoittajat: Erkki Kinnunen, Eino Lyytinen, Hannu Soikkanen, Teppo Vihola

944 sivua, noin 400 kuvaa. Julkaistaan kluutti- ja nahkakantisena ja nahkasel- käisenä laitoksena.

Julkaisuvuosi: 2006

Kustantaja: Savon säätiö

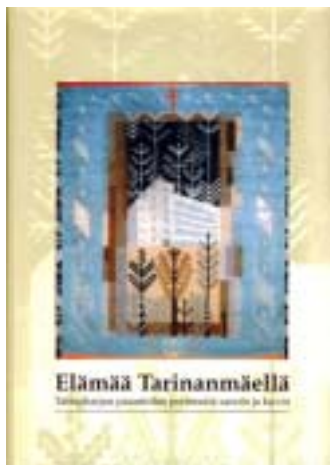
Vauhdin hurmaa Puijon ajoissa vuonna 1951. Kuva: Tuttu Jänis, KHM.

Mäen tarinoita

Tarinaharjun tuberkuloosisairaala perustettiin 95 vuotta sitten eli ensimmäinen parantola valmistui v. 1931.

Sairaalan vaiheita ja sen potilaiden tuntoja kuvaa kirja *Elämää Tarinannmäellä*. Teoksen ovat koonneet professorit **Juhani Kärjä** ja **Hannu Tukiainen** sekä lääkintävahtimestari **Raimo Hoffrén**.

Parantola lopetettiin v. 1971. Tilat ovat KYSin käytössä, leikataan olkapäitä ja hoidetaan reumaa.□

Olinhan siellä minäkin!

Kymmenvuotiaana pojan vesselinä, v. 1956, sairastuin heti tammikuun alussa kovaan kuumeeseen. Kuume ei tuntunut hellittävän, joten Tarinaharjun lääkäri **Anna Ruohtula** päätti ottaa minut osastolleen hoitoon keuhkojen yläosassa olevan rauhastulehduksen takia. Alkuun se tuntui minulle olevan suhteellisen kova pala, taisi siinä silmän nurkkakin kostua. Totuin siihen kuitenkin hyvin pian. Koulunkäynnissäkään en jäänyt toisista jälkeen, sillä ihana opettajani, **Elsa Matilainen**, piti minulle kesällä koulua ja sain sillä tavalla kesälukemisena neljännen luokan tentittyä. Syksyllä aloitin viidennen luokan jo toisten mukana tasoissa.

Ainoana lapsukaisena olin tavallaan osaston lemmikki, niin potilaiden kuin hoitajienkin keskuudessa. Muutamista aikuispotilaista minulle on jäänyt mukavat muistot, heistä pitkään kämppäkaverina olleelle **Matti Merisalolle** lähetänkin tervehdyksen. Toisen ter-

vehdyksen lähetän sille naisten osastolla olleelle, suunnilleen samanikäiselle tyttöselle, jonka kanssa hoitajatädit hommasit meidät yhteiseen valokuvaan ulos parantolan seinustalle. Tätä valokuvaa minä en muista nähneeni koskaan. Olisiko mahdollista, ettei valokuva ole onnistunut, vai onko se ehkäpä sinulla, jota nyt tässä kaipaillen. Valokuvakaverini nimeä en muista.

Tarinaharjun ylilääkäri tuolloin oli **Olavi Raunio**. Lääkärinä osasto kolmosella, jolla olin, oli Anna Ruohtula, osastonhoitajana **Sirkka Makkonen** ja hoitajina mm. **Ritva Ahola**, **Sirkka Häyrynen** ja **Aili Kokotti**. Tervehdykset heille kaikille, jotka ovat tätä lukemassa. Sirkka Makkonen ja Aili Kokotti ovat jääneet mieluisimpina mieleeni. Osastolla, etenkin hoitajien keskuudessa, olin heille **pikku-Asko**.

Maalaispoikana minulle siellä oli hyvin monta täysin uutta asiaa. En ollut yhtään kertaa käynyt mm. tarpeellani posliinipöntöllä. Niinpä vessassa käynti tuotti alkuun ongelmaa. Vessan oven raosta huomasin, että miehet tekevät pissan seisaaltaan pönttöön. Sen opin heti, mutta entäs mitenkä ja minne tehdään kakka? Sitä minä en onnistunut vakoilemaan moneen päivään. Niinpä tämän toimituksen tekemiseen täytyi viime lopulta pyytää apua senhetkiselä kämppäkaveriltani, muistaakseni sukunimi oli **Niiranen**. Ei auttanut, kysyin suoraan häneltä, että ”minne täällä tehdään kakka?” Niiranen lähti mukaani vessaan ja

"Pikku-Asko"

kertoi, että ”istut vaan pöntöllä ja teet siihen”. Se helpotti jo kovasti. Hän jäi vessan eteistilaan odottamaan toimitukseni päättymistä. Sanoin jo siinä vaiheessa miehekkäästi, että ”voit poistua, kyllä minä osaan täältä yksinkin kämppään tulla”. Niiranan vain odotteli minua ja hyvinhän se tarpeellista olikin, sillä hän joutui minua vielä opastamaan ”narun vetämisessä”. Täysin uutta ja outoa, niin vain opin senkin homman. Toinen uusi asia minulle oli puhelimeen puhuminen, sitäköön en ollut tehnyt aikaisemmin. Hoitajista Aili Kokotti soitti kerran osastolle viereisestä asuntolasiivestä ja minut haettiin puhelimeen. Olin niin jännittynyt asiassa, että muistelen tuskin kymmentä sanaa enemmän puhuneeni, kun luuri piti jo antaa vieressä olevalle hoitajatädille. Jälkeenpäin minulta kysyttiin hoitajatätien toimesta moneen kertaan, miksen puhunut pidempään. En kertonut totuutta asiassa. En täs sitten peseytyminen kerran viikkoon; suihku ja vanna, hoitaja pesi selänkin! En tätäkään asiaa muista kuulleen aikaisemmin keneltäkään. Maalla oli vain savusauna, viereisestä kaivosta nostettu vesi lämpimäksi ja sitten vain käsin puupestystä vettä päälle. Puhdasta tuli silläkin tavalla. Taitaisi tänä päivänä olla hyvinkin nostalgista.

Nämä tunnustukset tulevat nyt minulta kerrottua varmaan ensimmäisen kerran, taisihan tuon kyllä ehtiä nytkin. Nuorena nimittäin hävetti osaamattomuuteni, tästä syystä jätin ne asiat kertomatta.

Potilasillanvietot on jäänyt mukavina tapahtumina mieleeni. Eräänkin kerran siellä oli soittamassa kuulu viulistimme **Heimo Haitto**. Toisesta illanvietosta muistan, kun minulle juontajan toimesta annettiin lahjaksi kananmuna. Olisiko juontaja käskenyt pidellä sitä varovasti vai luulinko todellakin kysymyksessä olleen oikean kananmunan. Kuitenkin tovin aikaa sitä varovasti kädessä pidellessäni, olisin luovuttanut munan vieruskaverilleni syystä, etten minä tykkää kananmunasta. Hän paljasti kysymyksessä olevankin suklaamunan, harvinaisuus siihen aikaan. Nyt jo onnistui munan kuoriminen, vieläkin tunnen ajatuksissa kielelläni ihanan suklaan maun. Taatusti ensimmäinen syömäni suklaamuna.

Lääkitystä oli koko ajan ihan kohtalaisesti. Streptomysiiniä pistoksena sain kolme kertaa päivässä, samoin passeja rakeena ja INH-tabletteja. Kevään tullen lääkäri Ruohtula määräsi myös kerran päivässä otettavaksi kalan-

maksaöljyä. Se oli minusta niin pahanmakuista, että hirvittävän monet kerrat kaadoin sen hoitajilta ja potilaskavereilta salaa lavuaariin ja vettä laskin päälle. Yksi hoitomuodoista siihen aikaan oli myös ns. ilmarintahoido, tätä hoitoa minä pelkäsin mahdollottomasti. En tiedä miten olisi käynyt, jos se olisi minulle määrätty.

Siilinjärveläisenä asukkaana minulla oli se etu, että kotoa käytiin katsomassa hyvin usein. Utterin vierailija oli isäni. Toinen hyvin usein kävijä iltaisin oli Siilinjärven kylällä asuva serkkuni **Anni Savolainen**, nyk. **Hukka**. Samoin työn lomassa pistäytyi usein myös parantolassa naisten osastolla hoitajana työskennellyt äidin ensimmäinen serkku, **Aini Väänänen**. Aika ei minulla päässyt tulemaan pitkäksi, sillä vierailijat toivat useimmiten jotain pientä naposteltavaa, lähinnä tietenkin karkkeja.

Olin koko sairaalassa olon ajan vuodepotilaan listoilla. Odottelin kiihkeästi, että lääkäri Ruohtula antaisi edes yhden kerran päivässä ulkona hallinukkimusta. Ei tullut. Niinpä sitten keväällä, auringon paistaessa lämpimästi, lähdinkin luvatta ulkokävelylle. Kävelin ympäristössä lähes tunnin lenkin. Moni potilaskaveri arvelikin minut tavatessaan, että taidan olla karkumatkalla. Käryhän siinä kävi ja sain nuhteet hoitajilta ja lääkäriltä. Nuhteet eivät kuitenkaan tuntuneet miltään ihanan ulkokävelyn rinnalla.

Isän minulle ostama taskukello, valokuvassakin näkyvä, oli rakas. Tunsin olevani siinä suhteessa tasavertainen toisten potilaiden kanssa. Senaikainen kellomainen, että ”kun poika alkaa käydä miehestä, ostaa isä hänelle Leijona-kellon”, piti kohdallani täysin paikkansa. Kellon merkki tosin taisi olla Zenit. Potilashuoneessani ei muita ”seinäkelloja” ollutkaan, aikaa siitä saivat katsella toisetkin.

Potilaana olin Tarinassa kahta tuntia vaille neljä kuukautta. Menin sinne 19. päivä tammi-kuuta noin klo 13 aikoihin ja pois lähdin 19. päivänä toukokuuta noin klo 11 aikoihin v. 1956.

Senaikainen Tarinaharju ja siellä potilaana olemisen aika säilyy positiivisin ajatuksin lähtemättömästi mielessäni lopun elämäni. Tätä ajatuskuvaani ovat olleet luomassa yhteisesti koko senaikainen parantolan henkilökunta, potilaskunnan illanvietot, kanttiinitoiminta, hissillä ajeluni, jne, jne, ...

1990-luvun alkupuolella tulivat Tarinaharjun ajat mieleeni. Päätinkin etsiä Sirkka Makkosen ja jos suinkin mahdollista, käydä hänen luo-

naan kylässä. Sirkka oli kuitenkin lähtenyt jossakin vaiheessa Etelä-Suomeen, Kustaan-kartanon vanhainkotiin töihin ja siellä ollessaan mennyt naimisiin. Monen mutkan jälkeen aikeeni kuitenkin onnistui ja löysin hänet lähes neljäkymmenen vuoden jälkeen **Sirkka Rouhiainen**-nimisenä eläkeläisenä Savonlinnasta. Soitin hänelle ja puhelimesta esittäydyin Tarinaharjun ajalta osastollasi olleeksi pikku-Askoksi. Sirkka muisti heti ja tuntui, että hän ilosta hyppäsi vähintään metrin korkeuteen. Muistelimme puhelimesta menneitä ja samalla hän kutsui heti sopivan tilaisuuden tullen käymään luonaan kylässä Savonlinnassa. Mieluisan kutsun toteutinkin melkein välittömästi. Tämän lisäksi kävin toisen kerran hänen luonaan muutaman vuoden kuluttua. Ne olivat ihania käyntejä. Kahvipöydässä hän oli minulle edelleen se ihana osastonhoitaja Sirkka-täti ja minä hänelle pikku-Asko, millä nimellä hän leikillisesti minua käydessäni kutsuikin.

Parantolasta poispääsyn jälkeen vietin normaalin, liikunnallisen nuoruuden. Vakavampia sairastumisia ei enää tullut. Elämänura minulle muodostui poliisitöistä, eläkeläinen olen ollut 1.9.2003 lukien. □

Asko Ruuskanen, Kuopio (talvella 2004, nyt jo aikuinen).

Tarinoo tallessa

(Hohreen, Kärjä, Tukijaenen:

Elänee Tarinanmäellä, Tarinaharjun parantolan perinnettä sanoen ja kuvin)

*Silloen ei elämänantajan luottamusta naati,
kun rintoo alakaa runnella kova keohkotaati.
Hijottaa ja heikottaa ja ryvittää vielä verta,
ja voenti vuan pahenoo joka siunooman kerta.
Nykysin on kyllä uuvvet rohot niin tehokkaat,
että viitakemiehen väestää viimesettii ehokkaat.*

*Aekoja sitten päehitetiitti se kavala pasilisko,
joka parantollaan kaekenikäestä väkkee visko.
Kuukaasjtolokulla pitj potilaan punkassa levätä
ja muut mänöt tykkänään joksii aekoo evätä.
Tartuntavuara täätty valavoo varman piälle ohite,
eikä saeras suanu yskijä suoraan kettää kohite.*

*Nyt on kerätty nostalkisesti ihanku ikävissään
vuoesjkyymenet ja kertomukset kansiin sissään.
Asijantuntijoella tietoo piisoo kehityksen saralta,
hoetona kun olj typety ja puukko kaeken varalta.
Tarinassa on kuvattu 30-luvulla tokumenttivilimi,
jossa kuolemantaavvin luajuus kävj hyvin ilimi.*

*Potilaat ja ommaeset on kirjaan sittä muistellu,
mitenkä oovvat pitkään monet piätään puistellu.
Tekstissä eijjoo kieljopin kansa turhoo nipotettu,
mutta vanahoja valokuvija on sekkaan ripotettu.
Lukekee, immeiset, Tarinan saeraalan historiikki,
niin tiijjättä, mittee sae aekaan Kalamette-piikki!*

Viätänen

Sisar ja veli; Sirkka Väätäinen ja Asko Ruuskanen ovat itse kokeneet Tarinassa olon. Toimittaja Seppo Kononen tutkii kirjaa.

Toinen kerta toden sanoi

Savonia-palkinnon sai Kuopion Puutossalmella syntynyt **Marja-Leena Tiainen** teoksellaan *Alex ja pelon aika*.

Kuopion kaupungin jakaman Savonia-kirjallisuuspalkinnon vuoden 2006 palkintoehdokkaat valittiin palkintoraadin 27.11.2006 pitämässä kokouksessa. Kirjailijoiden ehdokkaana olevat teokset nimettiin vuoden 2006 kaunokirjallisesta tuotannosta ja ehdolle asetettuja teoksia Savonia-palkintoraati luonnehti muutamalla sanalla.

Romaani on nuorille suunnattu. Se kertoo Mustanmeren rannalta lähteneestä pakolaisnuori Alexista. Alex päätyy Suomeen.

Raati piti kertomusta erikoisen rohkeana ja helposti samastuttavana. Aiheen ajankohtaisuutta kiiteltiin.

Tiainen asuu tällä hetkellä Liperin Viinjärvellä.

Savonia-ehdokkaana Tiainen oli myös vuosi sitten.

Suuruudeltaan 10.000 euron palkinto jaettiin nyt 18. kerran.

Ehdolla olleet:

Heikkinen, Jyrki	<i>Hieno, pieni kiekura</i>
Korhonen, Wexi	<i>Murhakoodi</i>
Puskala, Sirpa	<i>Kingi</i>
Tiainen, Marja-Leena	<i>Alex ja pelon aika</i>
Tiitinen, Esko-Pekka	<i>Elämäkirja</i>
Turunen, Markku	<i>Hyvä Joel</i>

Palkintoraatiin kuuluivat:

Puheenjohtajana äidinkielen lehtori **Annukka Airaksinen**, varapuheenjohtajana professori (emerita) **Sirkka Sinkkonen** ja jäsenenä, opettaja **Jaakko Kosunen**, psykologi **Sara Koponen**, toimittaja **Seppo Kononen**, lehtori **Matti Mänttari**, rehtori **Alpo Virtanen** ja varatuomari **Mirja Ylitalo** sekä raadin sihteeri **Anja Niskanen**. □

*****

Seija Pitkänen on toimittanut *Savolaesen allakan*. Myytävänä kirjakaupoissa.

*****

Marin matkoja

www.marinmaa.info

Kaikki matkat ovat huipputurvallisia viiden päivän täyshoitomatkoihin Suomesta Suomeen.

Lähtöajat:

Niity-Marina: 25.-29.05, 13.-17.06 ja 26.-30.06
Vuori-Marina: 1.-5.06, 3-7.07, 9.-13.08 ja 5.-9.09
Luontouskovaisten uhrilehtojuhla: 9.-13.07
Vepsän ja Karjalan matka Kuujärvelle: 7-11.06 ja 30.07-3.08
Ilmoittautumiset sähköpostitse tai puhelimitse 040 537 7772.

Leo Baskin

Suomalais-ugrilainen matkatoimisto

www.ugrimedia.de

Ugrimedia

Postfach 740174

Offenbacher Landstr. 389, 60599 Frankfurt am Main, Saksa

sähköposti: info@ugrimedia.de

puh. ja faksi: +49 69 981 958 53

Uusi kotisivuosoite:

www.ohjelmopalvelut.fi

Uusi sähköpostiosoite:

viihtor@ohjelmopalvelut.fi

Ohjelmopalvelu Viihtor Ky

Satamakatu 25 D 48

70100 KUOPIO

0400 386270

Veikko Huuskonen

*****

Seuraavan Aakustin aineisto huhtikuun puoliväliin mennessä!

Siinä julkaistaan myös jo tullut aineisto. Tämä Aakusti keskittyi kieleen ja kirjallisuuteen.

Muista maksaa jäsenmaksusi!

A-B-C

(Agricolan 450-juhlavuonna 2007)

*Agricola aimo mies,
ammoin sitten hän jo ties:
Vieras kieli Suomen suussa
on kuin kirva tuomipuussa.*

*Puumerkitkään auta ei,
päin mäntyyn ne kansan vei.
Suomi nouskoon nyt suosta,
valoon on jo aika juosta!*

”OMA KIELI, OMA MIELI”
*kajahtaa jo kallioon,
kaiku kantaa alas rantana,
herää aallot huuteloön!*

*A-B-C:n aamun koiton
Suomi kuulee alkusoiton:
AAPELUS nyt käteen vaan,
koko kansa tavaamaan!*

*Karttakepit jyskyttää:
Kylkeään karhut kääntää,
kanttoorit syttyy raivoon,
AA:t kun auraa tiet kaivoon!*

*Jalkapuut on onnessaan
noustessaan nyt kunniaan:
Hengen heelmät kypsyy jo –
Ö ol´ viime raivio!*

Hilja Merioja

*Logon on suunnitellut Mari Mero
Turun yliopiston viestinnästä.*

www.agricola.fi

Pehmennystä Collanin sotaisuuteen

Savolaisen laulu uusin sävelin

Lapinlahtelainen **Minna Kettunen** on tehnyt levyllisen omannäköistään musiikkia. Tammi-kuun 19. päivänä *Lauluja Savosta*-levy julkaistiin Lapinlahti-salissa.

– Tykkään kertoa tarinoita lauluissa, kirjailija Minna Kettunen kertoo ennen ensilevynsä julkistamista.

Kansanmuusikot ovat Minna Kettuselle läheisiä ja se musiikintekemisen tapa.

Seuraava levy on jo mielessä.

– Tekstini eivät ole miettimisen tuloksena syntynyttä lyriikkaa, vaan tarinoita eletystä elämästä.

– Laulujen nimissä olen tietoisesti halunnut kumartaa vanhoille kansanlaulajille, Kettunen kommentoi.

Levyllä on mukana mm. *Keväinen rekilaulu* Nerkoolta ja *Sävelmä Heinävedeltä*. Kettuselle sävel ja tekstiäihio tulevat usein yhtä aikaa ja nimenomaan sellaisissa tilanteissa, jossa hän on hyvällä mielellä jonkin tilaisuuden jälkeen ja vaikkapa auton ratissa.

Kaksi tekstiä levyllä on muiden kuin Minna Kettusen tekemiä. **Hanna Halosen** kirjeestä veljelleen Eemilille v. 1900 löytyi *Hannan laulu*.

Toinen ulkopuolinen teksti on **A. Oksaselta** – *Savolaisen laulu!*

Sävelaiheista Kettunen toteaa, että monenlainen musiikki on jättänyt häneen jälkensä. Tärkeintä Kettuselle on ollut itsensä kuunteleminen. Sävelet ovat tulleet sisimmästä hiljaisuudesta.

Levyn tuottaja on kymmenvuotias, aikuisten laulaja-lauluntekijöiden levyjen julkaisuun keskittynyt Humble House Records Hämeenlinnasta.

Suurimmassa osassa kappaleista Kettusta säestää bändi, mutta loppupuolella taustalla ovat Pällikkään pelimannit ja Kaskikuusen kansanpelimannit.

Levy äänitettiin Pällikkään vanhalla koululla. Äänittäjä oli **Anssi Huotari**. □

Seppo Kononen (vas.), Osmo Hänninen ja Anna-Liisa Happonen maaherra Pirjo Ala-Kapee-Hakulisen uudenvuoden vastaanotolla 6.1.2007 Mikkelin lääninhallituksen tiloissa 1000 hengen juhlassa - ovathan kyseiset henkilöt monessa mukana. Heitä tosin yhdistää myös Savon kielen seura. Kuva Leena Kononen.

Maaherran juhlahumussa

Osmo Hänninen kertoo: Olin juhlassa Savon Säätiön merkeissä. Tällaiset tilaisuudet ovat tärkeitä itä-suomalaisen yhteenkuuluvuuden ja - hengen nostattamisessa. Sääli, että Savon Kulttuuripäivät annettiin nukahtaa, vaikka niillä oli tavoitteena myös yhteishengen nostattaminen ja kulttuurin lippujen esillä pitäminen. - Samalla saavat muutamat yrittäjät tilaisuuden esitellä tuotteitaan.

Mikkelissä maaherran palatsi on tuhatpäiselle joukolle perin ahdas ja kerrosten välillä liikkuminen on ongelmallista. Näissä kutsuissa on se hyvä puoli, että tapaa melkoisen monta eri kuntien ja muiden organisaatioiden edustajaa. Samalla sai puhua vuosien 2008-09 Suomen sodan juhlatilaisuuksien valmistelusta myös Etelä-Savon ja Mikkelin osalta. □

*****

SM-murrekisat lähestyvät

Suomen murremestaruuskilpailut järjestetään sunnuntaina 1.7.2007 Kuopiossa, Hotelli Rauhalahden kesäteatteri Areenassa klo 12.00 alkaen. Päivä jatkuu tauon jälkeen samassa paikassa klo 18.00 alkavilla iltamilla.

Henkilökohtaiseen kilpailuun voivat osallistua kaikki suomen kieleen perustuvien murrealueiden edustajat. Kutakin murrealuetta voi edustaa enintään kolme osallistujaa. Savon kielen seura nimeää Savon edustajat murrekilpailun voittajista. Joukkuekilpailuun voivat osallistua Suomen Heimojen jäsenyhdistysten nimeämät henkilöt.

Aluksi kilpailija esittää kolme minuuttia kestävän vapaamuotoisen esityksen omalla murteellaan, tämän jälkeen tuomari häntä lyhyesti haastattelee. □

Savon kielen seura r.y.

Jäse'anomus

Tätem minä _____

seoran tarkotusta harrastava, hyvämaeneinen Suomen kansalainen tae yhteesö1) haluvaesin tulla hyväksytyks Savon kielen seorav varsinaeseks jäseneks/aenaesjäseneks/yhteesöjäseneks 2).

Lyhyt perustelunj hakemuksen tueks:

_____, _____ kuun _____ pnä 200

_____
(allekirjoitus tae puumerkki)

Osote: _____

Puhelin: _____

Ote seoran siännöestä:

Seuran tarkoituksena on

1. savon kielen ja savolaismurteiden tutkiminen ja hoitaminen;
2. savolaisen puhekielen ja kirjoitetun kielen säilyttäminen ja kehittäminen;
3. kirjailijoiden sanataiteen tutkiminen ja hyödyntäminen sekä
4. savolaisen ilmaisun kaikinpuolinen tukeminen.

_____

Pallaota lomake osotteeseen: **Mirja Smith**, Julkulanniementie 2 R 47,
70260 KUOPIO, p. 050 518 5324.

**Jäsenmaksu: 15 euroa/henkilö/vuosi, 30 euroa/yhteisöjäsen/vuosi,
150 euroa kannatusjäsenmaksu ja 150 euroa ainaisjäsenmaksu.**

- 1) Paremp vaehtoecho jätetään yljviivoomata.
- 2) Tuassiisa tarpeettomat yljviivataan.

**Maukasta
savon kieltä
seitsemänä
päivänä
viikossa,
edullisesti
kotiin
toimitettuna**

Savon Sanomien sutkaus, nurkkavitsi, on elävää savolaista sanallista perinnettä ja samalla myös väärentämätön todiste kunkin ajan arvoista ja sattumuksista. Se on myös palsta, jota kaikki lukijat saavat olla vapaasti toimittamassa. Lähetä oma sutkausehdotuksesi osoitteella Savon Sanomat/sutkaus, PL 68, 70101 Kuopio tai sähköpostitse lukijansanommat@savonsanommat.fi

SAVON SANOMAT
www.savonsanommat.fi